T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

REFİK HALİT KARAY, SABAHATTİN ÂLİ VE NURETTİN TOPÇU'NUN HİKÂYELERİNDE ANADOLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

UFUK SARITAŞ

İSTANBUL 2016

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

REFİK HALİT KARAY, SABAHATTİN ÂLİ VE NURETTİN TOPÇU'NUN HİKÂYELERİNDE ANADOLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

UFUK SARITAŞ

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

İSTANBUL 2016

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Ufuk SARITAŞ'ın "Refik Halit Karay, Sabahattin Âli ve Nurettin Topçu'nun Hikâyelerinde Anadolu" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı Üniversitesi	: Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Prof. Dr. Murat KOÇ Marmara Üniversitesi	.....
Üye Üniversitesi	: Doç. Dr. Ahmet Cüneyt ISSI İstanbul Medeniyet Üniversitesi	.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 02./05./ 2016 tarih ve 2016/09-05 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Gülşen SEYHAN ALIŞIK
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER I
ÖNSÖZ I
ÖZET III
ABSTRACT IV
KISALTMALAR V
1.Giriş 1
1.1.Anadolu'nun İsimlendirilmesi ve Anadolu Coğrafyası 1
1.2.Anadolu'nun Tarihi 2
1.3.Yeni Türk Edebiyatında Anadolu 4
2.Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun Hikâyelerinde Anadolu 8
2.1.Anadolu Coğrafyası ve İnsanı 8
2.2.Aydınların Anadolu'ya ve Anadolu Halkına Bakışı 17
2.3.Anadolu'da Din Adamlarına, Dinî Değer ve Kurumlara Bakış 27
2.4. Sürgün Mekânı Olarak Anadolu 38
2.5.Anadolu'da Bürokrasi ve Memurlar 39
2.6.Anadolu'da Hapishaneler ve Mahkûmlar 49
2.7.Anadolu'da Ezen-Ezilen İlişkisi 53
2.8.Anadolu'da Aile Kurumu 60
2.9.Anadolu Halkının Kadına Bakışı 64
2.10.Anadolu'da Aşk 71
2.11.Anadolu'da Eğlence Hayatı 81
2.12.Ahlaki ve İnsani Değerlerde Yozlaşma 84
2.13.Anadolu'da Ekonomik Mücadele 98
2.14.Anadolu Folkloru 106
SONUÇ 114
KAYNAKÇA 120

ÖNSÖZ

Refik Halit Karay, Sabahattin Ali Türk hikâyeciliğinin kilometre taşlarındandır. Her iki yazar da daha çok hikâyeci kimlikleriyle tanınmakla birlikte, roman türünde de özgün ve güçlü eserler yazmışlardır. Refik Halit Karay hatıra ve kronik türüne örnek oluşturan önemli eserler yazarken, Sabahattin Ali de edebi nitelik olarak çok güçlü olmamakla birlikte Türk toplumunda beğeniyle okunup, okuyucuları hafızalarında yer edinen duygu yüklü şiirler yazmıştır. Her iki yazar da hikâyelerinde Anadolu insanını ve coğrafyasını çok yönlü biçimde anlatmışlardır. Türk edebiyatında hikâyelerini en çok beğendiği iki yazarın Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali olduğunu söyleyen Nurettin Topçu'nun hikâyeleri de Anadolu insanını ele alış bakımından onlara benzer. Her üç yazar Anadolu'yu gerçekçi biçimde ele almakla birlikte hikâyelerde romantik bir bakış açısı da kendisini hissettirir.

Bugüne/2016'ya kadar Türk edebiyatında Refik Halit Karay, Sabahattin Ali'nin eserleri hakkında daha önce birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların her biri birbirine katkı yapacak mahiyettedir. Nurettin Topçu'nun edebi eserleri hakkında tek çalışma *Bir Filozofun Edebi Kimliği* (Fadime Şık) adlı yüksek lisans çalışmasıdır. Ancak Nurettin Topçu'nun fikir adamlığına, felsefi ve sosyolojik eserlerine ilişkin birçok çalışma yapılmıştır. Daha önce yapılan *Cumhuriyet Dönemi Hikâyelerinde Anadolu (1923-1950)* (Polat Sel) adlı yüksek lisans tezinde sınırlanan dönem dolayısıyla Sabahattin Ali'nin Anadolu'yu konu alan hikâyeleri de incelenirken Refik Halit Karay ve Nurettin Topçu'nun hikâyelerine çalışmanın dışında kalmıştır.

Bu çalışmada ise üç yazarın hikâyelerinde Anadolu'nun nasıl ele alındığı incelenmiştir. Çalışmada incelenen eserler sırasıyla şu şekildedir: *Memleket Hikâyeleri* (Refik Halit Karay); *Değirmen*, *Yeni Dünya*, *Kağnı-Ses-Esirler*, *Sırça Köşk*, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* (Sabahattin Ali), *Taşralı* (Nurettin Topçu). Sabahattin Ali'nin *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* adlı eseri müstakil bir hikâye kitabı olmayıp yazarın kitaplarına girmemiş, bazıları da yarım kalmış şiir, hikâye ve başka yazıları toplanarak kitap halinde yayınlanmıştır. Bu eserdeki başta "Çakıcı'nın İlk Kurşunu" olmak üzere Anadolu konulu hikâyeler çalışmanın daha güçlü olmasına katkıda bulundukları için çalışmaya dâhil edilmişlerdir.

Çalışmada Anadolu'ya ve Anadolu'ya ilişkin sorunlar hakkında yazılan tarihi, coğrafi, kültürel ve sosyolojik kaynaklardan da yararlanılarak disiplinler arası bir çalışma ortaya

konulmaya çalışılmıştır. Hikâyeler belirlenen on dört başlık altında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde Anadolu'nun tarihi süreçte kavramsal olarak nasıl tanımlandığı/adlandırıldığı açıklandıktan sonra tarihi süreçteki durumu, coğrafi özellikleri ve sınırları, kendine özgü kültürel yapısı anlatılmıştır. Daha sonra ise Türk edebiyatında Anadolu'nun nasıl ele alındığı özlü biçimde ifade edilmiştir. Çalışmanın asıl/gövde metninde ise Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde Anadolu'nun insan-coğrafya-bürokrasi-folklor-ekonomik bakımlardan nasıl ele alındığı karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Başta böyle bir çalışma yapmam konusunda beni yönlendiren Prof. Dr. Orhan Okay hocama, çalışmam sırasında her daim maddi manevi destek olan, çalışma azmimi canlı tutmamı sağlayan Fikri Kula'ya ve çalışmamın ortaya çıkma sürecinde her konuda büyük fedakârlıkla bana destek olan ve yol gösteren çok değerli hocam Doç. Dr. Mehmet Güneş'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

UFUK SARITAŞ

MART, 2016

İSTANBUL

ÖZET

Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu Türk edebiyatının farklı dönemlerinde eser veren yazarlardır. Her üç yazarın hikâyelerinde de Anadolu ve Anadolu insanı önemli bir yer tutar. Üç yazar farklı dönemde ve farklı düşüncede olmalarına karşın, Anadolu toplumunun sorunlarına yaklaşımları dikkate değer şekilde benzerlik gösterir. Nitekim Nurettin Topçu, en çok etkilendiği iki hikâyecinin Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali olduğunu söyler. Üç yazarın hikâyeleri dikkatli şekilde okunduğunda hikâyelerde tesir ve benzerlik kendisini açıktan hissettirir. Yazarların meselelere bakışında ve ele alış biçiminde elbette bazı farklılıklar vardır. Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali hikâyelerinde yaşadıkları sürgün hayatı ve farklı yerlerdeki görevleri vasıtasıyla Anadolu'nun farklı yörelerini ve insanlarını anlatırlar.

Bu çalışmada üç yazarın hikâyelerinde Anadolu'nun nasıl ele alındığı incelenmiştir. Çalışmada incelenen eserler sırasıyla şu şekildedir: *Memleket Hikâyeleri* (Refik Halit Karay); *Değirmen, Yeni Dünya, Kağnı-Ses-Esirler, Sırça Köşk, Çakıcı'nın İlk Kurşunu* (Sabahattin Ali), *Taşralı* (Nurettin Topçu). Sabahattin Ali'nin *Çakıcı'nın İlk Kurşunu* adlı eseri müstakil bir hikâye kitabı olmayıp yazarın kitaplarına girmemiş, bazıları da yarım kalmış şiir, hikâye ve başka yazıları toplanarak kitap halinde yayınlanmıştır. Bu eserdeki başta "Çakıcı'nın İlk Kurşunu" olmak üzere Anadolu konulu hikâyeler çalışmanın daha güçlü olmasına katkıda bulundukları için bu çalışmaya dâhil edilmişlerdir. Çalışmada Anadolu ve Anadolu'ya ilişkin sorunlar hakkında yazılan tarihi, coğrafi, kültürel ve sosyolojik kaynaklardan da yararlanılarak disiplinler arası bir çalışma ortaya konulmaya çalışılmıştır. Hikâyeler belirlenen on dört başlık altında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Refik Halit Karay, Sabahattin Ali, Nurettin Topçu, Anadolu, hikâye, tarih, coğrafya, sürgün, hapishane, bürokrasi.

ABSTRACT

Refik Halit Karay, Sabahattin Ali and Nurettin Topcu are some authors who have written novels in different periods of Turkish literature. The importance of Anatolia and Anatolian people is a significant matter in these novels written by them. Despite the fact that they have given pieces in different times, their approach to the problems of Anatolian folk is remarkably similar. In fact, Nurettin Topcu pointed out that he was greatly influenced by the two novelists, no other than Refik Halit Karay and Sabahattin Ali. When the novels of these three read carefully, one is able to see the similarity very easily. But certainly there are some differences between their point of views to some issues and the ways they express them. As a result of their lifes in exile and missions in different parts of Anatolia, Refik Halit Karay and Sabahattin Ali tell us about the different regions and people of Anatolia.

In this piece of research work, you will find how these three authors presented us Anatolia in their novels. the novels that have been observed are in the following order: Memleket Hikâyeleri (Refik Halit Karay); Değirmen, Yeni Dünya, Kağnı-Ses-Esirler, Sırça Köşk, Çakıcı'nın İlk Kurşunu (Sabahattin Ali), Taşralı (Nurettin Topçu)." which was not considered as a seperate book; unfinished poems, stories and other writings by Sabahattin Ali are gathered and published as a book. These pieces from this book, most importantly "Cakici'nin Ilk Kursunu", are included to this research work due to the ir contents about Anatolia. In this piece of research, its been aimed to achieve an interdisciplinary work by using the historical, geographical, cultural and sociological written resourches about Anatolia and the problems relating to Anatolia. Stories(Novels) are comparatively assessed under fourteen specified title.

Key Words: Refik Halit Karay, Sabahattin Ali, Nurettin Topçu, Anatolia, story, history, geography, exile, jail, bureaucracy.

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
haz.	Hazırlayan
M. E. B.	Milli Eğitim Bakanlığı
s.	Sayfa
S.	Sayı
TDK	Türk Dil Kurumu
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
YKY	Yapı Kredi Yayınları

1.Giriş

1.1.Anadolu'nun İsimlendirilmesi ve Anadolu Coğrafyası

Günümüzde/2016'da Türkiye Cumhuriyeti topraklarının Asya kıtasında kalan bütün kısmını tanımlayan Anadolu, 755.688 km^2'lik bir alana sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti ise 23.764 km^2'lik Avrupa kısmı ile birlikte, 779.452 km$^{2'}$ dir. Görüldüğü gibi ülke topraklarının %96,95'ini Anadolu toprakları oluşturur.[1] Türkiye Cumhuriyeti açısından büyük bir öneme sahip olan Anadolu, tarih boyunca farklı coğrafi birim ve bölgeleri isimlendirmek için de kullanılmıştır. Roma dönemi öncesi henüz bölge için kullanılan Anadolu kelimesi ortaya çıkmamış, yarımadanın çeşitli bölgeleri; Frigya, Lidya, Karya, Misya, Likya, Bitinya, Kapadokya gibi farklı şekilde adlandırılmıştır. Kullanılan bu isimler Eski Hitit çağından sonra Roma İmparatorluğu egemenliğinden önce bölgede yaşayan menşeleri oldukça karışık olan kavim adlarından türetilmiştir. Roma egemenliği sırasında Anadolu yarım adasına "Aşağı Asya" ismi kullanılmaya başlanır. Yarımadanın dışında kalan, daha iç kısımlarda bulunan bölgelere ise "Yukarı Asya" denir. Yunanca "Güneşin doğduğu yer" anlamına gelen "Anatoli" kelimesi ise Bizans İmparatorluğu döneminde kullanılmaya başlanır. Bizans döneminde İç Anadolu'nun batı kısımlarını ifade eden Anatoli idari bölgesi, VII. Konstantinos Porphyrogenetos döneminde (912-956) batıda Eskişehir civarından başlayarak güneyde Batı Toroslar'a ve Konya'ya kadar uzanmaktadır. Anatoli kelimesi daha sonraları batı kaynaklı eserlerde Anatolie, Anatolia, Anatolien olarak geçmekle birlikte bazı kitaplarda da bozulmaya uğrayarak Natolie şeklinde yer alır. Eski Arapça eserlerde de en- Natulus ve en-Natus şeklinde yer alırken Araplar, genel olarak Müslümanlar "Rûm (Roma) Memleketi" demişlerdir.[2] Anatolie kelimesi en son olarak da Türkçenin ses uyumuna girerek "Anadolu" şeklini alarak dilimizin malı olur. Kökeni Grekçe olan "Anadolu" kelimesi, Türkler arasında "ana" ve "dolmak" ile birlikte apayrı bir anlam kazanmıştır.[3]

Selçuklu Devleti bölgede hâkimiyeti Bizans'ın elinden alınca onların bu topraklarda uyguladığı idari birim uygulamasından farklı bir yol izler. Bunun sonuncunda idari bir kavram olan Anadolu, bundan sonra coğrafi bir kavram haline gelir. Osmanlı imparatorluğu

[1] Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988, s. 10.
[2] Metin Tuncel, "Anadolu- Coğrafya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1991, s. 107.
[3] Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*, s. 9.

döneminde Anadolu, 1362 yılında Rumeli eyaletinin teşekkülünden sonra I. Bayezid döneminde merkezi Ankara olmak üzere bir beylerbeylik şeklinde teşkilatlandırıldı. Fâtih zamanında ise eyalet merkezi Kütahya'ya taşındı. Bu yıllarda yönetim birimi Bizans dönemindekine benzese de Kızılırmak'ın denize döküldüğü yerle birlikte Antalya Körfezi'nin doğu sınırının batısında kalan bütün alanı ifade daha eden geniş bir coğrafyayı kapsar. XIV. Yüzyıldan itibaren on yedi sancaktan oluşan Anadolu beylerbeyliği XIX. Yüzyılda çeşitli vilayetlere ayrılınca Anadolu ismi bir idari birimi ifade etmekten çıkıp tekrar bir coğrafi kavram haline gelir. XIX. Yüzyılın sonlarında ve XX. Yüzyılın başlarında Anadolu kelimesi doğu sınırı Fırat Nehri ile, bazen de Fırat ve Ceyhan nehirleri arasına ya da daha çok Trabzon'dan veya Çoruh Nehri ağzından İskenderun körfezi arasına çekilen bir çizgi ile sınırlandırılır. Cumhuriyet döneminde ise Anadolu kavramının ifade ettiği alan biraz daha genişlemiştir. Bu dönemde Anadolu kelimesi yalnızca yarımadayı ifade edecek şekilde değil, yarımadayı Asya'ya bağlayan toprakları da kapsayacak şekilde Türkiye Cumhuriyeti'nin Asya üzerindeki bütün topraklar için kullanılmaya başlanır. 1941 yılında Ankara'da toplanan Coğrafya Kongresinde Türkiye'nin belirlenen yedi bölgesinden üçünde Anadolu ismi kullanılmıştır: İç Anadolu, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu.[4] Bunlardan başka Anadolu kelimesinin kullanıldığı coğrafi isimlendirmeler de vardır. Ülkenin kuzey kesimlerinde uzanan sıradağlara Kuzey Anadolu Dağları denildiği gibi İstanbul'un Asya Kıtası'nda kalan kısmına da Anadolu Yakası denir. Ayrıca İstanbul'un Anadolu yakasında Anadoluhisarı, Anadolukavağı gibi semt adlarına ve Anadolufeneri gibi köy adlarına da rastlanır. Yine Ege bölgesi ve güney Marmara bölgesi için Batı Anadolu ifadesi de kullanılmaktadır.

1.2.Anadolu'nun Tarihi

Anadolu'nun iskânı geriye doğru gidildiğinde Paleolitik döneme kadar uzanmaktadır. Daha sonra Çatalhöyük ve Burdur yakınlarındaki Hacılar'da elde edilen buluntularla tanınan bir Neolitik, ondan sonra da Kalkolitik kültür gelişmiştir. Milattan önce 1600'lerden 1200'lere kadar olan yıllarda Hitit Devleti Anadolu'da bir yükseliş gösterir. Babil'i fethederek büyük devlet statüsü kazanan Hitit Devleti, Gediz ve Büyük Menderes ırmakları arasında kalan alanda Ege Denizi'ne ulaşıp kuzey Suriye'ye kadar ilerleyip Mısırlılarla tarihte bilinen ilk meydan savaşı olan Kadeş Savaşı'nı yapmışlardır. Başşehri Hattuşaş olan Hititler yıkıldıktan sonra Anadolu'da Friglerin parlak dönemi baş gösterir. Frigerin de yıkılmasından sonra Batı Anadolu merkezli olan Lidyalılar Anadolu'da baskın bir siyasi güç haline gelirler. Ege kıyıları

[4] Metin Tuncel, "Anadolu- Coğrafya", s. 107.

ise milattan önce 1000 yıllarından itibaren Helenler tarafından iskan edilmeye başlamıştır (Kuzeyden güneye doğru Aioller, İanlar ve Dorlar).[5] Aynı yıllarda merkezi bugünkü Van gölü çevresi olan Urartu Devleti ortaya çıkmış, sınırlarını Gürcistan'a kadar genişletmişlerdir. Milattan önce 546 yılından itibaren hemen hemen tüm Anadolu Pers egemenliği altına girer. Milattan önce 334 yılında Persler üzerine uzun seferler başlatan Büyük İskender, bu devleti yıkarak Anadolu'dan Hindistan'a kadar uzanan bir devlet kurar. İskender'in ölümüyle kurduğu devlet parçalanır. İrili ufaklı devletler bağımsızlıklarını ilan eder. M.Ö. 190 yılında Anadolu'da yönünü Doğu Akdeniz'e çeviren Roma Egemenliği başlar. İlerleyen yıllarda devletin ekonomik ve bir takım siyasi sıkıntılarından dolayı imparatorluğun 330 yılında İmparator Constantionus tarafından Byzantium şehri yapılır. Böylelikle devletin ağırlığı doğuya kaymıştır. İmparator Thedosius'un ölümünden önce devletin yönetimini doğu ve batı olarak iki oğluna verir. Ölümünden sonra da İmparatorluk ikiye ayrılarak doğu ve batı olarak kesin olarak ikiye ayrılır. Anadolu da Türkler Anadolu'ya gelene kadar merkezi İstanbul olan Bizans İmparatorluğu hâkimiyetinde kalmıştır. [6]

Türklerin bazı kaynaklarda, Anadolu'ya milattan önceki yıllardan beri geldikleri özellikle de doğu kısmında etkili oldukları söylenir. Fakat bu ilk zamanlarla ilgili bilgiler oldukça karışık olmakla birlikte henüz yeterince incelenmemiştir.[7] Anadolu'nun Türkleşmesinde genel olarak XI. Yüzyılda İran coğrafyasında kurulup güçlü bir devlet haline gelen Selçuklu İmparatorluğu'ndaki etnik ve demografik gelişmelerin etkisi vardır. XI ve XII. Yüzyıllarda İran, Horasan ve Azerbaycan çoğunluğu yeni Müslüman olmuş Türk nüfusuyla dolmaya başlar. Selçuklu Devleti de gelen yoğun nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak ve devlet içerisindeki düzeni korumak için göçle gelen nüfusu o dönemde en uygun yer olan Anadolu'ya doğru yönlendirir. Böylece Türkler Malazgirt Savaşı'ndan önce Bizans'la gaza ederek Anadolu'da boy göstermeye başlar. Malazgirt Savaşı'ndan sonra da Başta Oğuzların teşkil ettiği, aralarında Kıpçakların, Karlukların, Halaçların hatta Uygurların da aralarında bulunduğu Türkler, başta Maveraünnehir olmak üzere Harizm, Horasan, Azerbaycan ve Arrân bölgelerinden Anadolu'ya geçmeye başlarlar. XI. Yüzyılın son çeyreğinde Kutalmışoğlu Süleyman Şah Anadolu'da ilk Türk devletlerinin temelini atar. Bu dönemde Anadolu'nun fethinde rol oynamış Türk beyleri Danişmendliler, Artukoğulları, Mengücekler ve Saltuklular gibi Orta ve Doğu Anadolu Türk devletlerini kurarak Anadolu'nun Türkleşmesini başlatırlar.

[5] Bülent İplikçioğlu, "Anadolu- Tarih", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1991, s. 109.
[6] Bülent İplikçioğlu, "Anadolu- Tarih", s. 110.
[7] Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*, s. 45.

Daha Malazgirt zaferinden bir on yıl kadar sonra Türkler, batıda İzmir'e kadar uzanan bir bölgede hâkimiyet kurarlar.[8]

1220 yıllarından itibaren Orta Asya'dan Anadolu'ya yeni bir Türk göçü dalgası başlar. Moğol istilasından kaçan Türkmen boyları Anadolu'ya göç ederler. Bu ikinci göç dalgasıyla Anadolu'daki Türk nüfusu daha da artarak Türklerin bu topraklarda tutunmasında önemli etki yapar. 1240 yılında Kösedağ Savaşı'yla Anadolu'da baş gösteren Moğol istilası, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında kısa süreli bir duraklama meydana getirse de yaklaşık elli yıl sonra İlhanlı hükümdarı Gazan Han'ın İslam'ı kabul etmesiyle tekrar eski hızıyla devam eder.[9] Anadolu Selçuklu Devleti'nin parçalanmasıyla da ortaya çıkan Ertuğrul Bey yönetimindeki Osmanlı Beyliği Bizans'ın iç karışıklıklarından faydalanarak Söğüt ve Domaniç'i fethedip bir uç beylik konumuna gelir. Ertuğrul Bey'in ölümünden sonra da oğlu Osman Bey beyliğin sınırlarını genişleterek ilerleyen yıllarda Anadolu Türk birliğini sağlayacak Osmanlı Devleti'nin Temellerini atar.

1.3.Yeni Türk Edebiyatında Anadolu

Anadolu'da Türk edebiyatının oluşması, Türklerin Anadolu'ya ilk geldikleri yıllara kadar uzanır. Anadolu'ya yerleşen Türkler, bu coğrafyada Orta Asya'dan gelen tasavvuf cereyanıyla bir Tekke Edebiyatı ve Anadolu'nun tabii güzellikleriyle, tarihi ve coğrafyasıyla kaynaşıp zenginleşen büyük bir Halk Edebiyatı oluştururlar.[10] Türk edebiyatının önemli eserlerinden olan Dede Korkut Hikâyelerinde de mekân olarak Trabzon, Derbend, Mardin, Sürmelü, Bayburt gibi bugün de haritalarda yer alan şehir ve kasabaların isimleri kullanılmıştır.[11] Divan Edebiyatı geleneğinin ilk örnekleri de XIII. Yüzyılda yine Anadolu'da Şeyyad Hamza ve Hoca Dehhânî gibi isimler tarafından verilmeye başlamıştır.[12] Fakat Osmanlı Devleti'nin İstanbul'u fethi sonrasında Divan Edebiyatı, ağırlıklı olarak İstanbul merkezli olarak devam eder.

Tanzimat sonrası Türk edebiyatı da mekân, insan ve kültür olarak büyük çoğunlukla İstanbul ağırlıklıdır. Şinasi'nin tiyatrosu, Şemseddin Sami, Ahmet Mithat ve Emin Nihad'ın hikâye ve romanları sıradan İstanbul insanlarını anlatır. Edebiyatın Anadolu ve köy hayatına yönelmesi ise Rousseau'nun tabiat fikriyle ilintilidir. Osmanlı aydını da şehrin karmaşasından

[8] Tuncer, Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*, s. 46.
[9] Ahmet Yaşar Ocak, *"Anadolu- Tarih/ Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması"*, TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1991, s. 112.
[10] Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Basımevi*, İstanbul 1971, s. 286.
[11] Orhan Şaik Gökyay, *Dede Korkut Hikâyeleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1985, s. 12.
[12] Nihad Sâmi Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, s. 344.

kaçıp tabiata sığınma fikrinden etkilenmiştir. Türk edebiyatının Anadolu'ya açılması ise genel bir kanı olarak bilinen Nabizade Nazım'ın kaleme aldığı *Karabibik*'le değil Ahmet Mithat Efendi'nin 1876 yılında yazdığı "Bir Gerçek Hikâye" iledir. Ancak bu hikâyede köylünün meseleleri pek fazla yer tutmaz. "Bir Gerçek Hikâye"nin önemi olayların köyde geçmesinde ve hikâye kahramanlarının köylü olmasından ileri gelmektedir.[13] Orhan Okay, Anadolu ve köylünün sorunlarını ele alan ilk örnek olarak "romantik bir köycülük destanı" şeklinde nitelendirdiği "Bahtiyarlık" (Ahmet Mithat Efendi) adlı uzun hikâyesini gösterir.[14] "Bahtiyarlık"ı takip eden eserler de Nabizade Nazım'ın *Karabibik* (1890), Mizancı Murat'ın *Turfanda Mı Yoksa Turfa mı* (1890) ve Ebubekir Hazım Tepeyran'ın *Küçük Paşa* (1910) adlı eserleridir. Bu eserler edebi yönden bir takım zaaflar gösterseler de ilk örnekler olması nedeniyle önemlidir.

Anadolu'nun Türk aydınının ilgi alanına girmesi açısından Adanalı Süleyman Vahid'in Mısır'da bir otel odasında on beş günde bir yayınlanan *Anadolu* gazetesi önemlidir. Gazetedeki yazılarda ağırlıkla II. Abdulhamit'in yönetimine eleştirileriler bulunmakla birlikte Anadolu'nun geri kalmışlığı, ihmali, insanların yoksulluğu gibi temaları işlemesi dikkat çekiçidir.[15] ilerleyen yıllarda bu gazeteden sonra *Anadolu Çantası, Anadolu Duygusu* gibi isimlerle çeşitli dergi ve gazeteler de çıkarılmıştır. İlerleyen yıllarda Anadolu ve Anadolu insanını konu edinen eserlerde duraklama yaşansa da Refik Halit Karay "Memleket Hikayeleri"yle (1919) gerçek manada edebiyatın Anadolu'ya açılmasını sağlamıştır. Daha önce yazılan eserlerde, yazarlar çok fazla tanımadığı ve birlikte yaşamadığı Anadolu insanını ve Anadolu coğrafyasını gerçekçi bir tutumla yansıtmakta sıkıntı çekmişlerdir. Ancak Refik Halit, yaşadığı beş yıllık Anadolu sürgünü nedeniyle Anadolu'nun farklı coğrafyalarında bulunmuş, hikâyelerinde de Anadolu insanlarının sorunlarını, gözlem gücü ve hikâye etme yeteneğiyle gerçekçi bir tavırla işlemiştir. Edebiyatta tam manasıyla Anadolu ve Anadolu insanının sorunlarına eğilim Milli Edebiyat ve Cumhuriyet döneminde başlar. Bu eğilimde Mehmet Emin Yurdakul'un önemli bir etkisi vardır. 1897 yılında yayımladığı Anadolu'dan "Bir Ses yahut Cenge Giderken" şiiri ona Türk şairi unvanını kazandırır. Onun tam savaş yıllarında kaleme aldığı milli duygularla yüklü şiirleri edebiyat camiasında büyük yankı uyandırır. Mehmet Emin Yurdakul'un şiirleri teknik, dil ve ahenk açısından çok başarılı

[13] Ramazan Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 13.
[14] Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 80.
[15] Alemdar Yalçın, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 160.

olmasa da çizdiği Anadolu tasvirleri, kullanılan dil ve devrinde tam beklenilen ses olması açısından önemlidir. [16]

Türk edebiyatının Anadolu'ya yönelmesinde Ziya Gökalp'in Milli mücadele yılları öncesinde ortaya koyduğu "Halka Doğru" fikrinin de etkisi vardır. Ondan daha sonra gelen aydın kesimi de bu görüşten etkilenerek "Mektepten Memlekete" şeklinde yeni bir düşüncenin yayılmasını sağlamışlardır.[17] Refik Halit'ten sonra bilinçli olarak Anadolu'ya yönelen isimler de eserlerini genel olarak Milli Mücadele ve Cumhuriyet döneminde veren Halide Edip Adıvar ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu'dur. Hikâyelerinde ve romanlarında genellikle Anadolu halkının sıkıntılarını ve maruz kaldıkları mezalimi işlemişlerdir. Cumhuriyetin ilanından sonra 1923 yılında yayın hayatına başlayan *Anadolu Mecmuası* Anadoluculuk fikrini daha sağlam bir zemine oturmasına yardımcı olur. Mecmuada Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu, Hilmi Ziya Ülken, Necmettin Halil Onan gibi tarih sosyoloji ve felsefe gibi alanlarda birçok önemli ismin yazılarının yanı sıra Faruk Nafiz Çamlıbel, Ahmet Hamdi Tanpınar ve Yahya Kemal Beyatlı gibi Türk edebiyatının önemli isimlerinin de eserleri yayınlanmıştır.[18] 1930'lu yıllara gelindiğinde *Vakit* Gazetesi etrafında toplanan Sadri Ertem'in öncülük yaptığı Refik Ahmet (Erduran), Bekir Sıtkı (Kunt) ve Kenan Hulusi (Koray) gibi isimlerden oluşan, Milli Edebiyatın açtığı yolu biraz daha genişleterek devam ettiren bir topluluk meydana gelir. Bu hikâyeciler yazdıkları hikâyelerde Anadolu insanını konu edinirler. Bekir Sıtkı'nın *Memleket Hikâyeleri*[19] ismini verdiği hikâye kitabı da Refik Halit'in bu yazarlar üzerinde ne denli etkili olduğunu açık bir şekilde gösterir. İlk kitabı 1935 yılında yayımlanan Sabahattin Ali ise Anadolu'yu konu edinen yazarlar arasında en fazla dikkat çekeni ve en çok beğenilenidir. Sabahattin Ali'nin dikkat çekmesindeki en önemli etken romantik duyuş tarzıyla birleştirdiği dil ve anlatımının başarısındandır denilebilir. İlerleyen yıllarda Sabahattin Ali'nin etkisiyle eleştiri etki gücü daha yüksek hikâyeler kaleme alan Kemal Bilbaşar, Orhan Kemal, Yaşar Kemal gibi yazarlar eser vermeye başlarlar. Onları yine hikâyelerinde Anadolu insanını anlatan Kemal Tahir izler. Aynı yıllarda eser veren, hikâyelerinde Batı Anadolu ve Akdeniz çevresini konu edinen Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı) da ismi zikredilmesi gereken yazarlardandır. İsmi *Hareket* dergisiyle

[16] İnci Enginün, Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923), Dergah Yayınları, İstanbul 2006, s. 575.
[17] Alemdar Yalçın, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946),* s. 168.
[18] Bkz. *Anadolu Mecmuası,* (Haz. Arslan Tekin- Ahmet Şerif İzgören), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
[19] Refik Halid Karay, Bekir Sıtkı'nın kitabına seçtiği ismi *Bir Ömür Boyunca* isimli hatıra kitabında şu sözlerle değerlendirir: "İlk defa Antakya'ya gittiğim zaman da, o zaman bir lise talebesi, sonradan hikâyeci olan ve hikâye kitabına (nedense, başka isim yokmuşçasına, hem de benim klasik eserlerden sayılan hikâyelerimi kendisininkinden üstün gören bir başlangıçla) *Memleket Hikâyeleri* başlığı koymak gafletinde bulunan rahmetli Bekir Sıtkı dostumuzla bir mülakat yaparak, Latin harflerinin kabulüne taraftar olduğumu apaçık bildirmiştim." Ayrıntılı bilgi için bkz. Refik Halid Karay, *Bir Ömür Boyunca,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011, s. 69.

anılan, Anadolu'ya mistik ve İslami bakış açısıyla yaklaşan, daha çok fikir adamlığı ile ön plana çıkan Nurettin Topçu'nun hikâyelerini topladığı *Taşralı* isimli eseri, meseleleri farklı boyuttan ele aldığı için Türk Edebiyatında Anadolu hikâyeciliği açısından önemlidir.[20] Yakın dönemde Sezai Karakoç *Meydan Ortaya Çıktığında, Porteler,* Rasim Özdenören *Çok Sesli Bir Ölüm, Kuyu,* Mustafa Kutlu *Bu Böyledir, Uzun Hikâye, Beyhude Ömrüm, Trende Bir Keman* ve daha birçok hikâyesinde gerçekçi bir Anadolu çizmekle birlikte romantik duyuş tarzının öne çıktığı görülür. Yine Cihan Aktaş *Suya Düşen Dantel* vb. hikâyelerde Anadolu ve Anadolu insanının farklı yönleriyle işlendiği görülür. Bu çalışmada Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde Anadolu'nun coğrafî, kültürel, toplumsal vb. yönlerden nasıl ele alındığı incelenmektedir.

[20] Âlim Kahraman, *Modern Türk Hikayesi (Kavram, Gelişim Seyri, Tematik ve Karşılaştırmalı Okumalar)*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2015, s. 76.

2.Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun Hikâyelerinde Anadolu

2.1.Anadolu Coğrafyası ve İnsanı

Coğrafya, Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük* 'ünde "1- Yeryüzünü fiziki, ekonomik, beşeri, siyasi yönlerden inceleyen bilim. 2- Bir yeryüzü parçasını, bir bölgeyi, bir ülkeyi belirleyen, niteleyen fiziki, ekonomik, beşeri, siyasi gerçekliklerin tümü."[21] şeklinde tanımlanır. İnsanın doğa üzerindeki faaliyetlerinden etkilenerek değişiklik gösterebilen coğrafya, aynı şekilde insanların duygu ve düşüncelerinin şekillenmesinde, milletlerin kaderlerinin belirlenmesinde de önemli rol oynar. İşte bu karşılıklı etkileşim coğrafyanın esas konusunu oluşturur.[22] İnsanlar yaşadıkları coğrafi şartların ve iklim koşullarının etkisiyle belirli fiziki ve ruhi özellikler kazanırlar. Tarih ve kültürün geliştiği mekân olan coğrafya 'yerin resminin sanatı ya da bilimi", "yerkürenin tasviri" olarak tanımlanmıştır. Braudel bu görüşü geliştirerek "toplumun mekânsal incelenmesi veya toplumun mekân aracılığıyla incelenmesi" olarak tanımlar. Pierre George gibi bazı düşünürler coğrafyayı bir insanlık bilimi olarak tanımlarken, onu ekonomi, sosyoloji, demografi ve tarihle de ilişkilendirmektedir.[23] Aynı coğrafya üzerinde kurulan millet ve cemiyet de coğrafyanın yansıması olacaktır. Her uygarlık belli bir mekâna dolayısıyla da kendine özgü bir coğrafyaya bağlıdır ki bu da uygarlıkların dünya görüşünü etkiler. Ziya Paşa "Harâbât Mukaddimesi"nde:

> Her iklime havâs vermiş
> Her kavme mizâc- hâs vermiş
>
> Mümkin midir etme bir Frenk'i
> Afrika'da hem-mizâc-ı Zengi
>
> İklimde hükmü yok mu farkın
> Vaz'iyyeti bir mi Garb u Şark'ın[24]

şeklindeki mısralarla Doğu ile Batı arasındaki farka dolayısıyla da iklimin önemine işaret eder. Mehmet Kaplan "Edebiyat Coğrafyası" adlı yazısında "milletlerin mukadderatında

[21] "Coğrafya", *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 2011, s. 470.
[22] Osman Gümüşçü, *Tarihi Coğrafya*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2006, s. 32.
[23] Emel Kefeli, *Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz*, 3F Yayınevi, İstanbul 2006, s.12.
[24] Önder Göçgün, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001, s. 58.

tarihin büyük rolü olmakla beraber coğrafyanın tesirleri de az değildir" der.[25] Aynı şekilde Yahya Kemal'in Fransa'daki eğitim yıllarında duyduğu ve çok etkilenerek benimsediği Camille Jullian'ın "Fransa toprağı, bin yılda Fransız milletini yarattı." sözüyle ifade ettiği fikri[26] de bu hususta dikkate alınması gereken bir durumdur. Coğrafyanın ve insan arasındaki ilişki edebiyat incelemelerinde de dikkate alınması gereken önemli bir hususdur. Edebiyat metinin doğduğu coğrafya metnin fikri planını ve karakteri üzerinde de önemli etkiye sahiptir. Coğrafya merkezli incelemelerde metnin dokusundaki, gerçek ya da kurgusal Mekânlara ait tasvirler, metnin coğrafi içeriği yazarın hayat coğrafyası ve coğrafi deneyimleri metnin anlamlandırılmasında araştırmacıya/okura yeni bakış açıları kazandırmaktadır.[27]

İnsanlar tarih boyunca yaşadıkları coğrafya ve tabiatla ilişki içerisinde bulunmuşlardır. İnsanların üzerinde etkili olan tabiat kişilik, ırk ve kültür gibi insana ait unsurlarında da çeşitlendirici ve belirleyici bir etkiye sahiptir. Kişinin fizyolojisi ve psikolojisi üzerinde de etkili olan coğrafya ve tabiat, insanlığın oluşturduğu medeniyetin şekil almasında da önemli bir etkiye sahiptir. İnsan hayatında bu derece önemli olan coğrafya-insan ilişkisi sanatçılar tarafından edebi eserlerde işlenmiştir. Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu da coğrafya ile insan arasındaki ilişkiyi hikâyelerinde ele almışlardır.

Refik Halit Karay'ın "Yatık Emine" hikâyesinde Emine'nin sürgün yeri olan bu kasaba Ankara'ya iki günlük mesafede ana yollara uzak, Haymana Ovası'nın ortasında yüksekçe bir yerde bulunan küçük bir kasabadır. Ulaşımı zor olan bu kasabanın halkı da coğrafyadan etkilenir. Civardaki diğer köy ve kasabalarla münasebette bulunamadıkları için kasaba halkı gayet geri, uyuşuk ve şevksiz kalmıştır. Kasaba erkekleri ne kadar şevksiz ve hareketsizse kadınları da o kadar donuk ve hissizdirler. Kasabanın manevi havası da oldukça durgundur. Hikâyede coğrafyanın insan üzerindeki etkisi başarılı bir şekilde anlatıldığı gibi bu Anadolu kasabasının günlük hayatı da başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. Akşamüstleri eczanenin önünde dedikodu yapan memurlarıyla, avukat dükkânlarının önünde kahve içerek sohbet eden esnafıyla ve sıra sıra dizilmiş arzuhalci dükkânlarıyla canlı bir kasaba yaşayışı çizilmiştir:

[25] Mehmet Kaplan, *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1978, s. 174-177.
[26] Sermet Sami, Uysal, *Her Yönüyle Yahya Kemal Beyatlı*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2004, s. 189-190.
[27] Emel Kefeli, *Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz*, s.16.

> "Hükümet konağının yan sokaklarında bir sıra ufak dükkânlar vardı, arzuhalci ve avukat dükkânları… Küçük bir çekmecenin önüne geçip bol sigara ve kahve içerek sohbet eden bu dükkâncılara ara sıra köylüler uğrar, arzuhal yazdırır, dava havale ederdi. "[28]

"Şeftali Bahçeleri" hikâyesinde Agâh Bey'in gönderildiği Akdeniz sırtlarındaki kasaba yazların sıcak ve bereketli, kışların ılık ve yumuşak geçtiği bir yerdir. Şeftali bahçeleri ve eğlenceleri ile ünlü bu kasabada halk da memurlarla birlikte rahat bir hayat sürer.

"Şaka" hikâyesinde anlatılan Karadeniz kıyısındaki kasaba kadın-erkek ilişkilerinin sınırlı olduğu kısmen kapalı bir kasabadır. Özellikle İstanbul'dan gelen Servet ve Nedim Bey'in gözünde son derece "tutucu" bir yerdir. İki dost, 'havası, suyu ve yemeği arzular uyandıran' bu kasabada kadınsızlıktan şikâyet ederler. Nedim Bey tutucu olarak nitelendirdiği halktan evine bir hizmetçi kadın bile bulamadığından yakınır. Kasabada kadınlı erkekli eğlence yapılacak, karşılıklı içki içip sohbet edilecek bir mekân yoktur. Kadınlar ancak evlerinin avlularında görülür. Ancak kasabada Rum mahalleleri de vardır. Rum kızları akşamları kol kola girerek sahil kenarında gezer, alçak sesle türküler söylerler. Servet Bey'in hoşlandığı Despina da bir Rum kızıdır. Kasabada Türk kadınlarına oranla biraz daha serbest yaşayan Rum kızları sahilde dolaştıkları gibi geceleri de denize girerler. Bunların yanında kasabanın günlük yaşamı da canlı bir şekilde anlatılır. Kasabanın Rum mahallesinin aşağısında bulunan Yalı diye adlandırılan Balıkpazarı dükkânları, meyhaneleriyle dikkat çekicidir. Gündüzleri boş ve sessiz olan Pazar akşamları kalabalık ve gürültülü bir hal alır. Bu hareket hikâyede şöyle tasvir edilir:

> "Kasabanın her tarafından gelen elleri sepetli, sırtları zembilli, karnı acıkmış, aceleci bir halk, önüne gelen tezgâha eğilerek, rastgeldiği balığı kavrayıp koklayarak, her dükkândan fiyat sorarak uzun uzun, zevkli zevkli dolaşırken balık kızartan bakkalların mangalları etrafa, bu iştiha ve açlık mabedinde uğraşan insanların üzerine zeytinyağı ve deniz kokularına karışmış iştah verici bir duman, bir tütsü yayardı."[29]

"Küs Ömer" hikâyesinde kadın erkek ilişkileri açısından muhafazakâr bir kasaba manzarası çizilmektedir. Kadın ve erkelerin görüşebildiği yerler gizli eğlence evleridir. Ömer ve Zehra'nın düğününde de kadınlar ayrı erkelere ayrı düğün kurulması da kasaba halkının kadın erkek ilişkilerine bakışını yansıtır.

[28] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, İnkılap Yayınları, İstanbul: 2015, s.22-23.
[29] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, s.80.

"Boz Eşek" hikâyesindeki köy en yakın kasabaya iki gün uzakta, çıplak, yolsuz, viran bir köydür. Dış dünyayla bağı kopuk olan bu köye senede anca beş-on kişi kasabaya giderken yolu kısaltmak için uğrar. "Köy, dünya ahvalini bu gelip geçici, cahil insanların getirdikleri yalan yanlış haberlerle öğrenir"[30] . Köy halkı da dış dünyayla bağlarının bu denli kopuk olması nedeniyle cahil kalmıştır.

"Yatır" hikâyesinde mekân, geniş bir ovanın ortasındaki kasaba etrafındaki diğer yerleşim yerlerine uzak bir yerdir. Kışların da sert geçmesiyle kasaba dünyayla olan ilişkisini keser. Kışın bastırmasıyla sessiz, hareketsiz ve kapalı bir durum alan kasaba "Yatık Emine" ve "Boz Eşek" hikâyelerinde anlatılan kasabalara benzer. Ulaşım ve hava şartlarının etkisiyle kapalı bir hayat sürmek zorunda kalan kasaba halkı da bilgisiz ve geri kalır. Karay, birçok yazardan farklı olarak Anadolu'yu coğrafî şartlarıyla yorumlar.[31]

Nurettin Topçu "Karayazı" hikâyesinde annesinin memleketi olan Eğin'i anlatır. Hikâyede uzun ve ayrıntılı bir şekilde yaptığı doğa betimlemelerinde onun hemen her yaz Eğin'e gidip saatlerce kırlarda dolaşmasının etkisi vardır denilebilir.[32] Topçu, "Karayazı" hikâyesinde Anadolu insanını yaşadığı coğrafya ile ele alır. Kevser, daha çocukluk yıllarından itibaren doğayla konuşur, dağların, ovaların, suların ve hayvanların seslerinde kendisine bir sesleniş duyar. "Sabah erken gözlerimi açtığım zaman, bütün kuşların birden bahçeden gelen neş'eli ötüşleri, âdeta düğünümün davul zurnasıydı. Bu sesler hep birden "Kalk, gel buraya, Kerim de gelecek!" der gibiydiler."[33] Kevser duyduğu aşk acısı ve hasretle kendisini doğaya sığınarak hafifletmeye çalışır. Kerim'in İstanbul'da olduğu zamanlar gece yattığı damdan gökyüzündeki yıldızları seyrederek onların parlaklığını bir umut ışığı olarak düşünür. Giresun'a giderken bir gece de dağların ve yanında akan nehrin konuştuğunu hisseder.

> "Birden bu karanlığın içinden şimdi ölümle gözleri yumulan tepelerin biriden bir ses, karanlığı, yokluğu ve her şeyi saran hicranı delercesine yükselen bir feryad, son nefesi son nefesi sönen varlıkları dalgalandırdı. Bu hüzünlü, sitemli, ölümlü bir sesti. Beni hüngür hüngür ağlattı. Yattığım yerin yanından akan nehrin de bu sese hak veren mazlum bir inilti ile ağladığını hissettim:
>
> Yaz gelince meyva verir bağımız
>
> Güz gelince çiçek açar dağımız
>
> Yine çöl gurbete düştü yolumuz

[30] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, s.104.
[31] Zeynep Zengin, *Hikâyeci Yönüyle Refik Halid Karay*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.82.
[32] Orhan Okay, *Anadolu'dan Hatıralarla Nurettin Topçu'nun Mektupları*, Cümle Yayınları, Ankara 2015, s. 65-66.
[33] Nurettin Topçu, *Taşralı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 189.

Ya suyumuz çekti ya toprağımız."[34]

Kevser köyde herkesin içinde karşılıksız aşkın verdiği acıyla büyük bir yalnızlık hisseder. Akşam olunca bahçeye çıkıp karanlığın içinde rüzgârla yapraklarını hışırdatarak bir ileri bir geri sallana yan yana iki kavağı seyreder. O kavaklar da Kerim ile Kevser gibi yan yana sallanıp dururlar ama birbirlerine dokunamazlar. Kış mevsiminin Eğin'de oluşturduğu ıssız ve sakin görüntüyü de kendi şahsındaki yalnızlıkla ilişkilendiren Kevser, hikâyenin sonunda yetmiş beş yaşında hayatını kaybedene kadar doğa ile kendisinde hep sıkı bağlar kurar, sürekli iletişim halindedir.

Refik Halit Karay ve **Nurettin Topçu**'nun hikâyelerinde coğrafya-insan ilişkisi belirgin biçimde vurgulanırken, **Sabahattin Ali**'nin hikâyelerinde ise coğrafyaya ilişkin ayrıntılar, daha çok dekoratif unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Yazarın coğrafyayı ayrıntılı biçimde işlediği mekânlar, kendisinin ayrıntılı biçimde gözlemlediği yerlerdir. "Çirkince" hikâyesinde anlatıcı İzmir'den Ankara'ya gitmek için gece trenine bilet almıştır, ancak o saate kadar yapacak işi olmadığından Selçuk'a gidip antik Efesos kentini gezmeyi ve akşam trene Selçuk garından binmeyi planlar. Selçuk'a indikten sonra Efesos kentini öğlene kadar gezip bitirir ancak trene daha on iki saat vardır. Ne yapacağını düşünürken bir at bulup çocukken gittiği ve çok sevdiği Çirkince'ye gitmeye karar verir. Bir iki kişiye sorduktan sonra üç yıl önce tanıştığı bir emekli öğretmen vasıtasıyla at bulup yola çıkar. Daha yoldayken yolun kenarındaki zeytinlilerin ve yolların harap vaziyetinden kuşkulanan anlatıcı kasabaya vardığında da büyük hayal kırıklığına uğrar. Çocukken Aydın'a giderken trenin bozulması sonucu bir yüzbaşının vasıtasıyla tren tamir olana kadar annesi ve kardeşiyle misafir olduğu bu yeşillikler içinde beş yüz evlik Rum köyü olan Çirkince bir harabe halindedir. Köyün mektebi ve çeşmesi gibi birçok ev harabe halindedir. İçinde insan olan evlerin pencereleri ise tahtalarla kapatılmış, suyolları çirkefle dolmuştur. Anlatıcının çocukken gezdiği ancak hâlihazırda kışın üst katında hayvanların kaldığı evin durumu da çok kötüdür. Bu hayal kırıklığıyla kasabanın kahvesine giden anlatıcı elli yıldır kasabada bulunan Giritli kahveciyle konuşurken kasabanın halinden yakınır. Kahveci sinirli bir vaziyette durumu anlatır. Seferberlikten sonra mübadelede Rumların yerine gelenler İşkeçe'nin Kavala'nın tütüncüleridir. Zeytinle yetiştirmekle ilgili hiçbir bilgileri yoktur. Ayrıca onlar ilk geldiklerinde bazıları haksız şekilde büyük zeytinliklerin sahibi olmuş anacak işlemeyi bilmedikleri için civardaki derebeylerine bu zeytinlikleri yok pahasına satmışlardır. Elinde avucunda hiçbir şey kalmayan halkın bir kısmı artık zeytinliklere işçi olarak çalışmaya

[34] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 194.

giderken bir kısmı da dağılıp başka yerlere göç eder. Büyük bir üzüntü ile tekrar Selçuk'a dönen anlatıcı istasyonun kahvesinde Emekli öğretmenle karşılaşır. Birkaç cümlelik sohbetten sonra yaşlı öğretmen anlatıcıya Çirkince'nin adının artık Şirince olarak değiştirildiğini söyler. Anlatıcının çocukluk yıllarından bir rüya gibi hatırladığı ve çok sevdiği Çirkince, mübadele sonrası gerek devletin ihmalkârlığı gerekse derebeylerinin mübadele ile gelen halkı sömürmesi sonucu harap bir hale gelmiş, görüntüsünün tam tersine ismi Şirince olarak değiştirilmiştir.

"Bir Orman Hikayesi"nde anlatıcı bulunduğu köyün arkasında bulunan ormanın akşam vakti aldığı vaziyetin kendisinde oluşturduğu izlenimleri anlatır. Güneş ışıkları, akşam güneş batarken hareket eden ormanın üzerine atılmış kızıl bir çuhayı andırırken, güneş battıktan sonra orman gözden kaybolur. Güneşin batmasıyla karanlıkta kalan orman rüzgârın da etkisiyle "canlanır". Anlatıcı bu canlanmayı şu sözlerle anlatır:

> "Sabahtan beri ancak mırıltıları duyulabilen ağaçlar konuşuyorlar, bağırıyorlar, sallanıyor ve ellerini birbirlerine uzatıyorlardı. Yalnız ağaçlar değil, yerdeki otlar, kuru yapraklar, çalılar, ağaçların gövdesine sarılan sarmaşık soyundan nebatlar, hatta kahverengi mantarlarla koyu yeşil yosunlar bile canlanmıştı. Gürültülü bir kımıldama, bir ses kargaşalığı ormanın kenarlarından dışarı dökülüyordu. Arkamızda büyük bir şehir gerinerek uyanıyor zannediyordum."[35]

"Kanal" hikâyesinde Konya Ovası'nın durumu anlatılır. Beyşehir Gölü'nden çıkıp Konya Ovası'na gelen Çumra Kanalı'nın suyu kırmızılığı dolayısıyla kan rengine benzetilir. Ovanın kırmızı toprağının renginden dolayı kırmızı renkte olan kanalın rengini anlatıcı, hikâyedeki dramatik olayla ilişki kurarak Dedemköylü Mehmet'le kardeşinin kanlarının rengi olarak açıklar. Konya Ovası'nın ufuklarının mavi değil de sarı olduğunu söyler. Bu sarılığın da rüzgârın kaldırdığı tozlardan değil, Konya hapishanesinde yatan Zağar Mehmet'in benzinin sarılığından kaynaklandığını söyler. Kanal hikâyesinde coğrafyaya özgü durumlar hikâyede anlatılan dramatik olayla birlikte hikâye kişilerine dayandırılarak betimlenmiştir.

"Bir Siyah Fanila İçin" hikâyesinde Anadolu'da bir beldeye kaymakam olarak atanan Mülkiyeli Ömer'in izlenimleri anlatılır. İdealist duygularla İstanbul'dan hareket eden Ömer gördüğü manzarayla hayal kırıklığına uğrar. İstasyondan inip bir otomobille uzunca bir süre bozuk yollarda seyahat ettikten sonra şoför yolu kaybettiklerini söyler. Gece karanlığında saatlerce yol arayıp bulduktan sonra da birkaç kez inip yokuş çıkamayan arabayı iterek kasabaya varır. Kasabaya vardığında da ilk intibalarını şu cümlelerle anlatır:

[35] Sabahattin Ali, *Değirmen*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 80.

"Hayatımda bu kadar inkisara uğrayacağımı tasavvur edemezdim.

Memleketin bende bıraktığı yegâne intiba basitlik oldu. Burada tabiat basit, muhit basit, halk basit, hulasa her şey basitti…"[36]

Ömer yeni geldiği bu beldenin coğrafi/doğal şartlarına da uyum sağlayamaz. Beldenin doğal şartlarının kendisinde bıraktığı izlenimleri şu şekilde anlatır:

"Tabiatta da hiç değişiklik yoktu… Oh… O birbiri arkasına uzanan nihayetsiz sıra dağlar!.. Gerçi kasabanın karşısında –herkesin ilk vesilede methini yaptığı- bir çamlık vardı, güzeldi, ama buraya yakışmıyordu. Bu esmer dağların ortasında, kirli bir bakkal önlüğüne yamanmış yeşil kadifeyi andırıyordu.

Dağların üstünde ne bir ağaç, ne iri bir kaya vardı. yalnız ufak ufak çakıllar… Hani şose yollarına dökerler, en büyüğü yumruk kadar taşlar olur ya, sanki onları almışlar, avuç avuç serpmişler… neye benziyordu biliyor musun?.. Zımpara kâğıdına; ömrümüzü, zevklerimizi törpüleyecek bir zımpara kâğıdına…

Köyler, bilmem neden, dağ köşelerine, çukur vadilere yapılmıştı. Kireçli, beyaz dağların dibine sığınan bu mamureler insana cibinlik köşelerindeki tahtakurusu yavrularını hatırlatıyordu."[37]

Beldenin coğrafi yapısından şikâyet eden Ömer, iklim koşullarından da şikâyet eder. Beldede geçirdiği kış mevsimini ve kar yağışını şu sözlerle anlatır:

"Kış gelmiş; kar, yerli tabirle, güdük devenin kuyruğuna çıkmıştı. İstanbul'unki onun yanında konfetidir. Orada kar her yerdeki gibi yumuşak, tatlı değil; dolu gibi iri, yerleri tekmeler gibi sert yağar, biraz sonra da rüzgâr onları alarak çöl kumları gibi yüzünüze fırlatırdı… Güneşi bulutların arasından alay eder gibi dilini çıkardığı zaman görebilirdik."[38]

"Asfalt Yol" hikâyesinde bir öğretmen tayin olduğu köye bozuk bir yolda saatlerce süren bir yolculuk sonucu ulaşır. Arabadan indiğinde yolun kenarından uzaktaki "kül rengi kerpiç yığını" köye doğru bakar. Köyün kenarında yükselen birkaç kül rengi kavak bulunmasından dolayı köyde ufak da olsa bir suyun bulunduğunu düşünür. Geniş bozkırın içinde bulunan köye girdiğinde de yanan tezek kokularını duyar. Sokaklarda evlerini bulamamış inekler ve gittikçe keskinleşen gübre kokusu eski hatıralarını düşündürdüğü için bu duruma yabancılık çekmez.

"Selam" hikâyesinde anlatıcı yolda uzaktan gördüğü İznik Gölü'nü görmek için Pazarköy'e gelir ve bir gece orada konaklar. Ertesi gün sabah erkenden İznik Gölü'ne gitmek

[36] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 177.
[37] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 118.
[38] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 119.

için yola çıkar. Göle yaklaşınca bataklıklar, sazlıklar arasında kaybolur. Sahile vardığında beklediğini bulamaz. Uzaktan erimiş kurşun reninde olan bu gölün sahili her büyük su kıyısı gibi bir miktar kum ve çakıldan oluşan rüzgâr estikçe dalgalanan "manasız" bir satıhtan ibaretmiş gibi gelir. Anlatıcı karşılaştığı manzara sonucu hayal kırıklığı yaşadığı bu gölü görmek için yolundan olduğuna hayıflanır.

"Hasanboğuldu" hikâyesinde anlatıcı Kazdağı'nın Adalar Denizi'ne bakan yamaçlarından birinde bulunan bir Yörük obasına dört beş gün misafir olmak için yola çıkar. Daha önce hiç Yüksekobaya çıkmamış olan anlatıcı öğlene kadar yürüdükten sonra Zeytinli köyünde dinlendiği kahvede yolu sorar. Kahveci onun tek başına varmayı düşündüğü yerin çok uzak olduğunu hem de tek başına gidilecek bir yol olmadığını, Beyobası'nı geçtikten sonra yol soracak kimseyi bulamayacağını söyler. Anlatıcı geri dönmeyi düşünürken kahveci Yüksekoba'ya giden Hacer kızla beraber gidebileceğini söyler. Hacer kız ile anlatıcı yola koyulurlar. Meyve ağaçlarının arasındaki birkaç evden ibaret Beyobası'nı geçtikten sonra karşılarına dik bir dağ ve su uğultuları çıkar. Dere boyundan yürümeye devam ederken dar bir patikadan ince Kızılkeçili Deresi'yle karşılaşırlar:

> "İki sırtın birleştiği dar boğazda kaydan kayaya atlayarak köpüren sular, kulakları dolduran büyük bir gürültü çıkarıyorlardı. Suyun kenarındaki dar yolda, çok kere taştan taşa atlayarak, yürümeye başladık. Kâh derenin kıyısına kadar iniyor, kâh tekrar sırta tırmanarak beyaz köpüklü çağlayanlara yüksekten bakıyorduk. Boğaz gittikçe darlaşıyor, iki yanda dimdik yükselen kayaların yarıkları arasından fırlayan kocaman çam ağaçları, yan yatmış bir halde, boşluğa uzanıyordu. Suların yalayıp parlattığı taşlarda çıplak ayaklarıyla seken Hacer'e yetişmek için güçlük çekiyordum. Dağdan yuvarlanıp derenin yolunu kapayan ev büyüklüğünde kayalar yahut bir kayanın beri tarafındaki yumuşak toprağı oyan sular, dere boyunca yer yer büyük ve derin havuzlar meydana getirmişlerdi."[39]

Hacer kız her geçtikleri büvetin ismini anlatıcıya söyler. Sırasıyla Deli Büvet, Kunduzlu Büvet ve Sutüven'i geçtikten sonra Hasanboğuldu Büveti'ne gelirler. Anlatıcı Hasanboğuldu Büveti'ni şu cümlelerle tasvir eder:

> "Yolun adamakıllı çetinleştiği, iki taraftaki taşlara, çalılara, çam fidanlarına tutunmadan yürümenin güçleştiği bir yerde önümüze kocaman bir büvet çıktı. Bir başından bir başı on beş adım vardı. Üç adam boyu kadar derin olan suyu yüksekçe bir kayadan dökülüyordu. Gövdesini dört kişinin zor kucaklayacağı bir çınar havuza doğru eğilmiş, kalınlı inceli dallarını suyun üstüne uzatmıştı."[40]

Anlatıcı Hasanboğuldu Büveti'ni geçtikten sonra yemek yerken bulunduğu denizden bin beş yüz metre yüksek yerden etrafına bakınır:

[39] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015, s.112.
[40] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2015, s.113

"Akçay iskelesinin önünde duran kayıklar, ağaçların arasındaki seyrek binalar iğne topuzu kadar ufaktı. Karşıda Burhaniye'nin arkasında yatan Madra Dağları şekilsiz bir yığından ibaretti. Güneşin altında göz kamaştırıcı pırıltılarla yanan deniz, ta uzaklarda açıklı koyulu gölgelere bürünen Midilli Adası'na kadar uzanıyor, bunun sağ yanından geçerek ufukta, sisler içinde gökle birleşiyordu. Kazdağı'nın körfeze kadar yaklaşan eteklerini sayılamayacak kadar çok, her biri başka renk ve biçimde, irili ufaklı dağlar ve tepeler çeviriyordu. Arkamızda Sarıkız bu dağların en yüksek tepesi, ağaçsız başını beyaz bulutlara uzatıyordu."[41]

Anlatıcı daha önce hiç çıkmadığı dağlarda gördüğü doğal güzelliklerden hayranlıkla bahseder.

"Arap Hayri" hikâyesinde Anadolu'dan şu şekilde bahsedilir:

"Mektep kitaplarındaki haritalarda bir insan eli kadar küçük görünen Anadolu, çeşit çeşit birbirine benzemez insanlarla doludur. Öbek öbek kasabacıklar, kendi içlerine kapanmış birer dünyadır."[42]

Hikâyede bozkırları altmış kilometre ile geçen trenin ara sıra durduğu istasyonlardan veya otomobillerin yarım saat mola verdikleri ağaçlı hükümet meydanlarından bu dünyayı anlamanın mümkün olmadığı söylenir. Anadolu'yu anlamanın yirmi otuz kişiyle birlikte bir kamyonla kasabalardan birine gelip ot ve çamur kokan hanlarda gecelemekle yalnız bir derece mümkün olacağı söylense de bunun da yeterli olmadığı belirtilir. Anadolu'yu gerçek manada anlamak için "oralarda uzun zaman oturmak, akışa kapılarak yaşamak lazımdır."[43]

"Bir Skandal" hikâyesinde bir Orta Anadolu şehrine öğretmen olarak atanan Nurullah, yeni görev yeri olan bu şehri şu sözlerle anlatır:

"Muallim olarak geldiğim şehir Orta Anadolu'nun bozkırlarında bir cilt yarası gibi intizamsız, karışık ve kirli uzanıyor, yayılıyordu.

Sıtma benizli kerpiç evlerden, yapraksız dallarını iri örümcek ayakları gibi geren ağaçlardan ve nasıl dolaşıp hareket ettiklerine hayrette kaldığım, hayatla alakası olmayan insanlardan başka bu şehrin hususiyetleri yoktu."[44]

Büyük şehirden küçük bir Anadolu şehrine öğretmen olarak gelen Nurullah şehri ve insanlarını oldukça basit bulur. Nitekim bir süre sonra da yaşadığı olaylar sonucunda bu Anadolu şehrinde daha fazla yaşayamayacağını düşünerek İstanbul'a döner.

[41] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s.115.
[42] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 26.
[43] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 26.
[44] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 76.

"Köpek" hikâyesinde çoban Ankara-Konya yolunun kenarında yüksekçe bir tepede oturarak koyunlarını otlatır. Biraz öteden geçen Ankara – Konya yolu yarımşar metre derinliğindeki tekerlek izlerinden oluşur. İzler o kadar çoktur ki derinleşen çukurların ortadaki kısımları arabaların altına değmeye başlayınca terk edilip hemen yan tarafta başka çukurlar açılır. Bu yolun giderek genişlemesi nedeniyle etrafta birkaç ottan başka yeşillik kalmamıştır.

Sabahattin Ali'nin yarım kalan bir hikâyesi olan "Barsak" hikâyesinde anlatıcı Bergama'dan İzmir'e giden bir otobüstedir. Otobüs Zeytinlikler arasından geçerek balığının meşhur olduğu söylenen Reşadiye İskelesi'ne gelirler. Şoför vakit erken olduğu için ayrıca Aliağa İskelesi'nde daha güzel balık yapan bir Rum tanığını söylediği için iki kahve ve bir jandarma karakolundan ibaret olan Reşadiye İskelesi'nde otobüsü hiç durdurmayarak yoluna devam eder. Yolun solunda "yeşil pelerinli çocuklar gibi taze fidanlarıyla bir çam ormanı" dağlara doğru uzanır. Otobüs yumuşak sırtları inip çıkarak "görülmemiş güzellikteki koylara" bir yaklaşıp bir uzaklaşır. Bazen ta denizin kenarından gider, yolcular baygın yosun kokusunu duyarlar bazen de bayırın ardıçlarını toza bulayarak denize yüksekten bakar. Anlatıcı da bu güzelliklerin hiç birisini kaçırmamak için otobüsün çıkardığı toza rağmen başını camdan çıkarır ve etrafı seyreder. Bir süre sonra bir gürültüyle bu güzel manzaradan kopar. Şoför sinirle arabadan inip motora baktıktan sonra pistonun kırıldığını, bu şekilde devam edemeyeceklerini söyler. Muavini Bergama'ya telefon edip başka bir araba çağırması için yaya olarak Reşadiye'ye yollar. Beklemekten başka yapacak bir şeyleri olmayan yolculardan biri cebinden çıkardığı iskambil kâğıtlarıyla oyun oynamayı teklif eder. Bu teklifi anlatıcı ve bir karı- koca kabul ederler. Hikâyenin buradan sonrası eksiktir ancak hikâyenin başında bulunan çevre ile alakalı betimlemeler Anadolu coğrafyasını yansıtması bakımından dikkate değerdir.

2.2.Aydınların Anadolu'ya ve Anadolu Halkına Bakışı

Anadolu coğrafyası uzun yıllar boyunca edebi eserlere yansımamıştır. Bunun en büyük nedenlerinden birisi de aydın, bürokrat ve yönetici kesimin takındığı ihmalkâr tavırdır. Devlet tarafından da memurların cezalandırıldığı bir sürgün yeri olarak görülen Anadolu coğrafyası, edebi eserlere ancak cumhuriyet öncesinde kendine yer bulabilmiş, Türk aydınının ilgisini bu yıllarda üzerine çekebilmiştir. Bu edebi eserlerde Anadolu insanına tepeden bakan Anadolu'yu yaşanacak bir yer olarak görmeyen aydınların yanı sıra, Anadolu halkını eğitmek, Anadolu'yu kalkındırmak için çalışan idealist aydınlar da görülür. Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu da eserlerinde aydınların Anadolu insanına bakışını bazı

farklı ve ortak bakış açılarından ele almışlardır. Refik Halit Karay'ın hikâyelerinde aydın tipler genellikle Anadolu'ya sürgün giden kimselerdir. Bu nedenle Anadolu'yu İstanbul'a kıyasla çok düz ve hareketsiz bulurlar. "Şaka" hikâyesi örneğinde olduğu gibi Anadolu halkını çok mutaassıp görürler. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ise Anadolu insanı ve coğrafyasını "görgüsüz ve kaba" olarak gören, uyum sıkıntısı çeken aydınlarla birlikte sözde Anadolu'ya hizmet etmek isteyen aydınlar ve gerçekten halka hizmet etme amacı güden aydınlar birlikte görülmektedir. Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde ise daha çok Anadolu'ya hizmet etme, Anadolu insanını eğitmek amacıyla görev yapan aydınlar görülür. Fakat Topçu'nun genellikle aydınların bu çabası halkın eğitimsizliği ve bir takım çıkarcı insanların yönlendirmeleri sonucu olumlu netice vermez. Aydın-Anadolu insanı ilişkisi Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde daha başarılı ve gerçekçi şekilde yansıtılmıştır.

Refik Halit Karay'ın "Şaka" hikâyesinde anlatılan hadiseden anlaşıldığı kadarıyla Servet Efendi ve Nedim Bey, aslen İstanbullu olup bu kasabaya sürgüne gönderilmişlerdir.[45] Geldikleri Karadeniz kıyısındaki bu kasabayı "tutucu" bulurlar. İstanbul'un kalabalık arkadaş ortamlarına alışkın olan iki arkadaş, kasaba halkından Şakir Efendi'yi arkadaş edinmişlerdir. Böylece kişisel sıkıntılarından kurtulurlar, kendilerini bu kasabada yalnız/yabancı hissetmemeye çalışırlar. İş çıkışı birlikte sahil kenarına iner ve meyhaneye gidip gece geç vakitlere kadar içkilerini içer ve sohbet ederler. Ancak İstanbul'dan gelen iki memura bu kasabanın eğlence ortamı yetersiz gelir. Sürekli İstanbul Samatya'daki meyhaneleri hatırlarlar. Yiyeceklerinden ve doğal güzelliklerinden memnun oldukları kasabada alışkın oldukları kadınlı erkekli eğlence meclislerini bulamadıkları için mutsuzdurlar.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde Anadolu'ya ve Anadolu insanına küçümseyici bir şekilde yaklaşan aydınların yanı sıra, halka hizmet etme ülküsüyle hareket eden idealist aydınlar da vardır. Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde ise büyük şehirden Anadolu'ya giden aydınlar daha çok Anadolu'yu kalkındırmak arzusuyla hareket ederler.

Sabahattin Ali'nin Yozgat'taki öğretmenlik yıllarından geniş izler taşıyan[46] "Bir Siyah Fanila İçin" hikâyesinde Mülkiyeli Ömer, bir Anadolu beldesine kaymakam olarak atanır. Geleceğe dair büyük hayaller besleyerek yola çıkan Ömer'in bu hayalleri daha trenden inip beldeye gitmek için arabaya bindiğinde söner. Gece karanlığında bozuk yollarda bir otomobil

[45] Zeynep Zengin, *Hikâyeci Yönüyle Refik Halid Karay*, s.94.
[46] Pertev Naili Boratav, *"Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinin Hikâyesinden Çizgiler", Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Haz. Filiz Ali-Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez*, YKY, İstanbul 2014, s. 387.

yolculuğundan sonra yorgun argın beldeye varır. Beldenin ahalisi de Ömer'in hiç hoşuna gitmez. Ömer bu hoşnutsuzluğu, halka olumsuz bakışını şu sözlerle ifade eder:

> "İşte burada halk adi, alelade ve çürük ruhluydu.
>
> Anadolu'da işsizliğin doğurduğu yegâne is olan dedikodu, almış yürümüştü. Mektep muallimi hususi muhasebe memurunu, tapucu müddeiumumiyi, malmüdürü şube reisini çekiştirir, on dakika sonra da kahvede beraberce tavla oynayıp garson kızlara sarkıntılık etmekten sıkılmazdı."[47]

Hayal kırıklıkları bununla da kalmaz. Beldenin coğrafi koşulları ve iklimi de onu rahatsız eder:

> "Dağların üstünde ne bir ağaç, ne iri bir kaya vardı. Yalnız ufak ufak çakıllar… Hani şose yollarına dökerler, en büyüğü yumruk kadar taşlar olur ya, sanki onları almışlar avuç avuç serpmişler… Neye benziyordu biliyor musun? Zımpara kâğıdına; ömrümüzü, zevklerimizi törpüleyecek bir zımpara kâğıdına…"[48]

Coğrafyanın kendisinde bıraktığı izlenimi bu şekilde anlatan Ömer Kış mevsiminden de şu sözlerle bahseder:

> "Kış gelmiş; kar yerli tabirle, güdük devenin kuyruğuna çıkmıştı. İstanbul'unki onun yanında konfetidir. Orada kar her yerdeki gibi yumuşak, tatlı değil; dolu gibi iri, yerleri tekmeler gibi sert yağar, biraz sora da rüzgâr onları alarak çöl kumları gibi yüzümüze fırlatırdı… Güneşi bulutların arasından alay eder gibi dilini çıkardığı zaman görebilirdik."[49]

Ömer, tayin edildiği bu beldede kendisini yalnız hisseder; dertleşecek, konuşacak kimse bulamaz. Zaman zaman her şeyi bırakıp İstanbul'a dönmeyi düşünse de İstanbul'a dönünce gelecekle ilgili bütün hayallerinin biteceğinin farkındadır. Bir sabah aynaya bakarken kendisinde bir değişiklik fark eder. Bu değişiklik bir gün önce alıp gece giyerken rengini fark etmediği siyah fanila ve yeni bırakmaya başladığı bıyığından kaynaklanır. Ömer kendisini bu şekilde bir İstanbul külhanbeyine benzetir. Aynadaki görüntüsü içinden ona her şeyi bırakıp gitmesini söyler. Ömer, bu sesi dinleyip İstanbul'a döner, ayakkabı boyacılığı yapsa da İstanbul'da yaşadığı için mutludur.

"Asfalt Yol" hikâyesinde genç bir öğretmen yeni tayin olduğu köye gider. Kendisi de köylü olduğundan yeni görev yeri olan "kül rengi kerpiç yığınlarından" oluşan bu köyün ortamına yabancılık çekmez. "çalışan bir mahlûk olan köyün ter kokusu" olarak nitelendirdiği ağır gübre kokusundan rahatsız olmaz. Yabancılık hissetmediği bu köyün sorunlarına da kayıtsız kalmayan öğretmen, köyün yol sorunun halledilmesi için de öncü olur. Köylü ilk

[47] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 118.
[48] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 118.
[49] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 119.

önce öğretmenin yanında olur ancak işler değişip köylünün asfalt yolu kullanması yasaklanınca onu sorumlu tutarlar. Köylünün tepkisinden çekinen öğretmen de köyü terk eder.

"Isıtmak İçin" hikâyesinde anlatıcı, mesleği dışında pek kimseyle görüşmeden kendi halinde kapalı bir hayat sürer. Soğuk kış gecelerinde sobanın sesini dinleyerek kitap okur. Etrafına karşı duyarsız yaşarken çamaşırlarını yıkamaya gelen kadın onun merhamet hislerini harekete geçirir. Soğuk bir akşam vakti kapısına gelen kadını rahatsız edilmek istemediği için geri gönderen anlatıcı daha sonra pişmanlık duyar. Kendi kendisine "Kim olursan ol… Dünyada kendisi için hiçbir şeyi olmayan insanın bile başkalarına yardım edecek bir şeyi vardır… Hiç olmazsa bir tek sözü…"[50] diyen anlatıcı kadına vermek için arkadaşlarından borç alarak bir akşam kadının evine gider. Eve girince kadının hasta küçük kızının soğuğa daha fazla dayanamayarak öldüğünü görünce ne yapacağını bilemez. Duygu yoğunluğundan boğazında düğümlenen bir sesle kadına gerekli yerlere haber vereceğini söyleyerek evden çıkar. Bütün bu olanlardan kurtulmak istercesine gözleri yaşlı bir şekilde var gücüyle şehre doğru koşar.

"Bir Konferans" hikâyesinde büyük şehirlerden birine yakın olan bir köye yatılı bir okul yapılmıştır. Açılış törenine maarif müdürü, müfettişler, şehrin mühim adamları ve "köycü"ler bir kafile halinde katılırlar. Köylü bu kalabalığı sessiz bir biçimde uzaktan karşılar. Kafile okulu gezdikten sonra içlerinde bulunan iktisatçı köylüye kooperatifçilik hakkında bir konferans vermeyi teklif eder. Kafilenin ileri gelenlerinin de kabul etmesiyle köylüyü toplaması için birisi görevlendirilir. Köylü yeni yapılan okulun sınıflarından birisine toplandıktan sonra iktisatçı köylüye "Aman, sözlerimde anlamadığınız bir yer olursa hemen sorun!"[51] diyerek aralıksız kırk beş dakika konuşur. Konuşmasının sonunda köylülere anlayıp anlamadıklarını sorar. Köylülerin anladıklarını söylemeleri üzerine konferansı bitirir ve kalabalık dağılmaya başlar. Sınıfta köylülerle birlikte nahiye müdürü ve eski bir köy öğretmeni kalır. Öğretmen köylülerin boş bakışlarından şüphelenip gerçekten anlayıp anlamadıklarını sorar. Köylülerden birisi de anlamadıklarını söyler. Öğretmen kızgın bir tavırla neden iktisatçıya anlamadıklarını söylemediklerini sorması üzerine köylü "Aman beyim! Anlamadık diyelim de bir daha baştan mı anlatsın?"[52] diyerek cevap verir. Hikâyede şehirli aydının hizmet götürmekle övündüğü köylüye olan uzaklığı alaylı bir biçimde eleştirilmiştir. Kafilenin içinde bulunan yıllarca Paraguay'da köycülük eğitimi almış bir aydın dahi köylüyle sağlıklı bir iletişim kuramaz. O köylüye sorduğu soruların cevapsız kalması

[50] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s.45.
[51] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s.75.
[52] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s. 78.

sonucu köylüleri "vurdumduymaz" olarak nitelendirirken köylülerde onun sorduğu soruları "ipe sapa gelmez" bulurlar. Hikâyenin sonunda köylünün anlamadığı konferansı tekrar dinlemekten çekinip anlamış gibi yapması da köylü-aydın arasındaki kopukluğu vurgular niteliktedir.

"Fikir Arkadaşı" hikâyesinde anlatıcı memur halkı küçük görmektedir. Görev yaptığı Anadolu kentinde kendi seviyelerinde çok az insanın bulunduğunu düşünmekte, halkı küçük görmektedir. Onun şu sözleri bu görüşünü destekler niteliktedir:

> (…)Şimdi menfaat dünyası, hasbi arkadaşlık yok!.. diyorlar ama, ben bu fikirde değilim. Biz adi halk gibi düşünebilir miyiz hiç? Ne tahsilimiz, ne karakterimiz, ne de fikirlerimiz buna müsait değildir.(…)[53]

Anlatıcı memurun halka "adi" demesi, tahsilinin ve fikirlerinin yüksek oluşundan dolayı halkı kendisinden aşağı görmesi taşra memurunun halktan ne denli kopuk ve uzak olduğunu gösterir.

Sabahattin Ali'nin Konya'da öğretmenlik yaptığı yıllarda kaleme aldığı ve Yeni Anadolu gazetesinde "Bir Kadın Dalaveresi" adıyla yayınlanan[54] "Bir Skandal" hikâyesinde bir Anadolu şehrine öğretmen olarak giden Nurullah'ın başından geçenler anlatılır. Nurullah yeni atandığı bu Anadolu şehrine alışmakta güçlük çeker. Kendisiyle arkadaş olabilecek kimseyi bulamaz. Şehrin aydınları olarak görülen diğer memurlarla da anlaşamaz. Onları da oldukça cahil ve yüzeysel bulur. Nurullah'ın, etrafında bulunan yüksek tahsil görmüş insanlar hakkındaki şu düşünceleri onun münevverlere bakışını yansıtır:

> Erkekler belki mühendis, belki doktor, belki avukat veya muallim olmuşlardı, fakat bunu bir fikir ihtiyacı olarak değil, iyi karnını doyurmak, iyi giyinmek, güzel karı alabilmek için yapmışlardı. Yani dimağ gibi en asil bir uzuvlarını midelerine ve tenasül cihazlarına uşak olarak kullanıyorlardı. Yalnız ekmek parası düşünen ve asıl vazifelerini, tefekkür kabiliyetlerini tamamen unutarak basit bir makine haline giren bu kafalarda akıl, saf ve maddiyatın dışına çıkabilmiş akıl, artık lüzumsuz bir şeydi. Münevverlerimizde dimağların rolü körbağırsağınkinden daha fazla değildi.[55]

Etrafına bu denli yabancı olan Nurullah yalnızca kendisini anladığına inanmasa da sonradan âşık olacağı Bedia isimli bir genç kızla sohbet etmekten, onunla birlikte vakit geçirmekten çok hoşlanır. Ayrıca kentin memurları kendisinin seviyesinden aşağıda buldukları için konuşmasını uygun bulmadıkları marangoz Fazıl ile de iyi bir dostluk kurar. İş

[53] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s.62.
[54] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007, s.115.
[55] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 80-81.

çıkışı onun yanına uğrayarak sohbet eder. Etrafına yabancılık çeken Nurullah şehre yeni gelen resim öğretmeni ile de iyi bir dostluk kurar. Oldukça serbest bir kadın olan Şükûfe ile sık sık görüşür. Ancak bir süre sonra muhabbetleri bozulur. Çünkü Şükûfe, hiçbir gerçekliği olmamasına rağmen Nurullah'ın kendisine sarkıntılık ettiği söylentisini çıkarır. Öğretmen Nurullah'ın en çok şikâyetçi olduğu mevzulardan birisi de şehirde önü alınamayan dedikodulardır. Nurullah bu dedikodulara bir anlam veremez ve şu şekilde düşünür:

> Hiç başka işleri yok muydu bu heriflerin? Benden bahsetmeye onları sevk eden neydi? Kendilerine doğrudan doğruya ne bir fenalığım, ne bir iyiliğim dokunmuştu. Buna rağmen tanımadığım bir sürü herif şurada burada beni çekiştirmek veya müdafaa etmekle meşguldü. Anlamıyordum, bu adamları, bunları yapmaya sevk eden saikler nedir?[56]

Şehirde dolaşan dedikoduların Şükûfe'den kaynaklandığını öğrenen Nurullah, bir akşam danslı bir toplantıda arkasından konuştuğunu duyduğu Şükûfe'ye sert bir şekilde tepki gösterir. Hemen o gece toplantıda Nurullah'ın Şükûfe'ye silah çektiği söylentisi yayılması üzerine Nurullah daha da çok sinirlenir ancak kendisini tutar, sessizce oradan ayrılır. Bu olayın ardından Şükûfe'nin nüfuzlu memurlarla olan irtibatı sonucu olay Nurullah'a soruşturma açılmasına kadar gider. Soruşturma sonucundan bir şey çıkmasa da Nurullah artık bu şehirde kalamayacağını anlar. Zaten cereyan eden bu olaylardan sonra artık Bedia da kendisinden uzak durmaktadır. Nurullah, halkını, aklıselimi her türlü dalavereye tercih eden, menfaatlerine ters düşmediği zamanlarda namuslu geçinen, icap ettiğinde insanın yüzüne en hayâsızca yalanları söylemekten çekinmeyen, on dakika sonra da "küstahlık ve pişkinlikle" namustan ve faziletten bahseden insanlar olarak gördüğü şehri, kitaplarını mektebe, eşyalarını da istasyonda tek başına kendisini uğurlamaya gelen marangoz Fazıl'a bırakarak terk eder. Öğretmen Nurullah bulunduğu çevreyle bir uyuşmazlık içine düşmüş, cemiyetin dedikodu ve iftiraları sonucunda şehirde kendisine yaşama alanı kalmadığını düşünerek çareyi İstanbul'a gitmekte bulmuştur.

Sabahattin Ali'nin Ankara'da Devlet Konservatuarı'nda öğretmenlik yaptığı yıllarda kaleme aldığı[57] "Ses" hikâyesinde Konya-Beyşehir yolunda yol amelesi olarak çalışan Sivaslı Ali'nin hikâyesi anlatılır. Anlatıcı ve Ankara'da bir müzik okulunda vazifesi olan arkadaşı Beyşehir'den Konya'ya giderken seyahat ettikleri kamyon bozulunca yolda kalırlar. Kamyonun tamir edilmesini beklerken akşam saz çalıp türkü söyleyen Sivaslı Ali'nin sesini duyarlar. Hayranlıkla sesin geldiği tarafa gidip Ali'yi yakından görürler. Anlatıcının müzikle

[56] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 101.
[57] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.100.

uğraşan arkadaşı Ali'yi Ankara'ya götürüp eğitim aldırmak ister. Ona kendisini aratıp çağırdığı zaman gelmesini söyler. Kamyon tamir edilince de Ali'yi bırakıp yola koyulurlar. Bir zaman sonra anlatıcının arkadaşı Ankara'da konservatuarda açılan bir sınava girmesi için Ali'yi Konya'dan getirtir. Yarışmaya Ali ile birlikte sarışın bir genç de katılır. Anlatıcının arkadaşı Ali'nin çok büyük bir opera sanatçısı olacağını düşünerek hayaller kurar ancak olaylar beklediği gibi gelişmez. Yarışmanın jürisi farklı milletlerden batı müziği ile alakalı kimselerdir. Saf bir Anadolu insanı olarak içine girdiği bu yeni ortamda sesindeki doğallığı yakalayamayan Ali, kendisinden beklenen performansı yakalayamaz. İlk türküden sonra Ali'nin ilk defa gördüğü, sesini ilk defa duyduğu piyano eşliğinde kulak terbiyesi denenir. Bu sınamadan hiçbir şey anlamayan Ali sınavı geçemez. Sarışın, şehir terbiyesi görmüş genç jüri tarafından beğenilir. Yarışmanın sarışın gencin lehine sonuçlanınca, anlatıcı bir kenara oturup sessizce duvarları seyreden Ali'nin haline üzülür, onu bu hale kendilerinin soktuğu düşüncesiyle teselli etmek ister. Arkadaşını ve Ali'yi alarak yemeğe götürür. Ertesi gün bir miktar para toplayıp birisiyle Ali'nin kaldığı hana gönderdiğinde Ali'nin sabah erkenden Ankara'ya ilk geldiğinde sekiz liraya aldığı sazı iki liraya satıp yol parası yaparak sabahın erken saatinde Konya'ya gittiğini öğrenir. Hikâyede Sivaslı Ali kendi doğal toplumsal ve kültürel çevresinden ayrıldığı, kentte yabancılaştığı için Batı özentisi aydınların karşısında başarısız olur.[58] Ses hikâyesinde Sivaslı Ali'nin şahsında Anadolu insanının saf ve temizliği vurgulanır. Anlatıcının arkadaşı Ali'ye adresini sorduğunda yol amelesi olarak çalıştığı için bir gün bir yolda başka bir gün başka bir yolda olan Ali bütün saflığıyla "Beyşehir yolunda Sivaslı Ali desen olmaz mı?" diye cevap verir. Anlatıcının yarışma sonucunda kaybeden Ali'yi gözlemlerken kullandığı şu cümleler de Ali'nin ne kadar temiz yürekli olduğunu gösterir:

> Ben yavaşça gözlerimi kaldırınca, hayret içinde kaldım. Ali'de hiç de feci halde bulunan bir insan tavrı yoktu. Boş gözlerle biraz evvelki gibi duvarları süzüyordu. (…) Gözleri sarışın tenöre rastladıkça bir müddet duruyor, belki biraz hayret ve merakla onu süzüyordu. Bu bakışlarda küçük bir haset, hatta gıpta aradım ve bulamadım.[59]

"Köpek" hikâyesinde köylü ile şehirli aydın arasındaki iletişim kopukluğu ve aydının köylüye bakışı etkili bir biçimde yansıtılır. Genç çoban Konya-Ankara yolunun kenarındaki çayırda iki köpeği ile birlikte ağanın keçilerini otlatırken uzaktan büyükçe bir toz bulutu oluşturarak bir otomobil geldiğini görür. Otomobil sürünün yakınında durur, içinden bir bankada mühim bir makamda çalışan ince bıyıklı ve iyi giyimli bir genç inip çobanı çağırır.

[58] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.100.
[59] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s.121.

Bankacının durma nedeni nişanlısının hiç köylü görmemiş olmasıdır. Çoban onlara doğru yaklaşırken bankacının genç kadınla aralarında geçen şu diyalog dikkat çekicidir:

> " 'Nereden aklına esti çobanla konuşmak!' dedi.
>
> Genç kız, omuzlarını, kollarını, gözlerini oynatarak:
>
> 'Merak ediyorum ayol, ben hiç köylü görmedim ki!' dedi.
>
> Yanında oturan annesi basını çevirmeden:
>
> 'Ne münasebet' dedi. 'Ankara'da pazarlarda, yollarda hiç görmedin mi?'
>
> 'Aa! Onlar köylü mü, amele... Hem ben böyle çobanları falan görmek isterim. Sonra yavru keçileri de okşayacağım.' "[60]

Şımarık genç kızın çobanı kendisini eğlendirecek bir nesne olarak görmesi, annesi ile arasında geçen diyalogda da çobanı açıktan aşağılaması şehirlinin köylüye bakışını bütün çıplaklığı ile gösterir.[61] Çoban geldikten sonra mühendis çobanı konuşturmak için yüzeysel sorular sorar. Çoban ne için sorulduğuna anlam veremediği bu sorulara kısa cümlelerle yanıt verir. Mühendis çobanı konuşturabilmek için kendilerinin de köylü olduğunu, ama onlardan daha ilerde olduklarını, köylünün sorununu anlamak istediklerini söyler. Samimi olarak sarf etmediği bu sözlere çobandan bir karşılık alamayan mühendis, kendisini bir köylünün karşısında küçük düşürdüğünü düşünerek sinirlenir. Bu sinirle dönüp arabasına binen mühendis, camı açıp cebinden çıkardığı silahıyla bu sırada kendilerine havlayan Karabaş'a ateş eder, gaza basarak arkasında bir toz bulutuyla uzaklaşır. "köpek" hikâyesi popülist halkçılık ülküsünün sözde kaldığını, köylünün yaşamında hiçbir şeyin değişmediğini, kentli burjuva aydınlarının köylüyü tanımadıklarını, sevmediklerini, hor gördüklerini bütün acılığıyla göz önüne serer.[62]

Nurettin Topçu'nun "Taşralı" hikâyesinde Anadolu'da iken eşraf/ağalar tarafından mağdur edilen yoksul yurt insanı, İstanbul'a geldiğinde de seçkinler sınıfının aşağılayıcı bakışına maruz kalır. Emine, eşi Sefer'in arkasından İstanbul'a gelmiş kalacak yeri olmadığı için de hemşerisi Çerkezoğlu'nun aracılığıyla Arnavut bir doktorun yanına hizmetçi olarak girmiştir. Doktor Emine'ye iyi davranmadığı gibi çalışıp hak ettiği parayı da vermez. Her sorduğunda biriktirdiğini daha sonra toptan vereceğini söyler. Doktor daha sonra Emine'nin köyden gelen kızı Şahbaz'ı da kandırıp namusunu kirletip hamile bırakır. Kızın bebeğini alırken de onun ölümüne sebep olur. Bütün bu olanlara karşı en ufak bir üzüntü duymadığı

[60] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s.127-128.
[61] Mehmet Onur Hasdedeoğlu, *Toplumcu Gerçekçilik Ve Sabahattin Ali'nin Hikaye Kişileri*, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s. 64.
[62] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.117.

gibi Emine'yi "taşralı" diye aşağılayarak evden attırır. Emine daha sonra hizmetçi olarak girdiği Giritli tiyatrocunun evinde de yine kötü muamele görür, "taşralı" oluğu için aşağılanır ve altınlarını da kaybeder. Onu bu olaylarla birlikte İstanbul'da kapısında çalıştığı insanların kendisini taşralı olduğu için aşağılanması da yaralar. Kendi kendine şöyle düşünür:

> "Taşralı olmak bir kötülük müydü? Şerefli insan olmak için nereli olmak lazımdı? Bu İstanbul'daki insanlardan da kötülük geliyordu."[63]

Emine en sonunda da "öyle ya, hep hizmetçiyiz buralarda…" "kader! Kaderimiz kötü yazılmış"[64] diyerek "taşralının" yenilgisini kabul eder.

"Köy Hocası" hikâyesindeki öğretmen, dört yıl önce Çınarcık köyünü bir insanlık ve medeniyet yuvası haline getirebileceğine inanarak gider. Büyük şehirde köycülük ve milliyetçilik davasını dillerinden düşürmedikleri halde köyden habersiz köylüden uzak yaşayan sözde idealistlerin samimiyetlerine inanmamış, damarlarına sinen imanla koşup gelmiştir.[65] O, ideal çölünde tamamen teşkilatsız, sahipsiz kalan bu neslin insanları içinde işe yarar bir insan olabilmek için, iradesini kullanmaktan başka çaresinin olmadığını anlamıştı[r][66] görev için geldiği köyde yolları yaptırmak, bataklıkları kurutmak için köylüyü harekete geçirir, temizliğin faydalarını anlatır. Kötü bir şekilde yetişmiş çocuklara iyi örnek olup hırsızlık yapanlara yumuşak muamele ederek bu davranışlarından vazgeçmelerini sağlar. Görev yaptığı üçüncü sene evlenir. Eşi de kendisine yardım etmek için küçük sınıfların eğitimini üstlenir. Genç kadın köye gelmeden önce aldığı hasta bakıcılık kursuyla da köyün ve civar köylerin hastalarıyla da ücretsiz ilgilenir. Öğretmen ve eşi anne babası ölen, amcasının evinde kötü muamele gören Rüstem ve Meryem'i de evlatlık edinirler. Karı koca birlikte ilim ve hakikat sevgisinin her şeye üstün üstün olduğu, asla hurafeden ibaret olmayan dinin ilimden ve akıldan ayrılamayacağı inancını köylüye aşılamayı amaçlamaktadırlar. Fakat bu yönde yaptıkları çalışmalar sonucu karşılarında kerametiyle ünlü Çınarcıklı Hoca ve ondan nemalanan topluluğu rahatsız eder. Hoca ile birlikte etrafında toplananlar öğretmenin davranışlarından ve dış görünüşünden bir takım manalar çıkararak köylünün gözünden düşürmeye çalışırlar. Nitekim bu söylentilerden etkilenen köylü çocuklarını okula yollamamaya başlarlar. Başka bir köyden gelen hasta bir kadının vefatı sonucu artık köylünün cehaletine katlanamayan öğretmen köylüyü uyandırmaya çalışsa da hocanın tesirini kıramaz. Bir süre sonra da eşinin Çaylak Şükrüyle geceleri köyün dışında gezdiği dedikodusu yayılır.

[63] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 25.
[64] Nurettin Topçu, *Taşralı,* s. 25.
[65] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 143.
[66] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 143.

Köye gelen müfettiş köylüyü ve öğretmeni dinledikten sonra arkasından öğretmenin usulsüz bir şekilde okulda eşini çalıştırdığı, eşinin de gençlere kötü örnek olabilecek davranışlar sergilediği gerekçesiyle vazifesine son verildiğini belirten bir yazı gelir. Büyük umutlarla köye gelen öğretmen hurafeler ve dinin şeklî yönüne inanan halkın kurtulabilmesinin imkânsız olduğunu düşünerek köyü terk eder.

"Nahiye Müdürü" hikâyesinde genç ve idealist bir öğretmen beş arkadaşıyla şehirden Yoran köyüne gider. Namını duyduğu Nahiye Müdürü Osman Bey'le tanışıp onunla çalışma hayalleriyle maskeli, para budalası şehir insanlarından kaçarak köye doğru yola çıkmıştır. Yol boyunca köylülerden Osman Bey'in köy halkı için yaptıklarını dinler. Osman Bey, nahiyede içkiyi yasak etmiştir, içki bayisine de içkiden kazanacağı parayı gelip kendisinden almasını söylemiştir. Halka zulmeden efeleri sindirmiştir. Beldeye yollar yaptırmış, sıtmayı kurutmuş, bulaşıcı hastalıkları önlemiştir. Arazilerin hepsini tarıma açmış, meyvecilik ve balıkçılığı canlandırmıştır. Yaptığı bunca hizmete rağmen hala halka daha nasıl hizmet edebileceğini, Anadolu'yu nasıl kurtarabileceğini düşünmektedir. Genç muallim Osman Bey'le tanıştıktan sonra ondan "Bu memlekete her şeyden evvel bilgi, maarif, mektep lazım." sözlerini duyunca hayal ettiği gibi köyde kalıp ilkokul öğretmenliği yapmaya karar verir. Osman Bey'le birlikte halka hizmet etmeye başlar. Onun sırtındaki yüke ortak olur. Bir gece öğretmenin evinin yakınındaki bir evi efeler basarak bir kadını kocasını vurarak kaçarlar. Öğretmen silahıyla kızı kaçıran efeyi vursa da diğer efeler etrafını sarıp öğretmeni de dağa kaçırırlar. Osman Bey olay yerine geldiğinde efeler çoktan gitmiştir. Bunun üzerine jandarma birliğini yanına alan Osman Bey takibe çıkarak efeleri bulur. Ancak efelerin jandarmalara mukavemet göstermesi nedeniyle Osman Bey yardım getirmek için birliği orada bırakarak şehre gider. Durumu kaymakama anlatır. Kaymakam da jandarma kumandanını da yanına alarak Osman Bey'le birlikte yola çıkarlar. Takviye kuvvetin geleceğini haber alan efeler yolda keskin bir virajı kazarak yolu geçilemeyecek duruma getirirler. Hızla ilerleyen araçta bunu fark eden jandarma kumandanı kaymakam ve Osman Bey'e de atlamalarını söyleyerek arabadan atlar. Arabayı kullanan kaymakam direksiyona yapışır, Osman Bey'de kaymakamı yalnız bırakmayacağını söyler, araba uçurumdan yuvarlanır. Kaymakam ağır yaralanmasına rağmen ölümden kurtulur ancak Osman Bey gövdesi ortadan ikiye ayrılarak feci şekilde can verir. Nurettin Topçu bu hikâyede Anadoluculuk idealizmini dile getirir. Mücadele sadece hastalıklarla, maddi sefaletlerle yapılmayacaktır. Ruh sefaletiyle ve cahillikle de mücadele etmek gerekecektir.

Yaşama askını bırakıp yaşatma askına gönül verenler bu yolda canlarını feda etmekten çekinmeyecektir.[67]

2.3.Anadolu'da Din Adamlarına, Dinî Değer ve Kurumlara Bakış

Tanzimat sonrası Türk edebiyatında aşırı Batı hayranlığının ve pozitivist dünya algısının etkisiyle dine ve dini temsil eden kişi ve kurumlara çoğunlukla olumsuz bakış yöneltilmiştir. Özellikle Cumhuriyet döneminde kanonik söyleme uygun olarak olumsuz din adamı portreleri çizilmiştir. Ancak bazı yazarlar ise din sorununa da gerçekçi yaklaşıp halkın çoğu konuda olduğu gibi dinî bilgi bakımından da cahil bırakılmasını eleştirip bu sorunun nedenleri üzerinde durmuşlardır. Refik Halit ve Nurettin Topçu'nun Anadolu toplumunda dinî inançların eksikliği ya da istismar edilmesini hikâyelerinde yer vermesine karşın Sabahattin Ali bu hususa değinmez. Refik Halit de Nurettin Topçu da bu soruna eleştirel bakmakla birlikte her iki yazarın da din adamlarını, dinî kurum ve değerlerini karalamaya çalışma eğilimi içinde oldukları söylenemez.

Refik Halit Karay'ın "Vehbi Efendi'nin Şüphesi" hikâyesinde mahalle imamı, Hanife'nin oyununa alet olur. Vehbi Efendi'yi ikna etmeye çalışır. İmam Vehbi Efendi'yi olayı kadıya götürmekle tehdit eder. İmamın Vehbi Efendiyi ikna etmeye çalışırken olayların arkasında yatan gerçekleri bildiği de yazarın kullandığı "…hileli bir bakışla: Hele gir canım bak gölgelik, serin, şöyle hasıra otur, konuşuruz…" , "İmamın çapkın bir bakışı, bir gülüşü vardı ki, Vehbi Efendi'yi ürkütüyordu."[68] gibi ifadelerden anlaşılmaktadır.

"Boz Eşek" hikâyesinde halkın dini konulardaki saflığına ve cahilliğine dikkat çekilir. Köyden geçen yaşlı bir adamın vefat etmeden önce eşeğini Hicaz'a gönderilmesini ister. Halk da bunu kendilerine dinî bir vazife bilerek eşeğin üzerine titrer. Eşeği bin bir zahmetle kasabaya götürüp kadıya teslim ederler. Böylece vazifelerini yerine getirdiklerine inanırlar. Eşeği teslim etmelerinden sonra köylüler, onun normal bir eşek olduğunu unutup ahırda yalnız kalınca başını sağa sola sallayarak zikir çektiğini anlatıp birbirlerini kandırırlar. Hatta Hüsmen Hoca bir gece eşeğin palanını yeşil kadifeyle görür ve eşeğin mübarekliğine inancı daha da kuvvetlenir. Köylüler eşeğin yüksüz ve zahmetsiz olarak bol ikram görerek Hicaz'a gideceğini ve orada zemzem taşıyacağını düşünürler ancak gerçek böyle değildir. Kabak Kadı köylünün cahilliğini kullanarak eşeği Hicaz'a göndermeyip kendi işlerinde kullanır.

---

[67] Fadime, Şık, *Bir Filozofun Edebi Kimliği "Nurettin Topçu",* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2008, s. 100.
[68] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri,* s.65.

"Yatır" hikâyesinde kasaba halkı kışın gelmesiyle odun sıkıntısı çeker. Odun temin edebilecekleri yerler kasabaya on sekiz saat uzaklıktadır. Kasabanın yakınında bir çam ormanı olmasına rağmen burada Maslak Dede denilen mübarek bir zatın mezarı bulunduğundan köylüler bu ormandaki ağaçlara dokunmamışlar ve ormanı kutsal görmüşlerdir. Kışın bastırmasıyla odun sıkıntısı çekenlerden birisi de kasabanın hamamını kiralayan İlistir Nuri'dir. Ne yapıp edip Maslak'taki ormandan ağaç getirmesi gerektiğini düşünür. Kasabanın meşhur hocası Abdi Hoca'ya bir oyun yaparak amacına ulaşır. Gece rüyasına Maslak Dede'nin girdiğini ve kendisini ferahlatmasını istediğini anlatır. Kadirî Şeyhi'nin de aynı rüyayı gördüğünü, rüyayı ağaçların kesilmesi gerektiğine yorduğunu söyler. Bu konuda her hangi bir rüya görmeyen Abdi Hoca da şanını kaybetmemek için İlistir Nuri'nin oyununa alet olur. Abdi Hoca'nın telkiniyle Çam ormanındaki ağaçların hepsi kesilir. Daha önceleri "Mescidin minberini yakmakla bu ormanın ağacını baltalamak arasında bir fark gör"meyen halk Abdi Hoca'nın emriyle dini bir tevekkül ve şevkle baltalarına sarılıp ağaçları keserler. Hatta Rumeli muhacirleri daha da ileri giderek mezarın etrafındaki tahta parmaklıkları da sökerler. Halk, daha önceleri kutsiyet atfederek muhafaza ettikleri ormanı Abdi Hoca'nın tek lafıyla bütün ağaçları keserek yok eder. Zamanla ormandan geriye çıplak bir tepe, parmaklıksız bir mezar kalır. Kasaba halkının cehaletini İlistir Nuri kendi ekonomik kaygıları, Abdi Hoca da halkın gözündeki saygınlığı ve ününün devam etmesi için kullanır. Fakat hikâyenin sonunda Abdi Hoca'nın şöhretini yitirdiği söylenir. Kurnaz insanların bir nevi uhrevi materyalist olan hoca tipinin halkın inancını nasıl istismar ettiğini de –Türk hikâyeciliğinde belki de ilk defa- "Yatır "da görürüz.[69]

"Hakkı Sükût" hikâyesinde din adamı olarak papaz vardır. Papaz, halkın sömürülmesi karşısında bilinçlidir. Hasip Efendi ile sohbetinde insanları fabrikanın öldürdüğünü ve daha da öldüreceğini söyler. Avrupa'daki fabrikalardan ve çalışma şartlarından bahseder. Çalışma saatleri, iş kanunları, işçi hakları gibi konularda ona bilgi vererek gerçekleri görmesine yardımcı olur. Bu hikâyede daha önceki hikâyelerde görülen Müslüman din adamları gibi bilgisiz insanlar yoktur. "Hakkı Sükût" hikâyesinde bilinçli bir Hristiyan din adamı portresi çizilmiştir.

"Cer Hocası" hikâyesinde Meşrutiyetin ilanıyla memuriyetine son verilen Asım'ın İstanbul'da geçimini sağlayacak imkânı ve kalacak yeri kalmaması nedeniyle hemşerileri ile birlikte cer mollası olarak Anadolu'ya gider. Cerre çıkmak, eskiden medrese talebelerinin üç aylarda dinî hizmetlerde bulunmak ve halkı aydınlatmak için kasaba ve köylere gitmelerini

[69] Şerif Aktaş, *Refik Halit Karay*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004, s. 72-73.

ifade eden bir tabirdir.[70] Asım da hem bir iş tutma ve kalacak yer, yemek bulma ümidiyle cer mollası olur. Hemşerileri ile birlikte önce Kartal ve Gebze'ye buradan yürüyerek on günde de İzmit'e varırlar. İzmit'ten de Körfez vapuruna binerek Karamürsel'e geçerler. Yolda tutuldukları bir fırtına nedeniyle Asım hastalanır ve imamın evine yatırırlar. Arkadaşları ise köye yük olmamak için yollarına devam ederler. İmam bir gün Asım'a iyileşince kalkıp gitmesini köylünün köyde molla falan istemediğini sert bir dille söyler. Asım iyileşince evden çıkar ve kahvede köylülerle sohbet eder. Onun molla olduğunu öğrenen köylüler imamın kasabaya gideceğini ve Asım'ın onlara sohbet etmesini isterler. Teklifi kabul eden Asım sohbetinin açıklığı, sesinin ve hitabetinin güzelliğiyle halkı etkiler. Ona ramazanı köyde geçirmesi için ısrar ederler ve Asım kabul eder. Gün geçtikçe Asım köylünün gözündeki itibarını arttırır. Hatta köyün asıl imamı onun gölgesinde kalır. Köye gelen memurlar, jandarmalar onunla muhatap olur, köylü mektubunu ona yazdırır. Ayrıca Asım köyün çocuklarına okuma yazma da öğretir. Artık kendisine ihtiyaç kalmayan imam da üzüntüsünden hasta olur ve evinden çıkamaz. Köylünün gözündeki itibarı artan Asım meşguliyeti nedeniyle bunu fark etmemiştir. Bir gün imam Asım'ı evine çağırtır. İmamı hasta yatağında kendisine gitmesi için yalvarırken gören Asım işte o zaman gerçeği anlar. Yaptıklarını imama karşı bir art niyet gütmeden yapan Asım, köyün gerçek imamını bırakıp da kendisine iltifat gösteren köylüye ve kendisini memurluğundan uzaklaştırıp buralara gelmesine sebep olan yeni hükümete içten içe kızar. Ertesi sabah da çantasını ve elinde bulunan az bir parayı yanına alarak köyden ayrılır. "Cer Hocası" hikâyesindeki imam kendisine rakip olarak gördüğü için Asım'a pekiyi davranmaz. Hasta yatarken bile sert bir dille iyileşir iyileşmez çekip gitmesini söyler. Asım ise aslen din adamı değildir. Hatta en başında köylüye dini ilimler okuduğu hakkında yalanlar da söyler. Buna rağmen bir takım üstün özelliklerinden dolayı halkın gözünde imamdan üstün görülür ve onun yerine geçirilmek istenir.

Türk edebiyatında ve fikir hayatında muhafazakâr kimliğiyle öne çıkan **Nurettin Topçu** da hikâyelerinde dinin istismar edilip çıkar aracı olarak kullanılmasını, dinî kurum ve inançların yozlaştırılmasını sert bir dille eleştirir. "Dam" hikâyesinde Muhtar İsak Bolu taraflarından askerden kaçmak için göç etmiş bir Boşnak'tır. İsak, kurnazlığı sayesinde göç ederek geldiği köyde iki evle dört tarla sahibi olur. Kapı komşusu Aşur ve ailesine sürekli zulmeder, kıt kanaat geçinen bu ailenin çok az olan mal varlığına göz diker. Evlerinin damlarını birleştirdiği taşı Gebeli'deki yatırdan getirdiğini söyler. Mezar taşı Aşur'un damına

[70] Mehmet İPŞİRLİ, "*Cer*", TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 7, 1993, s. 388.

değdiği günden sonra Aşur'un eşinin ve ineğinin hamile kalmasını, taşın kutsallığıyla ilişkilendirir. Bu vakitten sonra daha önce Muhtara çok öfkeli olan Aşur'un içindeki kızgınlığı yerini hayret ve minnet duygusu alır. Aşur yatırın hikâyesiyle kendi içinde bulunduğu durum arasında ilişki kurmaya başlar:

> "Vaktiyle İstanbul'dan gelen biri yatırın mezar taşına, bir mavi boncukla içerisinde Kâbe'nin resmi fosforla yerleştirilmiş bir tesbih imâmesi bağlamış; yatırın adı Kâbeli yatır kalmış. Sonra imâme koparılmış, kaybolmuş. Kâbeli yatırın adı köylülerin dilinde Gebeli yatır şeklini almış ve bu kelimeye uygun bir keramet uydurulmuş. Hazreti ziyarete gelen kadınlar mutlaka gebe kalırlarmış."[71]

Gerçekten de damlar birleştikten sonra Aşur'un hem karısı hem de ineği hamile kalmıştır. Nurettin Topçu burada uydurma keramet hikâyelerinin ve efsanelerin parodisini yapar. Şark insanının/Anadolu halkının saf duygularının göçmenler tarafından nasıl sömürüldüğünü gösterir. Muhtarın öne sürdüğü bu kerametle Aşur, içinde bir sıkıntı olmasına rağmen Muhtara dam hakkında başka bir şey söyleyemez. Ertesi gün sessiz bir şekilde trene binip birlikte köye dönerler. Muhtarın ustaca oynadığı oyunla Aşur'u yenik düşürmüştür. İçinde bir bunalma, sıkıntı hali olmasına rağmen muhtarın verdiği yatırın kerameti ile ilgili cevap Aşur'un elini kolunu bağlar. Aşur, aslı olmayan Gebeli yatırın kerametine sorgulamadan inanır. "Dam" hikâyesinde saf Anadolu insanının bir takım uydurma hurafelere inanıp hayatını bu hurafelere bağlı olarak şekillendirmesi eleştirilmiştir.

"Araboğlu" hikâyesinde Araboğlu halka zulmeden katil ve hırsız bir kabadayıdır. Köylünün bir sürü koyunu çalmış, askerden kaçmak için dağa kaçmış, yakalandıktan sonra hapishaneden firar etmiş, tekrar yakalandıktan sonra kendisini hapse götüren jandarmalardan birisini öldürmüş birisini de yaralayarak ellerinden kurtulmuştur. Büyük harpte Ermeni olayları sonrası köyden geçen beş Ermeni kızı öldürüp altınlarını çalmış, daha sonra aynı kafileden Bir ermeni kızla evlenip birkaç ay sonra kadını bir koyun gibi parçaladıktan sonra Fırat'a atmıştır. Mütareke yıllarında İstanbul'da hapis yatmış İstiklal'in kazanılmasından sonra da serbest kalarak köye dönmüş, Vergi tahsildarı Zühtü Efendi'yi öldürmüş, olayın anlaşılmasından korkarak uzun bir süre ortadan kaybolmuştur. Köye geri döndüğünde Tokatlı şeyhe intisap ettiğini ve kötülük yapmayı bıraktığını söyleyerek köyde elinde tesbih, gözleri yarı kapalı bir şekilde salavat getirerek dolaşır. Köylü onun bu halini görerek gerçekten bir hoca/şeyh olduğunu düşünür. Hatta Araboğlu köylüye üç yıl üst üste Hicaz'a giderek tövbe ettiğini söyler. Bu havadis kulaktan kulağa yayılır. Birkaç defa Araboğlu'nun keramet gösterdiği de konuşulur. Aynı saate onu hem kendi köyünde hem de başka köyde görenlerin

[71] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 99-100.

olduğu konuşulur. Bazı kadınlar hasta olan çocuklarını getirip ondan okumasını bile isterler. Geceleri de uyumayıp zikrettiği söylenen Araboğlu'nun halkı kandırdığına inananlar olsa da korkudan kimse sesini çıkaramaz. Bilinçsiz köylüler, çıkan uydurma söylentilerin de etkisiyle kendilerine yıllarca zulmeden Araboğlu'nun gerçekten ermiş bir şeyh olduğuna sorgulamadan, dış görünüşüne aldanarak hemen inanırlar.

"Kütük" hikâyesinde dutluklarının sınırında bulunan ceviz ağacı nedeniyle Hacı Bayram ile Piç Hasan'ın arasında sorun vardır. Hasan'a kötü davranışlarından dolayı bu lakap verilmiştir. Kendisine takılan lakaptan rahatsız olan Hasan bir gün hacca gidiyorum diyerek bir hafta köyden uzaklaşır. Döndüğünde şişelerle zemzem suyu ve hurma getirip köylüye dağıtır. Ancak daha önce hacca gidenler suyun tadından zemzem suyu olmadığını sezince foyası meydana çıkar. Aslında Hasan bir işi için trenle Adana'ya gitmiş, oradan hurma almış, yolda dönerken istasyonlarda ayran satan çocukların ayranlarını içtikten sonra şişelerini geri vermeyerek biriktirip Sivas'ta Kepenek suyuyla doldurup zemzem suyu diye köylüye dağıtmıştır. Köylü bir süre Hasan'a Hacı dedikten sonra oyunu ortaya çıkınca tekrar Piç Hasan demeye başlar. Hasan ile ceviz ağacı sorununu neticeye bağlamak isteyen Hacı Bayram Hasan'a dava açar. Mahkemede Hasan köyün iki ihtiyarı, İmamın eski karısı ve imama para karşılığı yalancı şahitlik ettirerek davayı kazanır. Herkes imamın yalancı şahitlik ettiğini bilir ancak köyün bir iki gencinden başkası ses çıkaramaz. Kendisine "Yalan yere nasıl şahitlik ettin, hocaefendi? Şeriata uygun mudur?"[72] diye soranlara imam "Hacı Hasan'ın sakal duasını yapalı kırk gün geçmedi. Yeni sakal duası yapılan bir mümini yalanlamak caiz değildir. Allah'ın gücüne gider. Sizin aklınız ermez, cahilsiniz!" diyerek cevap verir. Hikâyede kasabanın müftüsü gibi diğer din adamlarına da eleştiri yapılmıştır. Müftü, oğlunu çalıştırdığı bakkal dükkânında malları diğer bakkallardan çok yüksek fiyata satmaktadır. Üçüncü karısının aşçı olan kardeşini imam yapmak için kıble camisinin imamını önce evinden çıkartıp, sonra da kışın birkaç kez sabah namazını gelmeyişini bahane ederek namaz kıldırmaya takati olmadığını iddia ederek imamlıktan çıkarmıştır. Kasabada kendisine Hacı dedirttirdiği halde gerçekten hacı olmayan Hasan, yalancı şahitlik edip, suçuna da anlamsız bir bahane bulup halkı cahillikle suçlayan imam ve müftü dini ve dini kimliklerini kendi çıkarları doğrultusunda kullanan yozlaşmış din görevlilerine örnek teşkil ederler. Bunların karşısında da Hacı Bayram'ın şahsında Anadolu insanının saf imanına vurgu yapılır. "Namazdan sonra dua etti. Ama kütüğü versin diye tekrar tekrar Allah'a asılmadı. Hatta kütüğün lafı da aklına gelmedi. Duası şükrandan, Allah'a şükürden başka bir şey değildi.

[72] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s.122.

Kütük unutulmuş, kalbindeki ümit inandığı Allah'tan ayrılmaz olmuştu. Ortalık ışıyıp da inci gibi dut taneleriyle örtülü toprak ona gülümsediği zaman gözlerinde birkaç damla yaş parlıyordu."[73]

"Tereke" hikâyesinde yıllar önce eşi tarafından terkedilen İmmihan kendisini asarak intihar eder. İki çocuğu olan İmmihan'ın oğlu askerdeyken hasta olarak Erzurum'da hayatını kaybetmiştir. İntiharından sonra da arkasında yedi yaşındaki Gülşan kimsesiz kalır. İmmihan'ın yaşadığı köy, halkının dindarlığı ile ünlüdür. Bu nedenle kadının intihar etmesi köy halkı tarafından hoş karşılanmaz. İmam kadının cenaze namazını kıldırmak istemez, halktan birkaç kişinin ısrarıyla namazı kılmalarına izin verir. Cenaze namazını köyde Cuma namazlarından başka pek camide görünmeyen bu nedenle köylünün çok hoşlanmadığı Ali Seyid arkasındaki üç beş kişiyle birlikte kılar. Ali Seyid, Umumi Harp çıktığında askere giden yirmi kadar kişiden geriye dönebilen tek kişidir. Savaş zamanı asker toplanırken bu yirmi kişiden geriye kalan seksen kadar erkek askere gitmemek için dağlara kaçmıştır. Daha sonra da nasıl kaçtıklarını maharet gibi görerek birbirlerine anlatıp keyiflenirler. Dindarlığıyla ünlü köyün yaşlılarının yarısı hacca gitmiştir. Ali Seyid dışında köyün erkeklerinin neredeyse hepsi sakal bırakır. İstanbul'a gidip her türlü içki ve fuhuş âlemlerinde bulunanlar da bir süre sonra köye dönüp dindarlar zümresine katılırlar. Yalnızca köylünün sevmediği Ali Seyid samimi bulmadığı için onlardan uzak durur. Zaman zaman Ali Seyid'i rüyasında cehennemlik olarak görenler de olur, fakat o bu dedikodulara aldırmaz. Köylü akşam namazlarından sonra caminin minaresine çıkan deli çobanın yaptığı vaazı büyük bir huşunetle dinler. Hak yiyenin kabirde hortlayacağından, öğle salâ arasında alışveriş yapanların tabutunun mezarından dışarı çıkacağından, sol eli ile su içenlerin sıratı zor geçeceğinden, dağdaki kısrakların esen rüzgârdan gebe kaldığından, Kur'an harfiyle okumayan çocukların küfür işlediğinden ve hazreti Hızır'ın gece namazlarını cennette kıldığı gibi şeylerden bahseden çobanın erdiğine inanırlar. Hatta kerametini gördüklerini söyleyenler dahi vardır. Onun anlattıklarına evinin kapısından kafa sallayarak onay veren imam, İmmihan'ın ölümünden sonraki ilk Cuma hutbede uzun uzun yetim hakkından bahseder. Yetim hakkını yemenin günahının büyüklüğünü cemaate anlatır. Namazdan sonra da muhtar ve azalarını da alarak geride kalan malların bölüşülmesi için İmmihan'ın evine gider. Uzun bir süre malların paylaşımını yaparlar. Bu sırada ikindi vakti gelir ancak imam mal paylaşımını bırakıp gitmek istemediği için köylülerden birine "Hacı, namazı sen kıldır. Ben buradan ayrılamam, tereke terk edilmez.

[73] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 121.

İşimiz bitince bir kaza ederiz, şer'en caizdir"[74] diyerek imamlık yapması için camiye yollar. İmam, muhtar ve azalar kendilerini, "Her birinden birer parça getir!"[75] diye tembihleyen eşlerinin emrini yerine getirip malları bölüşürler. Mal taksimine şahit etmek için etrafta köylüden bir tek namaza gitmeyen Ali Seyid'in kaldığını görürler. Şahit olmasını bekledikleri Ali Seyid " Ne diyem? İçinizde Allah'tan korkan yok ki… Hepinize zehir olsun! Ocağınız kapansın!"[76] diyerek oradan uzaklaşır. Taksimin sonunda imam Gülşan'ı da evine almasını bahane göstererek malın çoğunu kendisi alır. Ali Seyid ölen kadının mallarını şeriata uydurup yağmalayan bu güruha İmmihan'ın şehirden gelecek kocası Hasbi'nin haddini bildirmesini umar. Fakat hiç de umduğu gibi olmaz. Hasbi gelip köyde bir mevlit okuttuktan sonra kızını da imamın evinde bırakarak gider. Giderken de imam, muhtar ve azaları onunla birlikte kasabaya giderler. İmmihan'ın ölümü resmi mercilere haber verilmemiş olduğundan yanlarında giderken bir kadını da götürüp İmmihan'mış gibi gösterip ölen kadının mallarını Hasbi'nin üzerine geçirirler. Hasbi de o gün evi İmam'a, bağı muhtara, tarlayı İlyas'a satarak İstanbul'a gider. Gülşan da imamın evinde temizlikten sırtın da ot taşımaya kadar her türlü işi gördüğü halde hep hakaret görür. Bir gün imamın üçüncü karısı bir bakraç yoğurt döktüğü gerekçesiyle kızı evden atar. Kız da köyün ihtiyarlarından Cottik Hala'nın evine gider. İhtiyar kadın maddi imkânı olmamasına rağmen bir süre Ali Seyid'in de yardımıyla kıza bakar. Son olarak da köyden kurtulmak için İstanbul'a çalışmaya giden Ali Seyid "Hacı Süleyman'ın terekesinden bir bu kaldı. Bunu da İstanbul'a götürîm ki birine ahretlik verem."[77] Diyerek yanında götürür. Köy dindarlığıyla ünlenmesine rağmen İmmihan'ın geriye kalan malların yağmalanmasına ses çıkarmayıp kendilerine de pay düşmesini beklemiştir. Köyün imamı da yaptıklarını şeriata uydurarak malların büyük bölümünü almıştır. Hikâyede bu çıkarcı topluluğun karşısında iyiliği, namaz kılmadığı için köylünün sevmediği Ali Seyid ve yalnız başına yaşayan fakir Cottik Hala temsil etmektedir.

"Köy Hocası" hikâyesinde genç bir öğretmen Anadolu köylüsünü eğitmek idealiyle Çınarcık köyüne öğretmen olarak gider. Görev yaptığı dört yıllık sürede köy halkını ve çocukları birçok konuda eğitip bilinçlendirir. Öğretmenin yanında kendisine yoldaş olan iki yıllık eşi ve kimsesiz kaldıkları için evlatlık edindikleri Rüstem ve Meryem vardır. Öğretmenin eşi ve Meryem köydeki kadınların her türlü işine koşar, şehirde hasta bakıcılığı eğitimi alan kadın köyün hastalarıyla da ilgilenir. Öğretmen bir gün kasabadan köye dönerken iki adamın hasta bir kadını Çınarcık'a götürdüğünü görür. Adamlar kadının eşi ve

[74] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 129.
[75] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 132.
[76] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 132.
[77] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 139.

babasıdır. Uzun süredir sancıları artan kadın bir türlü doğuramadığı için ünü bütün civar köy ve kasabalara yayılan Çınarcıklı Hoca'ya götürdüklerini söylerler. Sancılar içinde feryat eden kadını doktora götürmelerini söyleyen öğretmene doktorun elinden bir şey gelmeyeceğini hocanın duayla kadını iyi edeceğini söylerler. Köye vardıklarında hoca feryat eden kadına dua edip bir muska yazdıktan sonra adamlardan ücretini alıp yollar. Kadın yolda acı çığlıklar atarak köyün hemen dışında vefat eder. Adamlar geri köye gelip namazını kıldıktan sonra kadını mezarlığa gömerek giderler. Bu olaydan çok etkilenen öğretmen halkı eğitmek için geldiği Anadolu'da görevini yerine getiremediğini düşünür. Bir iki yerde hastaların doktora gitmesi gerektiğini savununca kerametine inandıkları Çınarcıklı Hoca'nın etkisinde bulunan köylüler öğretmenden uzaklaşmaya başlarlar. Öğretmen ise halkı uyandırmakta kararlıdır. Bir gün cami çıkışında toplanan köylüyle birlikte otururken ölen kadının bahsi açılır. Öğretmen " Acaba o kadının katili biz değil miyiz?"[78] der. Bunun üzerine köylü ve imam hocayı Allah'ın kelamına inanmamakla itham eder. Öğretmenin konuştuklarının günah olduğunu söyleyerek yanından ayrılırlar. Akşam onu imamın evindeki sohbete davet ederler. Sohbette yine gündüz aralarında geçen tartışmanın bahsi açılır. Köylüler imamında kendi tarafında olmasından kuvvet alarak öğretmene yüklenirler. Öğretmenin haram olan ispirtoyu kullandığını, tesbih çekerken tesbih kullanmadığını, namazda da sağ ayakucunu öne kıvırmak yerine arkaya uzattığını, secdede de burnunun tam yere değmediğini söylerler. Öğretmen namazda ayağıyla burnunun değil kalbinin Allah'a karşı olduğunu, tesbihle zikrin değil kalpten zikrin önemli olduğunu söyler. Ancak imam ve halk bu sefer de onu sünnete muhalefetle suçlarlar. Konu öğretmenin eşiyle arasında imam nikâhı olmadığına gelir. Onlara göre Allah nikâhı dedikleri imam nikâhı önemlidir. Çünkü devlet nikâhı birden fazla kadınla evlenilmesine müsaade etmemektedir. Oysa mecliste bulunanların ikinci veya üçüncü karıları hep imam nikâhlıdır. Köylünün, devlet nikâhı ile evlenenlerin zâni, çocuklarının da veledi zina olduğunu söylemesi üzerine öğretmen devlet nikâhının asıl olduğunu söyler. Duyduklarından rahatsız olan "cahil" köylüler sinirle öğretmene "gâvur", "zındık" gibi yakıştırmalar yaparlar. Ortamda kendi yönünde esen rüzgârdan da kuvvet alan imam memnun ve sakin bir şekilde öğretme cahil olduğunu, daha çok şey öğreneceğini söyleyerek topluluğu dağıtır. Eve dönen öğretmenin eşi de yakın köylere hasta tedavisi için gitmiştir. Yolda dönerken köyün serserisi Çaylak Şükrü ile karşılaşır, Şükrü akşam olanları uzun uzun kadına anlatır. Bunu gören köyden birkaç kişi öğretmenin eşinin geceleri Şükrü ile gezdiği dedikodusunu yayarlar. Hızla yayılan bu dedikodular yüzünden öğretmen ve eşinin köylünün gözündeki itibarı tamamen biter. Bir gün şehirden gelen bir müfettiş muhtar ve köylüden birkaç kişiyi dinledikten sonra gider.

[78] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 146.

Arkasından öğretmene mektepte usulsüz bir şekilde eşini çalıştırdığı ve eşinin gençlere kötü örnek olacak davranışlar sergilediği gerekçesiyle tahkikat yapılmak üzere vazifesine son verildiğini bildiren bir yazı gelir. Öğretmen ve eşi aydınlatmak için geldikleri bu köyde "cehalet ve taassuba" yenilerek köyü terk etmek zorunda kalırlar.

"Yitik" hikâyesinde Zülfükar Hoca dinî kimliğiyle köylüyü etkisi altında tutmaktadır. Hocalığının yanı sıra köyde dükkânı olan Zülfükar Hoca, etraftaki alım satım işlerini yapar, etraf köylerde ve İstanbul'da bulunan hemşerilerinden zekât toplar. Ayrıca namazlarda büyücülüğün günahından uzun uzun bahseden hoca, adına "bakıcılık" dediği işi de yapar. Köylünün sorduğu sorulara Kur'an ve bir takım kitaplara bakarak cevap verir, kehanetler söyler. Köylü de onun söylediklerine koşulsuz inanır. Zülfükar Hoca Ömer'in hırsızlığı ile ilgili gelen kadınlara da Hasibe'den duyduğu gibi Ömer'i işaret eden birkaç kehanet söyleyerek köylünün hırsızlık olayına kesin olarak inanmasını sağlar. Zülfükar Hoca daha köyün öğretmeninin görevden alınmasında da önemli rol oynar. Çocuklara ahlaksızlık aşılıyor, hırsızlık, yalancılık kötü değildir diyor, namazı niyazı inkâr ettiriyor, kadınlarımıza bakıyor diye iftira atatarak öğretmeni köyden uzaklaştırır. Öğretmen gittikten sonra da okulda kendisi dini dersler verip uzun uzun eski öğretmeni kötüler. Çocuklara Allah'ın emirlerini öğretiyorum diyerek, eşeğin içtiği su ile abdest almak caiz olduğu halde ineğin içtiği su ile abdest almanın caiz olmadığını, geyiğin eti, onu yiyenin karnında zikir ve tesbih ettiğini anlatır.

"Kayan Köy" hikâyesinde Çobanlar Köyü ile Çılbanlar Köyü'nde toprak kayması meydana gelir. Birbirine çok yakın olan bu köylere gelen devlet görevlileri inceleme yaptıktan sonra toprak kaymasının daha tehlikeli hale gelmesi durumunda halkı başka yerleşim alanlarına nakledebileceklerini söylerler. Çobanlar Köyü'nün meraları Çılbanlar Köyü'nün meralarına oranla daha düz ve yeşildir. Bu nedenle Çılbanlar Köyü halkı Çobanlar Köyü'nün bir an önce yıkılması ve meraların kendilerinde kalmasını beklemektedir. Köy halkı istediklerini alabilmek için tarikatına bağlı bulundukları Elazığlı Yahya Baba'nın kerametine güvenirler. Halkın, İstanbul'dan gelirken Haydarpaşa istasyonunda müritlerinden binlerce lira toplayan ve İstanbul'da bir apartman satın alan Yahya Baba'ya duydukları saygı çok büyüktür. Ellerinde olsa bütün dünyayı ona bağışlamak isterler. Çoğu dul olan kadın müritleri dua ve zikir anlarında kucağına atılır, elini ayağını öper, sonra da Elâzığ'a ziyarete gidip ruh ve bedenlerindeki sıkıntılardan orada temizlenirler. Yahya Baba her sene yaptığı gibi kendisine bağlı olan köylerden erzak ve yardım toplamak için Çılbanlar Köyü'ne gelmiştir. Köy halkının ileri gelenlerinden Boşnak Kocabıçaklar Çobanlar Köyü'ndeki devletin

boşalttığı evleri bir şekilde yıkıp köyün boşaltılmasını sağlamayı planlamışlardır. Fakat bunu şeyhlerinden izin almadan yapamazlar. Yahya Baba'nın ziyaretinde bir yolunu bulup konuyu açarlar. Yahya Baba da saygınlığını yitirmekten korktuğu için köylüye cevaz verir. Ertesi gece hemen ellerinde küreklerle birkaç köylü Çobanlar Köyü'nün en görünür yerinde olan, yıkılma tehlikesi yüzünden boşaltılan Gülsün'ün evine gidip duvarlarını oyarlar. Gece ev büyük bir gürültüyle gidecek başka yeri olmayan Gülsün ve iki çocuğunun üzerine yıkılır. Kazanç sağlayacağı hiçbir olaya karşı olmayan Şeyh Yahya, çıkarı için dine uymamasına rağmen köylünün kendisinden beklediği fetvayı vererek hem insanların hayatını kaybetmesine vesile olmuş hem de Çılbanlar Köyü halkının haksız bir şekilde kazanç sağlamasına alet olmuştur.

"Şehid Oğlu Şehid" hikâyesinde civar köylerin meşhur hocası Yunus Hoca köylünün her türlü meselesine karışır. Köyde bütün işler onun emri ile yapılır. Evlenmeler, boşanma ve toprak davaları, gençlerin askere gidip gitmemesi vb. olaylara o karar verir. Hatta gerektiğinde caminin karşısındaki terk edilmiş karakolun alt katına yaptırdığı hapishaneye mahkûmları hapseder. Bazı akşamlar da gelip bu mahkûmlara sopa çeker. Bir gün köy delikanlılarının kadın oynattıkları haberini alıp Şeytan Receb'in evini basarak kadını zindana atıp öldüresiye döver. Sopanın acısına dayanamayan kadının yalvarışlarına, tövbelerine aldırmaz. Kadın da en son "İnşallah senin kızların da benim gibi olsun!"[79] diye beddua eder. Bu olaydan iki sene geçmeden köye, hocanın iki kızının da kötü yola düştüğü haberi yayılır. Bir iki yerde de Molla Kadir'in bu olay hakkında Allah'ın affının büyük olduğu hocanın yanlış yaptığı yönünde konuşması nedeniyle Yunus Hoca, Molla Kadir'e karşı kin besler. Yunus Hoca Molla Kadir'in gelinin kaçırıldığı gün de Boşnak muhacirlerle iş birliği yaparak köylüyü yatıştırıp Molla Kadir'i yalnız bırakır. Köylü de hocadan ve şeriata karşı gelmekten korkar. Yunus hoca bunu kendisine bağlı bir "mürayi dalkavuğu" kaybetmemek için yapar. Bazen ramazanlarda da oğlunu Boşnak köyüne yollayıp cer toplattırır. Ayrıca Molla Kadir'e kızları mevzusundan da kini olduğu için onun da namusunu çiğnenmesi gerektiğini, kendisinin işleri nasıl olsa bir şekilde şeriata uyduracağını düşünür.

"Yıldırım'ın Huzurunda" hikâyesinde yakın bir zamanda mürşidini kaybeden anlatıcı, bedbaht bir şekilde namazdan sonra Allah'a dua eder. Arzın yükünü artık taşıyamadığını kendisine bir yol gösterilmesini ister. İlahi bir ses ona ataları olan Hüdavendigar ve Yıldırım'a gitmesini derdinin devasının onlarda olduğunu söyler. Hüdavendigar'ın huzuruna giden anlatıcı mürşidini onun yanında görür. Hüdavendigar anlatıcıya Yıldırım Han'a gitmesini

[79] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 245.

söyler. Anlatıcı Yıldırım Han'ı altı yüz yıllık secdesindeyken bulur. Derdini soran Yıldırım'a arkadan gelen neslin tarihi ve dini değerleri inkâr ettiğini, inkârcıların Yıldırım'ın evlatlarına kılıç hazırlığı yaptığını, onların Ehli salibe asker olacağını bu yüzden onlara beddua etmesini istediğini söyler. Fakat Yıldırım onlar için Allah'tan rahmet diler. Anlatıcı onların Timur'un askerlerinden daha zalim olduklarını söylemesi üzerine Yıldırım yine rahmet diler. Anlatıcı son olarak inkârcıların karşısında inananların onlar gibi kılıç çekeceğini Yıldırım'ın onlara Nusret dilemesini ister. Yıldırım hüzünle yere eğilmiş başını kaldırarak şöyle der:

> "Hayır. Buna asla izin verememe. Onlar kan dökmesin, zulmetmesinler! İrşat etsinler, zalimleri zulüm sefaletinden kurtarsınlar. Her şeyden önce onları kendi ruhlarına yaptıkları suikastlarden, zulümlerden kurtarsınlar. Altı yüz yıllık secdemin arkasında toplanan orduya zulmü emredemem. Evlatlarıma söyle: Sabır gıdaları olsun, gayret duaları, birlik silahları olsun. Benim ebedi huzurumu istiyorlarsa önce gafillerle zalimleri kurtarsınlar."[80]

Anlatıcı bu sözlerin üzerine bütün Bursa'dan tekbir sesleri duyarak bu mesajı yarının gazilerine ulaştırmak için sabırsızlanır. Orhan Okay, bu hikâyenin Topçu'nun şeyhi Abdülaziz Bekkine'nin ölümüyle duyduğu acının şiirsel bir ifadesi olduğunu söyler.[81]

"Tıbbiyeli" hikâyesinin kahramanı olan tıbbiyeli, taşralı hikâyesinde taşralı kadının kızını kurtarmaya çalışan Sivaslı tıp öğrencisidir. Babası İstiklal Harbi'nde şehit olan Sivaslı genç altı sene yatılı okulda okur, Sivas Lisesi'nden mezun olduktan sonra Tıp fakültesine kayıt yaptırmak için İstanbul'a gelir. İstanbul'da amcasının kiraya verdiği odalardan birinde kalan genç İstanbul'a geldiği ilk seneyi her öğrenci gibi kahvelerde, sinemalarda geçirir. Kısa süre sonra hayatının boş geçtiğini anlayan genç kendisine yol gösterecek bir yol bekler. Bir gün sabaha kadar camdan baktığı bir buhran gecesinde yoldan geçen Mersiye'nin kendisine bakışıyla belediği işareti almış gibidir. Bir gece bunalım anında pencere önünde intihar edecekken Mersiye onun gözüne görünerek "Ölemezsin! Zira yapacak vazifelerin var!"[82] der. Genç tıbbiyeli intihardan bu şekilde döndükten sonra yakın bir zamanda kendisini halkın kurtarıcısı olarak tanıtan Abdulaziz'le tanışarak ona bağlanır. Abdulaziz iki sene boyunca halkın süfli inançları ve düşük yaşayışıyla mücadele eder. Sonunda bu adamın kendi çıkarlarına engel olacağını fark edenler onu takibe koyulurlar. Tıbbiyelinin arkadaşı olan Şamlı bir Şeyhin oğlu olan hukukçu bir genç Abdülaziz'le bir toplantı yapıp onun fikirlerini öğrenmek istediklerini söyler; fakat toplantıya az bir süre kala tıbbiyeli bu toplantı teklifinin Abdülaziz'e tuzak kurmak için yapıldığını öğrenir. Plana göre toplantı esnasında sivil polisler

[80] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 263.
[81] Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013, s. 63.
[82] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s.300.

baskın yaparak Abdülaziz ve müritlerini tutuklayacaklardır. Üzgün bir şekilde ne yapacağını şaşıran tıbbiyeli toplantının yapılacağı gece pencerenin önünde ne yapacağını düşünürken gözüne yine mersiye görünerek gidip şeyhini kurtarmasını söyledikten sonra "Ölemezsin, çünkü millete ve insanlığa karşı vazifelerin var!"[83] diyerek gözden kaybolur. Bu işareti de alan tıbbiyeli toplantıda baskın yapılmasını önler ancak yine de kendisinin ve şeyhinin tevkif edilmesini önleyemez. Mahkemede yargılanırken saklaması için Mersiye'ye emanet ettiği bir takım mektupların karşısına gelmesiyle genç kadının da kendisine ihanet ettiğini düşünür. Fakat durum gerçekte böyle değildir. Kendisine yakın olduğu için polis Mersiye'den de şüphelenip evinde arama yaparak mektuplara ulaşmış ve onu da hapse atmışlardır. İki genç de aynı hapishanededirler. Tıbbiyeli karamsar duygular içinde revirde intihar etmeyi düşünürken yine Mersiye gözüne gözükerek intiharı engeller. Gence "Ölemezsin, çünkü Allah'a karşı vazifelerin var!"[84] diyerek gözden kaybolur. Birkaç gün sonra da Mersiye'nin hapiste intihar ettiğini öğrenen tıbbiyeli ilan edilen af vasıtasıyla hapisten çıktığında da annesini öldüğünü öğrenir. Hayatına şu sözler hayatına verdiği yönü özetler:

> "Kabe arar gibi mekanda her tarafa çevrilip gidecek bir yol aradım. Sonunda cemaate çevrilmem lazım olduğunu anladım ve beni yaşatacak vazifeleri düşündüm. Bundan sonra ben büyük işler yapabilirdim."[85]

2.4. Sürgün Mekânı Olarak Anadolu

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında siyasi suçluların bazıları Anadolu'ya sürgüne gönderilmiştir. Refik Halit Karay da ilk önce Sinop'a, sonra Çorum'a, daha sonra Ankara'ya, en son da Bilecik'e gönderilir.[86] Siyasi nedenli sürgünler gibi, ahlaki nedenli sürgünler de Türk edebiyatında işlenmiştir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Hüküm Gecesi,* Aka Gündüz'ün *Bu Toprağın Kızları* vb. eserler bunlardan bazısıdır.

Kendisi de siyasi nedenli sürgün olarak Anadolu'ya gönderilen **Refik Halit Karay**, hikâyelerinde bu meseleyi gerçekçi ve insancıl bir bakış açısıyla işlemiştir. "Yatık Emine" hikâyesinde, Ankara'dan bir Anadolu kasabasına sürülen kötü şöhretli Yatık Emine'nin kasaba halkı tarafından dışlanması, itilip kakılması ve en sonunda da bakımsızlıktan, açlıktan ve soğuktan hayatını kaybetmesi anlatılır. Yatık Emine kasabaya gelmeden önce olumsuz şöhreti kasabaya ulaşır. Bu durum kasaba idarecilerinde de bir huzursuzluk yaratır. Ortaya

[83] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s.306.
[84] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s.309.
[85] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 310.
[86] Şerif Aktaş, *Refik Halit Karay*, s. 41.

çıkan bu huzursuzluk Emine'nin kasabaya gelmesiyle tüm kasaba halkına yayılır. Kasabada ahlaksızca vakalara neredeyse hiç rastlanmaz. Böylesine sakin ve huzurlu kasabanın halkı, Yatık Emine'nin buraya sürülmesiyle tedirgin olur. Kasabada kötü şöhretli bir kadın istemeyen halk Emine'ye kötü davranarak onu cezalandırır.

"Şaka" hikâyesinde anlatılan hadiseden anlaşıldığı kadarıyla Servet Efendi ve Nedim Bey, aslen İstanbullu olup bu kasabaya sürgüne gönderilmişlerdir.[87] Geldikleri Karadeniz kıyısındaki bu kasabayı "tutucu" bulan iki arkadaş kasaba halkından Şakir Efendi'yi arkadaş edinmişlerdir. Böylece kişisel sıkıntılarından kurtulurlar, kendilerini bu kasabada yalnız/yabancı hissetmemeye çalışırlar. İş çıkışı birlikte sahil kenarına iner ve meyhaneye gidip gece geç vakitlere kadar içkilerini içer ve sohbet ederler. Ancak İstanbul'dan gelen iki memura bu kasabanın eğlence ortamı yetersiz gelir. Sürekli İstanbul Samatya'daki meyhaneleri hatırlarlar. Servet Bey'in biraz eğlenmek için yapmak istediği ve onun hayatına mal olan şaka da kasabada eğlence ortamının çok hareketli olmamasının bir sonucudur.

2.5.Anadolu'da Bürokrasi ve Memurlar

Türk toplumunda bürokrasi kavramı çoğu zaman olumsuz çağrışımlara neden olur. Anadolu halkı bürokrasi ve bürokrat kavramlarını zorluk çıkarma, sorun oluşturma söz gruplarıyla birlikte düşünür. Liyakat ve yetenek göz ardı edilerek atanan/seçilen bürokrat ve memurlar halkı mağdur etmektedirler. Vicdan duygusundan ve sorumluluk bilincinden uzak olan memur ve bürokratlar halka ve devlete hizmet etmek yerine kişisel çıkar peşinde koşup adları da rüşvet ve yolsuzlukla birlikte anılmaktadır. Refik Halit Karay, Sabahattin Ali, Nurettin Topçu, Anadolu toplumunda bürokrasi ve memurları işleyen hikâyelerinde bürokraside yozlaşmayı farklı yönleriyle işlerler.

Refik Halit Karay'ın "Şeftali Bahçeleri" hikâyesinde memurların devlete hizmet ve sorumluluk duygusunu unutup nasıl tembelleştikleri gösterilir. Agâh Bey'in tayin olduğu kasaba şeftali bahçeleri ve bu bahçelerde düzenlenen eğlencelerle meşhur bir yerdir. Ne kadar zevkine düşkün memur varsa hep buraya gelmek ister ve yerleşir. Kasaba adeta Anadolu'nun Sadabat'ıdır. İstanbul'dan Akdeniz sırtlarında bir kasabaya Tahrirat müdürü olarak tayin edilen idealist bir memur olan Agâh Bey'in kasabadaki sosyal hayatın etkisiyle idealist memur kimliğinden uzaklaşması ve geçirdiği değişimin anlatıldığı "Şeftali Bahçeleri" hikâyesinde, Agâh Bey kasabadaki ilk memuriyet gününde memurlarla tanışınca şaşkınlığa

[87] Zeynep Zengin, *Hikâyeci Yönüyle Refik Halid Karay*, s.94.

uğrar. Çünkü kasabadaki bütün memurlar laubali bir şekilde ona bu beldede işlerin az olduğundan, rahatına bakmasını telkin ederler. Kimi beyitler okur aşktan, rindlikten bahsederken kimi de rakıdan, üzümden, baklavadan bahseder. Birisi kadınlardan söz ederken bir diğeri de kasaba hamamının yerini tarif eder. Ayrıca hepsi birlikte durmadan şeftali bahçelerinden, buradaki zevkten ve keyiften dem vururlar. Memuriyet işlerini umursamayan kasaba memurları akşamüzeri olunca heybelerine rakılarını koyar merkeplerine binip şeftali bahçelerine doğru yola koyulurlar. Uzun uzun eğlendikten sonra akşam geç saatte evlerine dönerler. Ömürlerini bu şekilde eğlenceyle geçiren memurlar suya sabuna dokunmadıkları için senelerce yerlerinde kalırlar, adeta kasabayı benimseyip kendilerine evler yaptırırlar, havuzlar açtırıp kameriyeler kurdururlar. Bu memurların çoğu eski devrin hoş görmediği, mağdur edilip gönderdiği kişilerdir. Terfi ümitleri de olmadığından resmi işlere önem vermezler, zevklerine bakarlar. Agâh Bey de İstanbul'dan bir nevi sürgünle buraya gönderilir. Mülkiyeden çıktıktan sonra Avrupa'ya kaçmış, nüfuzlu birinin yardımıyla İstanbul'a dönmüş, dört ay zaptiye nezaretinde kaldıktan sonra sonunda bu kasabaya Tahrirat Müdürü olarak atılmıştır. Kasabaya idealist bir memur olarak gelen Agâh Bey bu eğlence âlemine ancak iki ay dayanabilir. Sonunda o da kendini bu âlemlerin içinde bulur. Şeftali bahçelerine giderken rahatlık olsun diye o da kendisine bir eşek satın alır. Evkaf memuru sayesinde kadınlı eğlencelere de katılır. Agâh Bey bu değişimin sonrasında eski idealistliğini arkadaşlarına mazur göstermek için eski hal ve tavrını "Toyluk, ne yaparsın?" diyerek geçiştirir. Hikâyede Anadolu'da memurların kendi kurdukları sistem, başta idealist bir memur olan Agâh Bey'in idealist kimliğini öğüterek ortadan kaldırmış, kendi parçası yapmıştır.

Hacı Mustafa Ağa'nın yazın tarlasında çalıştırmak için aldığı öküzün bütün hesaplarını bozmasının anlatıldığı " Koca Öküz" hikâyesinde rüşvet alan memurlar eleştirilir. Hacı Mustafa Ağa çevresinde, köy hayatı anlatılırken köy kasaba arsında idari ilginin karakteri ve rüşvet problemi üzerinde durulur.[88] Refik Halid Karay'ın hikâyelerinde rastlanan tembel, beceriksiz ve çıkarcı memur tipine bu hikâyede de rastlanır. Kurnaz bir insan olan Hacı Mustafa Ağa mal müdürü, vergi kâtibi, evkaf memuru gibi her zaman işi düşebilecek memurlarla sık sık görüşür onlara hediyeler götürür. Memurlarla girdiği bu ilişki sayesinde "(…) tarlalarını başkalarının zararına genişletmiş, su vakfına mütevelli olmuş, eski vergi borçlarını kapatmıştı[r]."[89]

[88] Şerif Aktaş, *Refik Halit Karay*, s. 77.
[89] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, s.51.

"Vehbi Efendi'nin Şüphesi" hikâyesinde anlatılan olayların merkezinde olan Vehbi Efendi, Refik Halid Karay'ın hikâyelerinin genelinde rastlanan beceriksiz ve tembel memurlardan birisidir. Elinden, çalıştığı kalemde basılmış kâğıtları doldurmaktan başka bir iş gelmez; sorulmadıkça da konuşmaz. Akşamları erken yatar, sabahları erken kalkar. Ömrünü bu şekilde durağan ve monoton geçirmek onu mutlu eder. Kalemde çalışan diğer memurlar da Karay'ın hikâyelerinde görülen memur tiplerindendir. Şeftali Bahçeleri hikâyesinde olduğu gibi bu hikâyedeki memurlar da yaşadıkları kasabada eğlencelerinden hiç ödün vermezler. Cuma ve bayram günleri balık avına giderler, buz gibi karpuz çatlatmak için kiraz yaylalarına çıkarlar ve Pazar günleri de çingene kızlarına sataşırlar. Kadı ve kalem müdürü gibi memurlar da Vehbi Efendi'ye oynanan oyunun parçası olup Hanife'yle elenmesine sebep olurlar.

"Sarı Bal" hikâyesinde memurların bazıları Sarı Bal'ın cazibesine kapılmış ve akıbetleri kötü olur. Bir Mal müdürü onun uğruna kasasında açık verince kalebent olarak sürülür. Nitekim hikâyenin sonunda da Kasabanın yeni kaymakamı da sürülmese de işinden olmakla birlikte kasaba eşrafına ve memurlara rezil olur. Kasaba halkı ve memurlar kaymakamı Sarı Bal'ın evinde basılasına kadar sert, vakarlı ve azametli olarak görürler. Kaymakam göreve gelir gelmez polis komiserine Sarı Bal'ın evinde yakaladıklarını direk hapse atmaları emrini verir. Ancak kendisi de diğer erkeler gibi Sarı Bal'ın cazibesine kapılıp bir gece Sarı Bal'ın evinde basılır. Memurların ve eşrafın gözünde saygınlığını yitiren kaymakam ertesi gün istifa eder. Saraya mektup yazarak yeni bir görev yeri ister ancak olumsuz yanıt alır ve ortada kalır.

"Boz Eşek" hikâyesinde de bürokrasi tenkit edilir. Hikâyede boz eşek ölen sahibi tarafından Hicaz'a bağışlanınca Muhtar Hüsmen Hoca eşeği kasabaya götürüp memurlara bırakmak ister. Köyden oldukça uzak olan kasabaya ilk gidişinde bir jandarma çavuşuna müracaat eder. Jandarma çavuşu Hüsmen Hoca'yı pek umursamaz. Kasabanın Kabak kadı lakaplı kadısı da İstanbul'a izne gitmiştir. Bunun üzerine Hüsmen Hoca kaymakama derdini anlatmaya giderse de yine umduğunu bulamaz. Beş gün kasabada dolaşır ancak bir netice alamaz ve köye geri döner. İkinci defa kasabaya gider ancak kadı hala izinden dönmemiştir. Üçüncü gidişinde de yanında şahit getirmediği için eşekle birlikte tekrar köye yollanır. Hüsmen Hoca yanındaki şahitlerle birlikte anca dördüncü gidişinde eşeği kadıya teslim edebilir. Köylüler kendilerince mübarek gördükleri görevlerini yerine getirdiklerine inanırlar. Eşeğin kadı tarafından Hicaz'a gönderileceğini düşünürler. Ancak bir süre sonra pirincini satmaya kasabaya giden Hüsmen Hoca boz eşeği kadının Hicaz'a göndermeyip kendisinin

kullandığını görür. Kadı, köylünün saf dini duygularını suiistimal ederek eşeğe sahip olmuştur.

"Cer Hocası" hikâyesinde Meşrutiyetin ilanı gibi büyük bir siyasi değişimin sonucu Asım'ın yaşadıkları anlatılır. Asım Mülkiye'den mezun olduktan sonra Mabeyincilerden birinin akrabası olduğu için bir memurluk bulmuştur. Ancak Meşrutiyetin ilanından sonra saray yanlısı olduğu gerekçesiyle memuriyetine son verilir. Meşrutiyetten sonra Mabeyinci akrabası da İstanbul'dan kaçınca ona destek olacak kimsesi kalmaz. Asım'ın eski arkadaşları da artık onu tanımazlar ve vatansever bir meşrutiyet aşığı olurlar. Asım da saray yanlısı kabul edildiği için artık kimse ona yakın durmaz. Burada Asım'ın üzerinden insanların o dönemde nasıl menfaatleri için taraf değiştirdiklerine dikkat çekilmiştir.

Anadolu toplumunda bürokratik sorunların işlenişi bazı yönlerden benzerlik gösterse de birçok yönden farklıdır. Refik Halit daha çok bürokrat ve memurların yeteneksizliğini, tembelliğini, sorumsuzluğunu vurgularken; **Sabahattin Ali** ise bürokrat ve küçük memurların acımasızlığını, rüşvet ve yolsuzluğun Anadolu halkını nasıl mağdur ettiğini sert bir dille eleştirir. Sabahattin Ali'nin Anadolu'da bürokrasideki yozlaşmayı konu alan "Kazlar" hikâyesi, rüşvet sorununu ayrıntılı biçimde işler. Bir düğünde çıkan kavgada sekiz kişinin ateş etmesi sonucunda bir kişi vurulur. Ancak kurşunun kimin silahından çıktığı belli değildir. Seyit ve arkadaşı Durmuş hariç diğerleri müstantiğe rüşvet vererek bu durumdan sıyrılırlar. Mahkeme durmuş ve Seyit'e onar yıl hapis cezası verir. Seyit, hapishanenin sağlıksız koşullarında verem olur, sürekli hastaneye yatırılır. En sonunda da hastalığı iyice ilerlediği için hastaneye kabul edilmez. Bu durumda olan mahkûmların yönetmeliğe göre tahliye edilmesi gerekse de ne hapishanedeki iş bilen mahkûmlar ne de başkası Seyit'e yardım etmez. İlgilenen kimse olmadığı için Seyit'in dosyası savcılıkta bekler. Hapishanede verem olan Seyit koğuşta abdesthanenin hemen yanında pis ve bitli bir yerde yatar. Yerini değiştirmek için başgardiyanla müdüre iki kaz rüşvet vermesi gerekmektedir. Seyit, eşi Dudu'ya durumu bildiren bir mektup yazar. Dudu kendi kazı ve komşudan çaldığı kazla hapishaneye geldiği sırada eşi Seyit ölmüş ve hapishaneden çıkarılıyordur. Gardiyan Seyit'i soran Dudu'ya gerçeği söylemek yerine kazları ve pekmezi alabilmek için Dudu'ya yalan söyler ve onu hapishanenin kapısından geri yollar. Dudu köye döndüğünde de hırsızlık yaptığı için tutuklanır ve üç ay hapse mahkûm olur. Kocasının ölümünden ise hapisten çıktığı üç ay sonunda haberdar olabilir. Bu durum göstermektedir ki, bürokrat ve memurlar insanî değerlere oldukça yabancılaşmış, ahlakî bakımından da son derece yozlaşmışlardır.

"Bir Firar" hikâyesinde yüzbaşı tarafından "Faili bulmadan gelirseniz gözüme gözükmeyin" diye tembihlenen jandarmalar, köylü tarafından da serseri olarak görülüğü için sevilmeyen İdris'i yakalarlar. Aslında hiçbir şeyden haberi olmayan İdris'e döverek bayram namazında İmamköy Camii'ni basarak cemaati soyduğunu söyletirler. İdris işlemediği suçu itiraf etse de jandarmalar çaldıklarının nerede olduğunu öğrenmek için İdris'i tekrar döverek sorgularlar. Yediği dayağın şiddetine dayanamayan İdris, çaldıklarının İmamköy'de kahveci Süleyman'da olduğunu söyler. Jandarmalar sadece bir fail götürebilmek için yakaladıkları İdris'le birlikte İmamköy'e gitmek için yola çıkarlar. Yolda giderken kendisine yardım eden tek insan olan Kahveci Süleyman'ın adını verdiği için pişmanlık duyan İdris, jandarmaların bir anlık dalgınlıklarından yararlanır ve kaçmaya yeltenir ancak jandarmalar tarafından vurularak hayatını kaybeder.

"Komik-i Şehir" hikâyesinde bir tiyatro kumpanyasının kasabaya gelmesiyle başlayan olaylar anlatılır. Hikâyede kasabanın önde gelen memurların şahsında insanî değerlere yabancılaşmaya dikkat çekilir. Bu memurlarda "umumî bir ahlak çöküntüsü", "gösteriş zihniyeti", "ukalalık ve yılışıklık" hâkimdir.[90] Kaymakam, mülkiyeden yeni çıkmış, ukala, kendini beğenmiş, kötücül bir gençtir. Kendisini herkesten akıllı sanan Kaymakam, hayatta hiç kimsenin namuslu hareket edeceğine inanmaz. Kaymakamın hemşerisi olan Candarma Kumandanı da pek "habistir". Sırf akşamları gece toplantıları yapıp evli kadınlarla münasebette bulunmak için yeni memurlara her türlü kolaylığı sağlar. İki kelimeyi bir araya getiremediği halde her toplantıda konuşma yapar. Tiyatroyu izlemeye gelen hususi muhasebe memuru da şişman göbeğini locanın kenarına dayayarak iki polis refakatinde umumhaneden gelen kadınlara bakar. Bu sırada Rahmi'nin tiyatrosu da gösteriye başlar. Sahnede sevgilisi Viktor ile kendisi varken kabadayılar lambaları söndürüp ateş ederek tiyatroyu basarlar ve tiyatronun iki kadın aktrisi Viktor'la Suzan'ı kaçırırlar. Çömlekçizadeler ismiyle tanınan kabadayılar bir süre sonra Suzan'ı bırakırlar ancak Viktor kalır. O gece sabaha kadar uyuyamayan Rahmi sabah candarma kumandanına gider, arama için birlik çıkarmasını ister. Kumandan Rahmi'ye havanın karlı olmasını mazeret göstererek beklemesini söyler. Rahmi çaresiz kaymakama başvurur. Kumandandan kızı Çömlekçizadeler'in kaçırdığını öğrenen kaymakam da Rahmi'ye yardımcı olmaz. Rahmi çaresiz bir at kiralayarak tek başına yola çıkar. Üç gün yoğun karda atın üzerinde gittikten sonra yolda kabadayılarla karşılaşır. Kabadayılar Rahmi'nin silahını elinden alarak Viktor'u karlar üzerine bırakıp giderler. Rahmi ve Viktor dört günde kasabaya geri dönerler. Geri döndükten sonra kaymakam sorgulama için

[90] Mustafa Kutlu, *Sabahattin Ali*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995, s. 168.

Viktor'u çağırtır. Sorgulama sırasında kaymakam Viktor'a sarkıntılık eder, Viktor da kaymakama tokat atar. Buna sinirlenen kaymakam bir emirle Viktor'u umumhaneye gönderir, Rahmi'yi de kasabadan attırır. Olanlar karşısında çaresiz kalan Rahmi bir nehirden geçişleri sırasında arabayı devirerek intihar eder.

Sabahattin Ali'nin Yozgat'ta öğretmen olarak görev yaptığı sırada edindiği gözlemlere dayanarak[91] kaleme aldığı "Asfalt yol" hikâyesi, bir köy öğretmeninin notları şeklindedir. Yazar bu hikâyede köy sorunlarına karşı bürokratların göstermelik ve politik yaklaşımları eleştirir.[92] İstasyondan köye kadar bir kamyonun arkasında bozuk yolda saatlerce yol giderek bitkin bir halde köye varan öğretmen, bu yolun düzeltilmesi işini kendisine görev edinir. Çukurlarla dolu olan bu bozuk yol, köyü istasyon ve vilayete, vilayeti de istasyona bağlayan tek yoldur. Öğretmen bu yolun düzeltilmesi için gerekli mercilere dilekçe vermesine rağmen bir cevap alamaz. Köylüleri de bilgilendirip dilekçe vermelerini sağlar. Ancak köylüyü bilgilendirip onların sorunlarıyla ilgilenmesi, başta maarif müdürü olmak üzere memurları rahatsız eder. Ayrıca şehirde bir araba tamirhanesi işleten köyün zenginlerinden Rüstem Ağa da öğretmenin bu yol mücadelesinden hoşnut değildir. Öğretmen cevapsız kalsa da dilekçe yazmaya devam ederken vilayete gelen devlet büyüklerinden birisi valiye laf arasında bu yoldan bahseder. Halkın dilekçe ve isteklerine rağmen kılını kıpırdatmayan vali devlet büyüğünün yol yapılırsa vilayete tekrar geleceğini söylemesi üzerine hemen bir asfalt yol yapılması için işe koyulur. Aslında asfalt yerine bir şose yol yapılması daha az maliyetli ve daha çok işlevsel olmasına rağmen valinin asfalt yol yapmak istemesi yöneticilerin zihniyetini gösterir. Yol yapımı için plan yapan mühendisler maliyetin yarım milyona kadar çıkabileceğini söylerler. Oysa vilayetin bütçesi üç yüz elli bin liradır. Bunun üzerine borç alabilmek için bankalara müracaat edilir, bankalar maliye vekâletinin izni olmadan borç veremez, maliye vekâleti de meclise sormadan izin veremez. Olaylar bu şekilde tıkanmışken vali gazete ve televizyonlara çıkıp konuşma yapmasıyla borç para bankadan vilayetin hastane ve maarif masraflarından kesilmesi şartıyla alınır. Para sorunu aşıldıktan sonra yol yoğun bir çalışmayla bitirilir ancak bu sefer de yol yapımında müteahhidin malzemeden çaldığı için yolun dayanıksız olduğu dedikoduları çıkar. Köylülerin yeni yola yaklaştırılmadığı büyük bir açılış töreninden sonra kullanıma açılan yol, dedikodularda olduğu gibi gerçekten dayanıksız çıkar. Yoldan geçen yaylı ve kağnıların tekerlekleri asfalt yolda iz bırakıp, çukurlar açar. Yolun kısa sürede eski çukurlu haline gelmesinden endişe duyan yetkililer köylünün bu araçlarla asfalt yola çıkmalarını yasaklar. Köylü asfalt yola çıkamadığı için tarlalardan tam

[91] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.101.
[92] Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali (İnsan ve Eser)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 150.

altı saat daha fazla yol giderek anca köye ulaşır. Yol meselesini ortaya koyduğu için ilk başlarda itibar gören öğretmen daha sonra köylünün yolu kullanmasının yasaklanması üzerine eski itibarını kaybeder. Köylünün tepkisinden korkan öğretmen muhtarın da telkiniyle bir akşam köyden ayrılır.

"Sulfata" hikâyesinde Mustafa ve Aliye'nin hikâyesi anlatılır. Anlatıcı dağda gezerken yolunu kaybederek Mustafa ve Aliye'nin yaşadığı bostanlarla çevrili kerpiç kulübeye rastlar. Kuyudan su içerken uzakta bir karaltının yaklaştığını görerek o yöne doğru yürümeye başlar. Biraz yürüdükten sonra yolda Mustafa ve sıtma nöbetinden dolayı yerde yatan Aliye'yi görür. Tanışma faslından sonra Mustafa anlatıcıya hikâyelerini anlatır. Aliye, Mustafa askerdeyken sıtmaya yakalanır. Mustafa Aliye'yi alıp Sıtmayla Mücadeleye götürür. Kan tahlili yapıldıktan sonra doktor bir şeyleri olmadığını söyleyerek sert bir şekilde onları başından savar. Döndüklerinde Aliye tekrar sıtma nöbeti geçirince yine doktora giderler. Doktor bu sefer Aliye'yi belediye doktoruna gönderir. Belediye doktoru da Aliye'ye sıtması olduğunu, Sıtmayla Mücadeleye gitmesi gerektiğini söyler. Tekrar doktora geldiklerinde bu sefer yalnızca biraz sulfata isterler ancak doktor bağırarak onları dışarı attırır. Mustafa bunun üzerine kendisi gidip bir miktar sulfata alır. Aliye'ye bir müddet iyileşse de sulfata bitince tekrar nöbet geçirir. Başka çareleri olmadığı için doktora tekrar gidip gece yarısına kadar muayenehanenin kapısında beklerler. Gece sarhoş bir vaziyette gelen doktor bağırarak Mustafa ve Aliye'yi kovar. Başka bir gün sıtma gelince doktoru inandırabileceklerini düşünerek akşama kadar doktorun kapısında beklerler ancak akşama kadar nöbet gelmez. Gündüz gelmeyen sıtma nöbeti eve dönerlerken gelir. Dinlenmek için durduklarında da anlatıcıyla karşılaşırlar. Onlara yardım etmek isteyen anlatıcı Mustafa'ya Aliye sıtma nöbeti geçirirken parmağından kan alıp doktora götürmesini tavsiye edip yoluna devam eder. Ertesi gün kasabada Mustafa'yı elinde cam ile yolda gördüğünde de ne olduğun sorar. Mustafa doktorun "Ulan kim bilir hangi sıtmalının kanını aldınız da bana yutturmak istiyorsunuz!.. Benden dalavereyle sulfata koparmaya kalkıyorsun, ha!"[93] deyip kendisini yine kovduğunu söyleyip anlatıcının yüzüne bakmadan camı yere atarak gider. Anlatıcı Sıtma Mücadelesinin önünden geçerken doktorun hademeye "sana kaç defadır söylüyorum. Sokma bu herifleri benim yanıma!.. dışarda kininin pahalı satıldığını duyunca hepsi sıtmalı kesiliyorlar… Ben bilirim bu köylülerin ne yalancı mahluklar olduğunu…"[94] diyerek kızdığını görür. Hikâyede doktorun başından beri Mustafa ve Aliye'ye karşı sergilediği tavır, doktorların köylünün

[93] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s. 101.
[94] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s. 101.

sorunları karşısında ne derece anlayışsız ve duyarsız, Mustafa ve Aliye'nin durumu da köylünün ne derece sahipsiz ve çaresiz olduğunu gösterir.

"Kağnı" hikâyesinde bir tarla meselesi yüzünden Savrukların Hüseyin Sarı Mehmet'i vurur. Cinayetin ardından Hüseyin'in babası Mevlut Ağa Mehmet'in annesini köylü, imam ve muhtarın da yardımıyla davacı olmaması için ikna eder. Aslında köye en yakın jandarma karakolu altı saat uzaklıktadır. Ancak jandarmalar bir ihbar olmadığı sürece köye hiç uğramazlar. Zaten Mevlut Ağa'dan korktuğu için hiçbir köylü cinayeti ihbar etmez. Fakat kasabada yaşayan Garip Mehmet, Mevlut Ağa'ya olan düşmanlığından dolayı duyduğu bu cinayet haberini ihbar eder. Teşhis için kendisinin köye gitmesi gereken doktor yaz günü sıcak havada yolculuk etmeyi gözü kesmediği için iki tane jandarma yollayarak cesedi kasabaya getirmelerini emreder. Jandarmalar köye gidip soruşturmadan sonra mezarı açıp kokmuş cesedi çıkarırlar. Kendilerine davacı olmadığını söylemesine rağmen Mehmet'in annesine cesedi kasabaya getirmesini söyleyerek önden giderler. Kadın çaresiz oğlunun kokmuş cesedini kağnıya yükleyerek yola koyulur. Hikâyede memurların umarsızlığı, kanunların ağanın baskısı karşısında geçersizliği eleştirilmiştir.

"Kafakâğıdı" hikâyesindeki ihtiyar köylü ağa ile olan tarla mücadelesinde kendi kafakâğıdı (nüfus cüzdanı) olmadığı için ölen torunun kafakâğıdını kullanır. Bir gün yol parası için gelen tahsildarlar adam ihtiyar olmasına rağmen kimlikte yirmi dokuz yaşında gözüktüğü için ondan para isterler. İhtiyarın verecek parası olmadığı için hapse atarlar. Hikâyede bürokratların dikkatsizliği ve duyarsızlığının halkı nasıl mağdur ettiği gösterilir. İhtiyar adamın şu sözleri köylünün devlet işleri ve evrakına bakışını yansıtır:

> "Ne olurmuş sanki?... Hepsi devletin kâğıdı değil mi?"[95]

Sabahattin Ali'nin Konya'da görev yaptığı sırada başından geçen olaylarla ilgi olması muhtemel[96] "Fikir Arkadaşı" hikâyesi monolog şeklinde kaleme alınmıştır. Anlatıcı taşra memuru, en iyi arkadaşı olduğunu söylediği, aynı kalemde çalışan bir memurun hikâyesini anlatır. Bu genç memur haksızlıklara karşı direndiği için memleketin büyüklerinin nefretini üzerine çekmiş, bir iftirayla da hapse girmiştir. İçki sofrasında karşılıklı konuştuğu kişi de bu gencin avukatıdır. Anlatıcı genç memuru her haksızlığa itiraz ettiği, yanlış uygulamaları düzeltmeye çalıştığı için cahil bulduğunu söyler. Onun olgunlaşması için bir müddet hapishanede kalması gerektiğini düşündüğü belirtir. Avukatı da bu nedenle davet eder, ondan

[95] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 21.
[96] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.115.

savunmayı gevşek tutmasını ister. Gerekirse genci hapiste tutması karşılığında kendisine otuz lira verecektir. Avukatın o parayı nereden bulacağını sorması üzerine de gencin hapiste olması nedeniyle onun işlerine de kendisinin baktığını ve devletten kırk lira kadar ek ücret aldığını söyler. Memurun verdiği bu yanıt gerçeği ortaya koyar. Aslında o genç memurun arkadaşı falan değildir. Daha fazla para kazanabilmek için genç memurun hapiste kalmasını istemekte, avukatına bunu sağlaması için rüşvet teklif etmektedir. Hikâyede taşradaki bürokratların bilgisizliği, kıskançlığı, çıkarcılığı, ikiyüzlülüğü anlatıcı memurun şahsında alaylı bir üslupla yansıtılmıştır.

"Sıcak Su" hikâyesinde iki jandarma ağanın oğlunu vurup dağa kaçan İsmail'i aramak için akşam vakti köye gelirler. Atlarından inip İsmail'in evine gidip eşi Emine'ye İsmail'in evde olduğuna dair haber aldıklarını söylerler. Ancak Emine İsmail'in nerede olduğunu bilmediğini, Mayıs ayından beri yaklaşık dört aydır onu hiç görmediğini anlatmaya çalışır. Evi arayıp bir şey bulamayan jandarmalar sinirlenirler. Jandarmalardan birisi evin bir köşesindeki gusülhanenin tahta kapısını açtırır. Tenekede bulunan suyun sıcak olduğunu görüp Emine'ye neden bu saatte suyun sıcak olduğunu sorar. Emine kendisinin su döküneceğini söyler. Buna inanmayan jandarma İsmail'in yakınlarda olduğunu, eğer eşinin namusunu kirletirlerse sese geleceğini düşünür. Ancak düşüncelerini gerçekleştirdikten sonra bekledikleri gibi İsmail'in gelmemesi üzerine çekip giderler. Kadın da sessizce ormana doğru gider, karanlıkta kaybolur. Ormanda saklanan İsmail eve gelince kimse olmadığını görür, köylülerle birlikte Emine'yi ararlar ancak bulamazlar. O günden sonra kimse Emine'yi görmez.

"Bir Orman Hikâyesi"nde idare ile birlik olan şirketin orman emekçisi köylü halkla mücadelesi ve köylüyü mağlup etmesi halkçı ve gerçekçi bakış açısıyla anlatılmıştır. Asım Bezirci bu hikâyenin Sabahattin Ali'nin romantizmden gerçekçiliğe yönelişinin ilk ürünlerinden[97] olduğunu söyler. Köy halkı, dışarıdan bir el/gücün ormanı ellerinden alacağı hiç akıllarına gelmezken, bir gün ormanın diğer ucunda bir şirketin ormanı işletmeye başladığını görürler. Köylüler başlangıçta bunu bir sorun olarak görmezken ormanda açılan meydanların genişlemesiyle telaşlanmaya başlarlar. Şirket kendisine ayrılan bölümle yetinmeyip köylülerin alanına da girer. Köylü bu durum karşısında şirkete karşı koyar, kendi baltalıklarına girilmesine izin vermez. Orman, eli kolu bağlanan köy halkının gözleri önünde yavaş yavaş erir. Köylüye yalnız beş altı yüz ağaçlık bir koru kalır. Bir gün şirket bu koruluğa da girer. Başka hiç maddi değeri kalmayan köylüler bu koruluğu canları pahasına korur.

[97] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 96.

Önlerine duran jandarma ve işçileri yıldırıp içlerinden akil kişileri bölge idaresine gönderirler. Olay yerine gelen idareci, şirketten yana bir tutum sergileyip jandarmaya köylüleri uzaklaştırmaları için emir verir. Bunun üzerine köylü hep birden jandarmaya saldırır. Daha sonra ilk birliğe yardıma gelen jandarmalar köyün bütün erkeklerini alıp götürür.

Sabahattin Ali gibi Cumhuriyet dönemi hikâyecisi olan **Nurettin Topçu'**nun Cumhuriyet dönemi Anadolu'su bürokrasisini işleyişi benzerdir. Nurettin Topçu da bürokratların liyakatsiz biçimde terfi ettirildiği, rüşvet ve adam kayırmacılığın had safhaya varmasını sert bir dille eleştirir. "Memuriyet Hayatı" hikâyesinde Harun Bey memuriyet hayatına Antep'te icra memurluğuyla başlar. İlk memuriyet yıllarında dairedeki reisin evdeki alışverişine kadar her işini kendisine yaptırması yüzünden sıkıntı çeker. Hatta bir gün reise kadın aramak zorunda bile kalmıştır. Buradan sonra Mihriban'la evliyken Antalya'ya mahkeme kâtibi olarak gider. Antalya'da bir toplantıda eşi Mihriban hâkimin eşinden daha yukarda oturduğu gerekçesiyle bunu gururuna yediremeyen kadın durumun hâkim kocasına anlatır. Bu durama sinirlenen hâkim de dört sene hâkim muavinine sicil vermeyerek Harun Bey'i Muş'a gönderir. Muş'taki memuriyeti zarfında da Antalya'da yaşadığı olay yakasını bırakmaz oradan da Mardin'e gönderilir. Mardin'de de kaçakçılık davalarının bıçaklı tehditli derdine de dayanamayan Harun Bey İstifa ederek İstanbul'a döner. Dokuz buçuk ay İstanbul'da işsiz kaldıktan sonra bir tanıdığı vesilesiyle Nafıa Vekâlet'inde vazife alıp Ankara'ya gider. Burada göze girdiği işlerinin iyi gittiği bir zamanda inşaat müteahhidi Haygaz'la anlaşan başmühendisin hırsızlığını müdüre şikâyet edince tahkikat açılır ancak dava kapatılır. Daha sonra müdürün cenazesine Harun Bey'in dairesi diğer dairelerde daha küçük bir çelenk gönderdiği için dedikodu konusu olur. Sonunda da müdür onu Eskişehir'e yollar. Burada da bir ziyafette müdürden önce kadeh kaldırdığı için gözden düşer ve Erzurum'a yollanır. Erzurum'da kolordu kumandanının eşine Paşaanne demeyip de sadece hanımefendi dediği için gözden düşer. Harun Bey, sonra sırasıyla Artvin, Amasra, Adapazarı'nda memuriyet yapmış nihayet uzun ve maceralı meslek hayatına Çanakkale'de emekli olarak son vermiştir. Amirlerinin kişisel ve önemsiz durumlardan dolayı Anadolu'da şehir şehir gezerek görev yapan Harun Bey, meslek hayatının da verdiği yorgunlukla, kızının nikâhından bir gün önce tam altmış bir yaşında sokak ortasında bir kalp krizi sonucu hayatını kaybeder. Cesedi de bir gece sabaha kadar caminin avlusunda üzerine muşamba serili bir vaziyette bekler.

2.6.Anadolu'da Hapishaneler ve Mahkûmlar

Anadolu'da sırasıyla Denizli, Konya, Sinop cezaevlerinde kalan **Sabahattin Ali**, farklı kültür ve sınıftan yurt insanıyla tanışır. Gerek kendi anı ve gözlemleri, gerekse bu mekânlarda tanıştığı Anadolu insanlarının anılarını hikâyeleştirir. "Kazlar" hikâyesinde on yıl hapse mahkûm edilen Seyit, hapishanedeki sağlıksız ortam nedeniyle hasta olur. Seyit'in bulunduğu koğuşta bit salgını vardır ve koğuş oldukça kirlidir. Yatağı abdesthanenin dibinde olan Seyit, yerini değiştirmek için başgardiyan ve müdüre rüşvet vermek zorundadır. Hastalığı ilerlediği için hastaneye de kabul edilmez. Yönetmeliğe göre hastalığından dolayı tahliye edilmesi gerekse de Seyit'in ne yönetmelikten ne de hastalığının durumundan haberi vardır. Hapishanede de fakir olduğu için Seyit'e kimse yol gösterip yardım etmez. Bu nedenle dosyası savcılıkta bekler. Bir süre sonra hastalığa dayanamayan Seyit, eşi Dudu'nun kazları getirdiği gün hayatını kaybeder. Gardiyan ise Dudu'ya gerçeği söylemek yerine kazlara sahip olmak için gerçeği ondan gizler.

"Candarma Bekir" hikâyesi Sabahattin Ali'nin 1932 yılında girdiği Konya Hapishanesi'nde hükümlü Halil Efe'den dinlediği ve yazdığı bir hikâyedir.[98] Yüz bir yıl hapse mahkûm edilmiş Halil Efe, aldığı cezaya neden olan Candarma Bekir olayını anlatıcıya anlatır. Halil Efe, Çal'da bir kız mevzusu yüzünden Süleyman'ı vurup İzmir'e kaçar. İzmir'de yakayı ele veren Halil Efe tutuklanıp Denizli Hapishanesi'ne getirilir. Burada yatarken hapishane müdüründen Çal Müddeiumumisinin kendisini getirmelerini istediğini öğrenir. Temmuz sıcağında yaya olarak jandarma denetiminde yol yürümenin zorluğunu bilen Halil Efe bir ara hapishaneden birisini yaralayıp birkaç ay daha Denizli'de kalmayı düşünse de davası daha görülmediğinden bu planından vaz geçip yola koyulur. Elleri arkasından kelepçelenen Halil Efe günde sekiz-dokuz saat yol yürüyerek ve her karakolda yanındaki jandarmalar değişerek Çal'a yakın Kaklık köyüne gelir. Burada onu getiren jandarmalardan teslim alan kişi hemşerisi ve eskiden beri düşmanlık duyduğu Bekir'dir. Bekir, İlk başta Halil Efe'ye iyi davranır gibi görünse de ertesi gün Halil Efe'nin bütün düşmanlarının gözü önünde direğe bağlayıp döverek ona hakaret eder. Halil Efe o anda hiç tepki göstermez, ancak yaptıklarının hesabını Bekir'den sormakta kararlıdır. Daha sonra Bekir elinde mavzeriyle atının üzerinde, Halil Efe ise elleri arkadan kelepçeli ve yaya bir vaziyette yola koyulurlar. Yolda Halil Efe'nin ellerindeki kelepçenin vidası düşünce Halil Efe ellerini kurtarır. Elindeki mavzere güvenen Bekir telaş yapmaz yola devam ederler. Bir ara durakladıklarında Halil Efe Bekir'e sigara ikram eder. Bekir sigarasını sararken Halil Efe Bekir'in elinden mavzeri kapar

[98] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 97.

ve onu vurur. Halil Efe'nin başlangıçta böyle bir planı yokken, Bekir'in gururunu incitecek davranışları onu böyle bir eyleme sürükler.[99]

"Çaydanlık" hikâyesinde bir hastanede aynı koğuşta beş mahkûm yatmaktadır. Bunlar; kulak sancısından dolayı hastaneye getirilen anlatıcı, bir esrarkeş bakkal, biri düşmanını diğeri su meselesi yüzünden komşusunu vuran, bağırsak hastalığı tedavisi gören iki köylü ve rüşvetten iki buçuk seneye mahkûm eski icra memuru Süleyman Efendi'dir. Hikâyede Süleyman Efendi ve Satılmış'ın ilişkileri ön plana çıkar. Aksi ve huysuz bir ihtiyar olan Süleyman Efendi, saf bir köylü olan Satılmış'ı hizmetkârı gibi kullanır. Satılmış da onun verdiği emirlere hem saflığından hem de ihtiyara hürmetinden ses çıkarmayarak itaat eder. Zatürreden hastanede yatan Süleyman Efendi her gün kendisine ait eski çaydanlığıyla Satılmış'a çay yaptırıp içer. Kalan bir bardak çayı da Satılmış'a verir. Doktorların uyarılarını dikkate almadığı için hastalığı ilerleyen Süleyman Efendi bir gece vefat eder. Akrabalarıyla birlikte mevtanın eşyalarını toplamaya gelen Süleyman Efendi'nin eşi ve oğlu çaydanlığı bulamazlar. Kadın çaydanlığın bulunması için hastaneyi ayağa kaldırır, diğer mahkûmları hırsızlıkla suçlar. Ortadan kaybolan çaydanlığın yerini de Satılmış bilmektedir. Çünkü gece Süleyman Efendi can verirken ona su vermek istemiş ve çaydanlığı su getirmesi için hademeye vermiştir. Hemşireler tarafından dışarı çıkarılan kadın, cenaze masraflarını ödemesini söyleyen doktorlara sert çıkarak ödemeyi reddeder. Bunu gören Satılımış da son kalan parasını bir testi alması için hademeye vererek şunları söyler:

> "Al şunu da, sevaptır, bir testi alıver. Rahmetliyi mezarda kefensiz yatıracaklar, hiç olmazsa toprağına iki testi su döküver.."[100]

"Çaydanlık" hikâyesinde Satılmış'ın sergilediği davranışla Anadolu köylüsünün saflığına ve merhametine dikkat çekilir. Onun bu merhametinin karşısında da Süleyman Efendi'nin cenazesine "Devlet elinde can verdi, ölüsünü de devlet kaldırır. Elimi sürmem. On para da vermem."[101]diyerek sahip çıkmayan şehirli eşi vardır. Şehirlinin çürümüşlüğüne karşılık köylünün temizliğine, insancıllığına dikkat çekilir. Ayrıca hikâyede, mahkûmların yaşadığı sorunlara da işaret edilir. Hasta mahkûmlar hapishanede revir olmadığı için ancak araba parasını vermeleri şartıyla belediye doktorunu getirtebilirler. Doktor da tiksindiği mahkûmlara dokunmadan onları hastaneye sevk eder. Ancak hastanede de mahkûmlara ayrılan koğuş beş kişilik olduğundan hasta mahkûmlar bir reçete verilerek elleri kelepçeli ve

[99] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 97.
[100] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s. 30.
[101] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s. 30.

yaya olarak hapishaneye geri dönerler. Maddi yetersizlikten dolayı bu reçetede yazan ilaçları temin edemeyen mahkûmlar sağlık sorunlarıyla baş başa bırakılırlar.

"Kafakâğıdı" hikâyesinde bir grup fakir köylü yol parası öde(ye)medikleri için hapse girerler. Bu köylülerden yaşı seksen kadar olan ihtiyar bir adam dikkatini çeken anlatıcı, ihtiyara hikâyesini sorar. İhtiyarın dört oğlunun birisi sekiz sene hapiste yattıktan sonra ölmüş, ikisi seferberlikte şehit olmuş, birisi de jandarma olarak görev yaparken eşkıya takibinde vurulup topal kalmıştır. Bir gün ağa yaşlı adamın tarlasına göz koyar, yalancı şahitlerle tarlayı ihtiyarın elinden alır. Mahkeme sırasında devlet dairelerinde yaşlı adamdan kafakâğıdı isterler. Kendi kafakâğıdın bulamayan ihtiyar isimleri aynı olduğu için ölen torununun kafakâğıdını götürür. Bir süre sonra köye gelen tahsildarlar altmış yaşından büyüklerden para alınmamasına rağmen ondan para isterler. Torununun kafakâğıdını kullandığı için nüfus defterinde yirmi dokuz yaşında görünür. Verecek parası da olmadığından hapse girmek zorunda kalır.

"Bir Şaka" hikâyesinde anlatıcının Konya hapishanesinde tanıştığı Cavit Bey'e yaptığı bir şaka anlatılır. Dışarda asabiyeti ile tanınan Cavit Bey, bir sinir anında bacanağını vurduğu için hapse düşmüştür. Mahkûmlar tarafından oldukça saygı duyulan Cavit Bey aslen Samsunludur. Konya'da ziyaretine kimse gelmediği için üzüntü duyan Cavit Bey, bir dilekçeyle sağlık durumunu mazeret göstererek Samsun'a sevkini ister. Sağlık kontrolünden geçtikten sonra umutla sonucu bekleyen Cavit Bey'in dosyasını birkaç gün önce tahliye olan bir mal müdürü takip edip zaman zaman ona haber getirir. Anlatıcı Hapishanedeki diğer mahkûmlarla bir olup Cavit Bey'e bir şaka yapar. Ona malmüdürünün ağzından Samsun hapishanesine sevkinin onaylandığı ayrıca sağlık durumunun oldukça kötü olmasından dolayı tahliye olabileceği yazan bir mektup yazarak gardiyan vasıtasıyla ulaştırır. Mektubu alınca sevinçten ne yapacağını bilemez vaziyette etrafta koşan Cavit Bey, birkaç gün sonra mahkûmların ağır alaylarından bunun bir şaka olduğunu anlayarak yıkılır. Bir süre sonra ondan özür dilemeye utanan anlatıcıya İstanbul müddeiumumiliğine teslim olmasının gerektiğine dair haber gelir. Anlatıcı, İstanbul'a gideceğini düşünerek sevinçli bir şekilde hapishaneden ayrılırken fark eder ki Sinop Hapishanesi'ne sevki için İstanbul müddeiumumiliğine teslim edilecektir. Sinop'a gittikten sonra beklemediği bir mektup alır. Cavit Bey'den gelen mektupta şunlar yazar:

> "Kardeşim, size yaptığım büyük fenalığı vicdanıma mazur gösterebilmek için beni affettiğinizi söylemeniz lazım.size karşı olan hatam büyüktür. Bir müddet için hiddetime yenilmiş, bana yaptığınız o şakadan sonra geceleyin temiz kalple Allah'a dua ederek: 'O da bana yaptığı gibi bir şeye uğrasın!..'

demiştim. Duamın bu kadar çabuk kabul olabileceği ve size bu kadar ağır dokunacağı aklıma gelmezdi… Yaptığım bu kötülüğü bana bağışlayınız!..”[102]

“Bir Şaka” hikâyesinde kendi memleketinden uzakta bir yerde hapis olan mahkûmların çektikleri yalnızlık, fakir mahkûmların yaşadıkları sıkıntılar ve mahkûmların aralarındaki ilişkiler ayrıntılı bir şekilde yansıtılmıştır.

Sabahattin Ali’nin Sinop Cezaevi’nde dinleyerek kaleme aldığı[103] “Duvar” hikâyesinde on beş yıla hüküm giymiş bir mahkûmun dokuz yıl önceki bir anısı anlatılır. Kır saçlı mahkûm anlatıcıya anısını hapishanenin dışındaki eskiyen kalın surların yıkıldığı sırada anlatır. Dokuz yıl önce bu duvarların dibinde mahkûmların vakit geçirmek ve el sanatlarıyla para kazanmak için çalıştıkları ahşap dükkânlar bulur. Kır saçlı mahkûm da o zamanlar yeni girdiği hapishanede kendisi gibi genç bir mahkûmla bu dükkânların birinde çalışır. Bir gün duvarın dibinde büyükçe bir taşın oynadığını keşfederler. Biraz uğraşla da taşı yerinden sökerler. Taşın düştüğü boşluğa bakınca deliğin ucunda bir ışık olduğunu görürler. Bu ışık genç mahkûmların içinde kaçma umudu doğurur. Birkaç gece tüneli ilerletmek için uğraşırken tünelin ucuna az bir mesafe kala önlerine büyükçe bir taş çıkar. Bu taşı da uzun uğraşlar sonucu yerinden söktüklerinde artık önlerinde bir engel kalmayacaktır. Fakat bu sırada havanın aydınlanmaya başladığını fark ederler. Kır saçlı mahkûm yakalanma korkusuyla geri döner ve tünelin ağzını kapatır. Ertesi gün firar ortaya çıkınca herkes dükkâna doluşur ve tünel keşfedilir ancak tünelin diğer ucu iyice açılmıştır. Jandarmalar tünele iki el ateş ederler, kurşunlar diğer duvara çarpınca tünelin iki tarafını da kapatıp dükkânları yıktırırlar. Kır saçlı mahkûm arkadaşı gibi kaçamadığı için pişmanlık içinde bunları anlatırken yıkımı devam eden duvardan bir gürültü gelir. Anlatıcı ve mahkûmlar herkesin hayretle başında toplandığı duvara yaklaşınca duvarın içinden neredeyse kemikleri birbirinden ayrılmış ayağında kundura ve yanında meşin bir çanta olan insan iskeletini görerek şok olurlar. Şaşırtıcı bir sonla biten “Duvar” hikâyesi, hapishane hayatının ayrıntılarını yansıtmaktadır.

“Katil Osman” hikâyesinin kahramanı Katil Osman, Sabahattin Ali’nin Sinop Cezaevi’nde tanıdığı ve serüvenini dinlediği gerçek bir kişidir.[104] Osman ilk başta gerçekten katil değildir. Ona bu lakap çıkardığı her kavgada karşısındakine hemen bıçak çekip öldürmekle tehdit ettiği için verilmiştir. Babası genç yaşta ölen, bir yaşlı anasıyla yaşayan Osman, yerinde durmayan, yaşadığı mahallede sürekli vukuat çıkaran çelimsiz, temiz yüzlü

[102] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s.39.
[103] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.111.
[104] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 112.

bir gençtir. Bir gün yoldan geçen bir tanıdığını kendisine rakı ısmarlaması için meyhaneye götürmeye çalışır, adam işi olduğunu söyler. Ardından adamdan para isteyince adamla tartışırlar. Osman adama bıçak çekince çevredekiler Osman'ı yakalayıp polise teslim ederler. Hâkim Osman'a esaslı bir ceza vermek niyetindeyken Osman hâkimi temiz yüzlülüğünü kullanarak merhamete getirir, hafif bir cezayla kurtulur. Bir gün kumar masasında çıkan bir kavga sonucu berber Hüsamettin'i bıçaklar. Hüsamettin hastanede on iki gün yattıktan sonra hayatını kaybeder. Eski sessiz halinden eser kalmayan Osman, bir gün anlatıcıya Hüsamettin ile bir husumeti olmamasına rağmen sırf adını gerçekten katil yapıp diğer kabadayıların yanında ezilmemek için bu cinayeti işlediğini itiraf eder.

2.7.Anadolu'da Ezen-Ezilen İlişkisi

Fizikî olarak güçlü olanın güçsüzü, zenginin yoksulu, yüksek mevkide olanın astını ezişi insanlık tarihi kadar eskidir. Bu durum insanî ilişkilerde toplumsal uyumda sürekli bir soruna yol açsa da ne yazık ki geçmişten bugüne ezen-ezilen çatışması hep var olmaktadır. Ezen-ezilen çatışması Anadolu toplumda da her devirde var olmuştur. Türk edebiyatının farklı döneminde yaşayan üç yazar Refik Halit, Sabahattin Ali, Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde Anadolu toplumunda ezen-ezilen çatışması önemli bir yer tutar. Her üç yazar da bu soruna insanî duyarlılığı öne çıkararak yaklaşır.

Refik Halit "Yatık Emine" hikâyesinde düşmüş kadın olarak görüldüğü için Anadolu'ya gönderilen Emine'nin bu halini fırsat bilip onu mağdur edenlere eleştirel bakış yöneltir. Halk, Emine'ye insanî muameleyi layık görmez, kasabada hiç kimse ona ev vermek istemez, hiçbir mahalle onu kabul etmez. Çeşme başlarında ve kahvelerde toplanan halk "Hele hükümetin ettiğine bak, kötü karıları gönderecek bizim memleketi mi bulmuşlar? " diye söylenir. Ev bulunamayan Emine önce kadınlar hapishanesine sonra ihtiyar bir odacının evine son olarak da kasaba hastanesine yerleştirilir. Kaldığı her yerden halkın kıskanması ve öfkesi yüzünden bir bir dövülerek kovulur. Sonunda onu Tatar mahallesinde bir eve yerleştirirler. Emine bu evde kasaba halkından tecrit edilmiş gibidir. Sorunlar bununla da bitmez Emine'ye kimse ne bir ekmek ne de bir iş verir. Ona iş vermeyen kasaba, Gürcü Server ve Arzuhalci gibi ona yardım edenleri de etrafından uzaklaştırır. Halk kasabada Emine için neredeyse yaşam alanı bırakmaz. Yiyecek ekmeği, yakacak odunu bulunmayan Emine'nin evi de tatar kadınlarca yağmalanır. Jandarma şikâyetini dinlemez. En sonunda Emine'nin kasaba da yaşama imkânı kalmaz ve bir kış gecesi evinde hayıtını kaybeder

Türk edebiyatında ezen-ezilen çatışmasını çok yönlü biçimde işleyenlerden biri de **Sabahattin Ali**'dir. Sabahattin Ali'nin bu meseleye bu kadar eğilmesinde toplumcu gerçekçi eğilimden etkilenmiş olması da tesirli olmakla birlikte, yazarın insanî duyarlığı öncelikli tutmasıyla da ilintilidir. "Komik-i Şehir" hikâyesinde bölgenin kabadayıları olan Çömlekçizadeler, halk ve memurlar üzerinde baskı kurarlar. Tiyatroyu basıp Viktor ve Suzan'ı kaçırdıklarında ne jandarma ne kaymakam ne de halk, onlara müdahale etmeye cesaret edemez. Jandarma kumandanı ve kaymakam Çömlekçizadelere bulaşıp başlarını derde sokmak istemedikleri için Rahmi'ye yardım etmezler. Rahmi tek başına Viktor'u bulup kasabaya doğru yola çıktığında zor durumda kalır. Çömlekçizadeler, civar köylerin halklarına da korku saldığı için onlar, Rahmi'yi korka korka misafir ederler.

"İki Kadın" hikâyesinde yetmiş yaşında zengin bir adam olan Kerim Ağa'nın biri kırk beş diğeri yirmi dört yaşında iki eşi vardır. Kerim ağa bunlardan daha önce de bir kadınla evlenmiştir ve o kadından iki oğlu vardır. En son evlendiği imam nikâhlı eşi Esma'dan da üç yaşında bir oğlu vardır. Bir gün hastalanarak yatağa düşen Kerim Ağa, o haldeyken bile ailesine katı davranır. Yedikleri ve içtikleri her şeyin hesabını sorar. O hasta yatarken kadınlar kilere girmesinler diye anahtarları uçkuruna bağlar. Evin bir tarafında duran yün yataklara da eskimesinden korktuğu için yatmak istemez. Nihayet bir gece hırıltılar içinde can verir. Hırıltılara uyanan kadınlar ölüyle ilgilenmek yerine evde kerim Ağa'nın sakladığı paraları ararlar. Bir şey bulamayınca da kilere girip tıka basa yemek yerler. Sabah da gerçekten üzülmüş gibi köylünün karşısına çıkıp ağlarlar. Hikâyede Kerim Ağa'nın yıllarca baskısı altında ezilen Hacer ve genç kuması Esma, eşlerinin ölmesinden üzüntü duymak yerine Kerim Ağa'nın sakladığı paraları bulamadıklarına üzülürler. Bunda Kerim Ağa'nın baskıcı, cimri ve sert tutumunu büyük etkisi vardır.

Çıkış noktası itibarıyla "Kanal" hikâyesini andıran "Kağnı" hikâyesinde Savrukların Hüseyin bir tarla meselesi yüzünden Arkbaşı'nda Sarı Mehmet'i vurur. Hüseyin'in babası köyün zenginlerinden Mevlut Ağa'dır. Mehmet'in ise bir ihtiyar anası vardır. Mevlut Ağa ve bazı köylüler davacı olamaması için yaşlı kadını iki sütlü keçi, bir torba un ve bir kese kâğıdı şeker ile ikna ederler. Mehmet'in anası şikâyetçi olmaktan vazgeçse de kasabada pabuççuluk yapan Mevlut Ağa'ya düşman olan Garip Mehmet olayı ihbar eder. Bunun üzerine kasabadan iki jandarma gelerek köyde soruşturma yaparlar. Olayın cinayet olup olmadığını araştırmak için Mehmet'in mezarının açılması gerekir. Teşhis için doktorun köye gelmesi gerekirken doktor, sıcak havada yolculuk yapmayı göze alamayıp cenazenin kasabaya getirilmesini emreder. Köylülerle birlikte mezarı açıp ağır bir şekilde kokan cesedi çıkaran jandarmalar,

daha acısı dinmemiş olan kadına kağnıyı hazırlayıp oğlunu kasabaya götürmesini söyleyerek önden muhtar, Savrukların Hüseyin ve imamı alarak giderler. Yaşlı kadın çaresiz kokmuş cesedi yırtık bir yorgana sarıp kağnıya bağlayarak yola koyulur. Hikâyede Anadolu'da zengin köy ağaları karşısında sahipsiz ve yoksul köylünün durumu çarpıcı bir şekilde işlenmiştir. Cinayet sonrasında muhtar ve imam gibi köyün ileri gelenleri Mevlut Ağa'nın tarafında olup yaşlı kadını davacı olmaması için ikna ederler. Ayrıca Mevlut Ağa'da çekindiği için hiçbir köylü olayı jandarmaya ihbar etmez. Olayı kasabada bulunan Mevlut Ağa'nın düşmanı Garip Mehmet ihbar eder. Köyde ağanın nüfuzu kanunların önüne geçmiş, halkı sindirmiştir.

"Kafakâğıdı" hikâyesinde yaşlı adamın dere boyundaki küçük tarlasına ağa göz koyar. Yıllarca ihtiyarın ekip biçtiği tarlanın tapusu yoktur. İki kadın, bir ihtiyar, bir de topal bir oğuldan oluşan bu aile, ağaya karşı direnmek isteseler de güçleri yetmez. Ağa mahkeme de yalancı şahitleri konuşturarak tarlayı ihtiyarın elinden alır. İhtiyar adam tarlayı kurtaramadığı gibi diğer tarlalardaki mahsullerini de alamaz. Ağa adalet mekanizması olan mahkemeleri istediği gibi yanıltıp köylünün mallarına el koyabilmektedir.

"Pazarcı" hikâyesinin kahramanına bakılınca Sabahattin Ali'nin Edremit'te çocukluk yıllarında önce bakkallık sonra da pazarcılık yapan babası Selahattin Bey'den izler taşıdığı söylenilebilir. Ancak Selahattin Bey, ne hapse düşmüş ne de orada ölmüştür.[105] Hikâyenin kahramanı Balkan Harbi'nde, Çanakkale'den Afyonkarahisar'a kadar birçok cephede yıllarca subay olarak görev yapar. Görev süresi dolunca da Ege Denizi kıyılarında ufak bir tuhafiyeci dükkânı açarak eşi ve iki çocuğunun geçimini sağlar. Çocukları büyüyünce dükkândan kazandığı para geçimlerini sürdürmeye yetmediğinden kirayı da ödeyemez, dükkânı kapatmak zorunda kalır; elinde kalan malları da evine götürüp haftada iki gün yakın kasaba pazarlarında satar. Bir akşam Pazar dönüşü birçok pazarcıyla birlikte dönüş yolunda üç eşkıya yollarını keser. Eşkıyalar pazarcıları soyup para ve değerli eşyalarını aldıktan sonra onları yollayacakken içlerinden biri pazarcıyı tanır. Bu adam pazarcının yüzbaşı olarak görev yaptığı sırada kurşuna dizilmesini önlediği, firar edip geri dönen askerdir. Eşkıya eski komutanına hürmet ederek ondan alınan paranın üzerine bir miktar daha ekleyerek geri verir. Kasabaya varan köylüler pazarcının uzunca bir müddet eşkıyalarla konuştuğunu anlatırlar. Yakalanıp sorguya çekilen pazarcının üzerinden çıkan paralar sonucu onu hapse atarlar. Pazarcı hapishanede yirmi gün kaldıktan sonra ölür.

[105] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.121.

"Çakıcı'nın İlk Kurşunu" hikâyesinde Çakırcalı Mehmet daha on altı yaşındayken, babasını öldüren, annesine ve kendisine kötü davranan ahalinin mütegallibelerinden birisi olan Kır Serdarı Abdullah Çavuş'u tek kurşunlara öldürerek babasının intikamını alır. Bu kurşun Çakırcalı Mehmet Efe'nin ilk kurşunudur. Ertesi gün babasının da hürmet gösterdiği, İzmir hükümet konağını basmakla ünlü Ahmet Efe'ye gider. Ahmet Efe onu iyilikle karşılar, yeni bir çete kurması için ona yardım eder. Çakırcalı Mehmet Efe ilerde evleneceği kadın olan Ahmet Efe'nin kızı Ayşe ile de o gün tanışır. Ertesi gün Çakırcalı Efe, halkın çıkarcı memurlar ile onlarla iş birliği içerisine girip halka zulmeden ağaları, onlardan gördüğü zulmü düşünür. Bu düzenin içerisinde insanın ya âciz bir şekilde inleye inleye ölür ya da "taşan bir su gibi akmasına mani setleri yıkar geçer." Çakırcalı ise acizliği kendisine uygun görmeyerek ikinci yol olan savaşmayı seçer. Dağa çıktığında halka zulmeden bütün zenginlerin hâkimiyetine son verir. Onlardan aldığı paralarla yöreye okul, yol, köprü gibi ihtiyaçları karşılar. Öksüz, yetim ve fukara kızları evlendirir, çeyizleri için para yardımı yapar. Eşkıya olarak ünlenen Çakırcalı Efe devletin yapması gereken her türlü hizmeti zenginlerden aldığı parayla kendisi yapar. Ayrıca eski eşkıyaların yaptığı gibi halkın namusuna el uzatmaz, kendi çetesinin üyelerinden buna niyet edenleri de cezalandırır. Diğer çetelerin oluşturduğu güvensiz ortamı halka zulmeden çeteleri ortadan kaldırarak güven ortamını sağlar. Kendi amcasının oğlu olan Kamalı Efe'yi bu yüzden kendi elleriyle öldürür. Çakıcı'nın bölgedeki hâkimiyetinden ve halkın nezdinde uyandırdığı saygıdan rahatsız olan saray onu yok etmek için Arnavutluk'tan üç bin silahşor Arnavut'u bölgeye gönderirler. Parça parça Çakıcı'nın üzerine salınan Arnavutların hepsi Çakıcı ve çetesi tarafından öldürülür, Çakıcı Mehmet Efe onların öldüğü yere bir Arnavut mezarlığı yaptırır. Çakırcalı bu olaydan sonra halkın gözünde çok yüksek bir saygınlığa erişir. Halk devlet memurları ile halledemediği bütün olayları Çakıcı'ya arz etmektedir. Arnavutlardan beklediğini alamayan saray çevresi bu sefer İzmir'e sürülmüş jandarma yüzbaşısı Hacı Sami ve kardeşini eşkıya gibi dağa çıkartıp Çerkezlerden oluşan bir çete kurarlar. Yeni kurulan, halka zulmetmeye başlayan Çerkez çetesini Çakıcı yavaş yavaş bastırmaya başlar. Bu sırada meşrutiyet ilan edilir. Ortada gezen hürriyet sloganları Çakıcı'nın aklını karıştırır ancak Çerkezlerin zulmü onu tekrara silahı eline almasına neden olur. Meşrutiyetten sonra da İttihat ve Terakki hükumeti Çakırcalı Mehmet Efe'ye karşı düşman olmuş ona karşı kuvvet olarak binbaşı rütbeli jandarma tabur kumandanı Anzavur'u üzerine salarlar. Anzavur devlet kapısında yüksek bir makam elde edebilmek için Çakıcı'nın peşine düşmüş, Çerkezlerden oluşan kalabalık bir topluluk oluşturmuş Çakırcalı'yı aramaktadır. O günlerde Çakıcı halka zulmeden Çerkezlerden birisinin bir zeybeğin evinde saklandığını duyarak sinirlenir, işi halletmesi için Çoban Deli Mehmet'i görevlendirir.

Öldürme emri olmamasına rağmen Deli Mehmet zeybeği ve Çerkezi öldürür. Bunu gören zeybeğin on altı yaşındaki oğlu Ahmet, Çoban'ı öldürmek için yemin edip babasının silahını alarak dağa çıkar. Yolda Anzavur'un kalabalık adamlarına rastlar, durumu onlara anlattıktan sonra serbest bırakılır. Ancak genç zeybeği serbest bırakan Anzavur, onun Çakıcı'ya kendisinden daha kolay ulaşabileceğini bildiği için arkasına adam takar. Ahmet Çakıcı'nın izini sürerek arkadaşları ile ateşin başında otururken onu bulur. Çakıcı Çoban Deli Mehmet ile yan yana oturmaktadır. Genç zeybek Ahmet nişan alıp ateş eder ancak acemi zeybeğin martininden çıkan kurşun Çoban Deli Mehmet'e değil Çakırcalı Mehmet Efe'ye isabet eder. Çakırcalı göğsüne isabet eden kurşunla yere yığılırken daha önce vasiyet ettiği gibi başının, kollarının ve ayaklarının kesilmesini yanında bulunan silah arkadaşı Hacı'dan ister. Çakıcı'yı vuran ilk kurşunun sonrasında Çakıcı Çetesi ateşin edildiği yöne doğru silah ataralar. Onların ateşine karşı Ahmet'i takip eden Anzavur'un Çerkezleri karşılık verir. Ahmet destansı kişiliğine saygı duyduğu Çakırcalı Mehmet Efe'yi öldürmenin büyük üzüntüsüyle köyüne döner. Anzavur ve adamları da hiçbir gerçekliği olmamasına rağmen İstanbul'da Çakıcı'yı vurdukları gerekçesiyle hava atarlar hatta kendilerine "Çakıcı'yı vuranlara mahsus" bir kalpak dahi icat ederler.

Toplumun sorunları karşısında son derece duyarlı olan **Nurettin Topçu** hikâyelerinde ezen-ezilen çatışmasını dramatik bir anlatımla işler. Hikâyelerin çoğunda zayıflar, ahlak sahipleri, kimsesizlerin ezildikleri görülür. Derinlere inildiğinde mağlupların zaferi hissedilir. Bir sürür namussuz, ahlaksız tipin içinde daima bir müspet kişilik bulunmakta, yeri geldiğinde bu insanlar birer fazilet örneği vermektedirler. Topçu, cemiyetin selameti için kendini feda eden kahraman tipini alttan alta hissettirir.[106] "Taşralı" hikâyesinde Sefer, hapishaneye girmeden on yıl önce daha sonra eşi olan Emine'nin babası, Şebinkarahisar'ın zalim ağasının çiftliğinde çalışır. Bir süre sonra Sefer ile Emine birbirlerine âşık olurlar. Ağa ilk önce kızının Sefer'e vermek istemese de ikinci eşi (Emine'nin de üvey annesi) kadının da etkisiyle bu durumu çok umursamayarak gençlerin evlenmesine izin verir. Evliliklerinin beşinci yılında ağanın altın kemeri ile altın kakmalı kırbacının çalınmasından Sefer sorumlu tutulur. Sefer ne kadar kendisinin çalmadığını söylese de ağanın küfür ve dayaklarına engel olamaz. Yediği dayağa ve küfre ağaya olan hürmetinden ses çıkarmayan Sefer, ağanın, annesine ve Umumi Harp'te şehit olan babasına sövmesine dayanamayıp ağayı öldürür. Ağa öldükten birkaç gün sonra çalınan eşyalar başkasının evinde bulunur ancak Sefer artık katil olmuş, on yıl hapse mahkûm edilerek İstanbul hapishanesine gönderilmiştir.

[106] Mustafa Kutlu, *Nurettin Topçu (Editör: Mustafa Kara)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009, s. 338.

"Dam" hikâyesinde Muhtar İsak ile yan komşusu Aşur'un hikâyesi anlatılmaktadır. Babası eskiden eşkıya olan Muhtar İsak, Bolu taraflarından askerliğini yapmamak için kaçmış, Aşur'un köyüne yerleşmiştir. Kurnazlığı sayesinde de köyde iki ev ve dört tarla sahibi olmuştur. Tarlalardan birisini Balcıoğlu'ndan borcunun faizini veremediği için haksız yere almıştır. İki oğlundan büyük oğlu ise köylünün davarlarının yarısını ele geçirmiştir. Aşur ise kendi halinde bir köylüdür. Aşur ile İsak'ın evleri birbirine iki kulaç kadar yakındır. Bir gün muhtar, birkaç kütükle birlikte bir mezar taşı ekleyerek kendi damı ile Aşur'un damını birleştirir. Aşur bu duruma bir anlam veremez. Artık muhtar, karısı ve çocukları rahatça Aşur'un damına geçmeye başlarlar. Hatta İsak'ın çocuğu Aşur'un dama serdiği mısırları çalar. İsak'ın eşinin de gözü sürekli Aşur'un damındadır. Aşur bu durumdan oldukça rahatsız olmasına karşın muhtardan çekindiği için bir şey diyemez. Ancak İsak'la birlikte makine almak için Ankara'ya gittiklerinde otelde kaldıkları gece bir yolunu bulup muhtardan hesap sorar. Muhtar sakin bir şekilde elinde sigarasıyla Aşur'a cevap verir. Damları birleştirmek için kullandığı mezar taşı, kendisine dokunan kadının hamile olmasını sağladığına inanılan Gebeli yatırdan getirdiğini söyler. Damlar bu taşla birleştikten sonra Aşur'un karısıyla ineğinin hamile kaldığını hatırlatır. Gerçekten de taş dama değdikten sonra Aşur'un eşi ve ineği hamile kalmıştır. Aldığı bu cevapla bütün savunması düşen Aşur'un muhtarın karşısında hissettiği eziklik duygusuna bir de minnet duygusu eklenmiştir. Aşur ile İsak sanki hiçbir şey olmamış gibi köye geri dönerler.

"Araboğlu" hikâyesinde de fizikî güçlü olanın zayıfı nasıl ezdiği gösterilir. Araboğlu birçok hırsızlık yapmış ve cinayet işlemiş acımasız bir kabadayıdır. Köylünün çok korktuğu Araboğlu'nun jandarmalar dahi üstesinden gelememiştir. Araboğlu işlediği birçok suçla birlikte köyden istediği kızla da evlenir, istediğini boşayıp bir başkasını alabilir. Evlendiği kadınların hepsine imam nikâhı kıyar ancak evlenmek istediği kız(lar) ondan korktuğu için itiraz hakkı yoktur. Köyün dört kızını alıp boşadıktan sonra iki dul kadınla evlenir. Kadınlardan biri küçük kızının ölümüne sebep olmasından dolayı zulmüne daha fazla katlanamayarak Araboğlu'nu bırakıp gider. Araboğlu, En son evlendiği karısından olan küçük oğlunu babasını Yemen'den köle olarak getirip himaye eden Hacı Salih'in torunuyla evlendirip servete ortak olur. Bir gece eşi ve gelininin düğüne gitmesi üzerine iki yaşındaki torununu öldürüp gelininin mücevherlerini çaldıktan sonra komisyoncu Boşnak Şakir'le birlikte Malatya'ya gider. Kasabaya on beş sene önce gelmiş çok zengin birisi olan Boşnak Şakir; on sene önce Erzurumlu bir yağ tüccarıyla ortak olmuş, ortağının Ankara'ya yolladığı yağları bozuk olduğu gerekçesiyle rapor yazdırıp kendisi satarak altmış bin lirayı cebine

atmıştır. İşleri yoluna giden Şakir'in Ankara'da iki apartmanı ve bir otomobili vardır. Ayrıca Şakir'in bağlarında birçok işçi köylü çalışır. İş bulamayan köylüler mecbur kalıp Şakir'den iş isterler. Şakir işçilerin yevmiyelerini hafta sonu vereceğini söylese bahane uydurup parayı onlara vermez. Hakkını arayan olursa da iki tokat atıp yollar. Bu gibi işleri için ise Araboğlu gibi bir kabadayıya ihtiyaç duyduğu için onunla dost olur; onunla birlikte Malatya'ya gitmeye karar verirler. Şakir Malatya'da Kürt oldukları için bir yolunu bulup yerli halkı yaşadığı yerden uzaklaştırıp birçok emlak elde etmiştir. Araboğlu'nu da yeni ele geçirdiği çiftliklerin kâhyası yapmak niyetindedir. Bu amaçla Araboğlu bir gece kimseye görünmeden Malatya'ya doğru yola çıkar. Hikâyenin sonunda iki zalim, Şakir ile Araboğlu anlaşırlar. Araboğlu Boşnak Şakir'in adamıyla birlikte daha çok para kazanacağını düşündüğü Malatya'ya gider.

"Kütük" hikâyesinde dutlukları birbirine komşu olan Hacı Bayram ile Piç Hasan'ın aralarında dutluklarının tam sınırında bulunan bir ceviz ağacı yüzünden sorun çıkar. Aslında ceviz ağacını Hacı Bayram'ın babası dikmiş, Hacı Bayram da yıllarca bu ağacın cevizlerini toplamıştır. Fakat son üç yıldır Hacı Bayram çevre köylerde çalışmaya gittiğinden cevizleri Hasan toplamış, en son da ceviz ağacını kurudu bahanesiyle kökünden kestirip dallarını kendisine kışlık odun, gövdesini de ev yapmak için kütük yapmıştır. Hacı Bayram ise herkes gibi Piç Hasan'ın "şirretliğinden" çekindiği için fazla bir tepki gösterememiştir. Köyün ihtiyar heyetine başvurup beklediği sonucu alamayan Hacı Bayram oğlunu evlendirebilmek için en azından kütüğü kurtarıp satmayı düşünür. Sonunda da kasabaya gidip Piç Hasan'a dava açmaya karar verir. Dava günü geldiğinde Hasan, para karşılığı iki ihtiyar, imamın eski karısı ve imama yalancı şahitlik yaptırarak davayı kazanır. Böylelikle son çıkar yolu da kapanan Hacı Bayram İstanbul'a gidip çalışmayı düşünür. Oğlu Ömer askerden geldikten sonra babasını teselli etmek için düğün yapmadan evleneceğini, kış odununu da kendisinin toplayacağını söyler. Bir gün Fırat'ın kıyısında selin getirdiği ağaç kırıklarını toplayan Ömer, suya kapılarak vefat eder. Tek tesellisi olan oğlunu da kaybeden Hacı Bayram biri on iki diğeri dört yaşında olan iki kızı ve eşini köyde bırakarak İstanbul'a çalışmaya gider. Yeterli parayı kazandıktan sonra da ailesini İstanbul'a götürecektir. Memleketinde uğradığı haksızlıklardan ve ahalinin duyarsızlığından yılan Hacı Bayram "Burada sürünmektense yabanda sürünmek daha iyi!" diyerek gurbete çalışmaya gider.

2.8.Anadolu'da Aile Kurumu

Aile kurumu bir milletin, toplumun temelini oluşturur. Her yönden sağlam bir toplum ancak uyumlu ve sağlıklı ailelerden oluşur. Bir toplumun ya da milletin en önemli kurumu ailedir. Toplum/milletlerin güçlenmesi, sağlıklı nesillerin yetişmesi için bilinçli ve değerlerine bağlı bireyler yetiştiren aile yapısı olmalıdır. Birsen Gökçe aile kurumunun işlevini şu şekilde ifade eder:

> "Aile, sosyal ilişkilerin en küçük ve en temel birimi olarak hem işlevleri, hem biçimleri, hem ekonomik faaliyetleri ve hem de aile içerisindeki liderlik konumları itibariyle değişime uğramaktadır."[107]

Geçmişten bugüne başka toplumlarda olduğu gibi Türk toplumunda da aile kavramı öncelikli tutulmuş, ailenin korunmasına özen gösterilmiştir. Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu Anadolu ailesindeki çözülmeleri, yaşanan sorunları farklı bakış açılarıyla işlemektedirler.

Refik Halit Karay'ın "Koca Öküz" hikâyesinde Hacı Mustafa Ağa'nın 'kasabanın en namlı kahpesi' Çiçek Emine'yi alıp evine getirmesiyle deforme olan (bozulan) bir aile kurumu vardır. Emine'nin gelmesiyle Mustafa Ağa'nın eşi ikinci plana düşer ve yalnızca ev işleriyle ilgilenir. Emine ise süsü ve Hacı Mustafa Ağa'dan gördüğü itibar ile sanki yeni gelin gibidir. Onun görevi yalnızca Hacı Mustafa Ağa'yı mutlu etmektir. Hacı Mustafa Ağa'nın eşi ve oğlu o derece sindirilmişlerdir ki bu duruma ses çıkaramazlar.

"Sarı Bal" hikâyesinde hikâye kişilerinin aileleri hakkında fazla bir bilgi verilmemiştir. Hikâyenin bir bölümünde kendisine uygunsuz bir meslek edinen Sarı Bal'ın iki çocuğu olduğu söylenir. Ancak hikâyede bu çocukların babasından hiç bahsedilmez. O geceleri müşterilerle âlem yaparken çocukları bir köşede uyur. Sarı Bal'ın yaşadığı evde kendisi ve çocuklarıyla birlikte başkaları da yaşar. Hikâyenin bir bölümünde de Sarı Bal'ın babasından bahsedilmektedir. Sarı Bal babasıyla müşterilere haber yollaması da dikkat çekicidir.

"Küs Ömer" hikâyesinde Anadolu kasabasında bir ailenin kuruluşu Ömer ve Zehra üzerinden anlatılır. Evlilik yaşına gelen Zehra bir gün hamamda kadınlar tarafından beğenilir

[107] Birsen Gökçe, *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar*, Savaş Yayınevi, Ankara 2004, s. 189.

ve görücüler düğünü bir hafta sonrasına kararlaştırır. İki genç birbirlerini hiç tanımadan ve kendilerinin fikri alınmadan evlendirilir. Ömer'in bu durum karşısında duygu ve düşünceleri hikâyede verilmese de Zehra sadece kulaktan dolma bilgilerle tanıdığı bir adamla evleneceği için korku ve kaygı duyar. Düğünlerinde bile birbirlerini görmeyen iki gencin evlilikleri ilk bir ayında gayet normal geçer. Ancak kaz dövüşünde Ömer'in kazının yenilmesiyle Ömer kimseye bir şey söylemeden atına atladığı gibi kasabadan ayrılır. Ömer'in daha önce de yaptığı bu davranışlar onun kendisini kasabada ve ailesinde kimseye bağlanmadığını gösterir. Hikâyenin sonunda da Zehra'nın bir senedir ondan haber alamadığının söylenmesi bu durumu destekler niteliktedir.

Sabahattin Ali'nin "Kazlar" hikâyesinde Dudu'nun eşi Seyit hapistedir. Dudu ile Seyit evlendikten kısa bir süre sonra Seyit hapse girer. Dudu dört yaşındaki oğlu Hüsnü ile baş başa kalır. Seyit'in düşmanları kendisine yardım ettiği için Seyit'in abisini de vurup eşini dul bırakmışlardır. Bu nedenle eltisi de Dudu ve Seyit'e kızgındır. Seyit'in hapishanedeki yerini değiştirmek için istediği iki kazdan birini eltisinden isteyen Dudu eltisinden de hakaretten başka bir şey göremez. Bu nedenle komşusunun kazını çalan Dudu eşi Seyit'in hapishanede öldüğünden habersiz kazları gardiyana bırakarak köyüne döner. Köyünde de hırsızlıktan yakalanan Dudu hapse atılır. Kocasının ölüğünü ancak hapisten çıktıktan sonra haber alabilir.

"Kanal" hikâyesinde Dedemköylü Mehmet ile Zağar Mehmet'in aralarındaki su meselesi anlatılır. Çocukluktan beri arkadaş olan Dedemköylü Mehmet ile Zağar Mehmet'in tarlaları da yan yanadır. Bir gün Zağar Mehmet tarlasını sularken su kesilir. Kafasını kaldırdığında suyu Dedemköylü Mehmet'in kestiğini görür. Suyu salmaları için oğlunu Dedemköylü Mehmet'e gönderse de kar etmez. Günlerce bekleyen Zağar Mehmet'in tarlasındaki ekinler daha bir karış boyundayken susuzluktan kurumaya başlar. Zağar Mehmet tarlada elinde çapa akşama kadar çalışan eşi, beli iki büklüm olmuş annesi ve altı yaşındaki oğlunun da ekinlerle birlikte sarardığını görerek üzüntüden ne yapacağını bilemez. Bir sabah elinde tüfeğiyle kuru su kanalına yatarak tarlalarına çalışmaya gelen Dedemköylü Mehmet ile kardeşini vurur. Zağar Mehmet aslında aralarında hiçbir düşmanlık olmamasına rağmen ailesinin de içinde bulunduğu kötü durumdan etkilenerek cinayet işler.

"Ayran" hikâyesinde Hasan köylerine uzakta olan bir istasyonda sahip oldukları tek şey olan yaşlı bir keçinin sütünden ayran yaparak evde onu bekleyen iki küçük kardeşine ekmek alabilmek için yaz kış demeden her gün çalışır. Civar nahiyelerden birinde hizmetçilik

yapan annesi haftada ancak bir kez gelip hiç konuşmadan getirdiği malzemelerle yiyecek bir şeyler hazırlayıp evi de düzenledikten sonra gider. Hasan haftada bir kez gördüğü annesinden akrabalarına ya da babalarına dair hiçbir şey duymamıştır. Kendileriyle kalmayan ve çok seyrek gördüğü annesine kardeşleriyle kendisini öylece kendi hallerine bıraktığı için kızgındır. Hasan sırtında ayran dolu güğümüyle istasyon yolunda ilerlerken aklından "Ya anam yine günün birinde eve gelip birkaç gün yatar, iniltiler içinde ve kendi kendine bir çocuk daha doğurur, beş on gün sonra onu da başıma bırakarak giderse"[108] diye korku içinde düşünür. Akşama kadar soğuk havada ayranını satamayan Hasan dönüş yolunda kurtlara yem olur. Küçük Hasan hayatın omuzlarına yüklediği yükün altından kalkamaz.

"Selam" hikâyesinde Berber Yusuf kasabaya gelen tiyatro kumpanyasında çalışan saçlarına maşa yaptırmak için gelen genç aktris kızlardan birisiyle muhabbetini ilerletir. İyi saz çalan Yusuf bu genç kadınla muhabbetini ilerletmek için çok nadir çaldığı sazını evinden dükkânına getirir. Aralarındaki bu ilişki zamanla Berber Yusuf'ta duygusal ilgiye dönüşür. Bir akşam içkiyi fazla kaçıran Yusuf tiyatroya gider, kızın sahnede olduğu bir anda ona bakarak yüksek sesle "Aaaah"[109] diye iç geçirir. O gece Yusuf'u tiyatrodan ataralar, genç kız da tiyatro kasabayı terk edene kadar Yusuf'un dükkânına uğramaz. Aradan bir hayli zaman geçer Yusuf aktris kızı unutmuş gibidir. Fakat Balıkesir'den gelen bir kasabalı Yusuf'a aktris kızdan selam getirince Yusuf'un rengi sararır, dükkânını anlatıcıya/berbere emanet ederek kızı bulmaya gider. Berber Yusuf gidişiyle arakasında eşi ile üç çocuğunu bırakır. Yusuf'un ailesine uzun yıllardır dostu olan berber bakmaktadır.

"Hanende Melek" hikâyesinde de dava vekili Hüseyin Avni'nin sarhoşluğundan ve kadın düşkünlüğünden dolayı eşi ve sekiz on yaşlarındaki kızı mağdur olur. Hüseyin Avni akşama kadar kazandığı az bir parayla akşam içki içmeye gider. evi ve kendisini bekleyen ailesini hiç düşünmez. İçkisini içtikten sonra soluğu Hanende Melek'in şarkı söylediği sazlı kahvede alır. Onun tek amacı Melek'e sahip olabilmektir. Bunun için her fırsatta sıkıştırdığı kadına eşinin altınlarını bile hediye olarak gönderir. Ancak hikâyenin sonunda Hüseyin Avni'nin ailesine göstermediği şefkati Hanende Melek gösterir. Garsonlardan dayak yiyen adamı evine kadar bırakır, altınları gerçek sahibine verir.

"İki Kadın" hikâyesinde yetmiş yaşında zengin bir adam olan Kerim Ağa'nın biri kırk beş diğeri yirmi dört yaşında iki eşi vardır. Kerim ağa bunlardan daha önce de bir kadınla evlenmiştir ve o kadından iki oğlu vardır. En son evlendiği imam nikâhlı eşi Esma'dan da üç

[108] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s. 37.
[109] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s.65.

yaşında bir oğlu vardır. Bir gün hastalanarak yatağa düşen Kerim Ağa, o haldeyken bile ailesine katı davranır. Yedikleri ve içtikleri her şeyin hesabını sorar. O hasta yatarken kadınlar kilere girmesinler diye anahtarları uçkuruna bağlar. Evin bir tarafında duran yün yataklara da eskimesinden korktuğu için yatmak istemez. Nihayet bir gece hırıltılar içinde can verir. Hırıltılara uyanan kadınlar ölüyle ilgilenmek yerine evde kerim Ağa'nın sakladığı paraları ararlar. Bir şey bulamayınca da kilere girip tıka basa yemek yerler. Sabah da gerçekten üzülmüş gibi köylünün karşısına çıkıp ağlarlar.

"Cankurtaran" hikâyesinde Asiye ile İbrahim'in hikâyesi anlatılır. Doğum zamanı gelen Asiye köyde doğum yapamaz. Bunun üzerine ebeler kadının acilen şehirdeki doktora yetiştirilmesi gerektiğini söylerler. Eşini alıp şehre götüren İbrahim doğum için gerekli olan parayı iki öküzünü ve arabasını satmasına rağmen karşılayamaz. Bunun üzerine doktor bir senet yaparak çocuğu ölen Asiye'yi hastanede alıkoyar. Biraz iyileşince de hastanede çalıştırmaya başlar. İbrahim Asiye'yi birkaç kez kaçırmaya çalışsa da başarılı olamaz. Bir gün sinirle doktorun odasına girer ve eşini ister. Doktorun parayı ödemeden eşini alamayacağını söylemesi üzerine "Al öyleyse senin olsun. Köyde karı yok değil a! Hayrını gör!"[110] diyerek gider. Hastane koridorunda bunu duyan Asiye çok sinirlenir. Gece hastanenin camından atlayarak sinirle köye doğru koşmaya başlar. Fakat camdan atlarken dikişleri patlamıştır. Köye vardığında da ertesi gün hayatını kaybeder. Doğacak çocukları için umutlana çiftin ailesi dramatik bir şekilde yok olur.

Nurettin Topçu'nun "Memuriyet Hayatı" hikâyesinde Harun Bey on sekiz yaşındayken Mihriban Hanım'la birbirlerine âşık olmuş, Harun Bey Antalya'da memur iken evlenirler. Mihriban Hanım Harun Bey'e uzun ve yorucu memuriyet hayatı boyunca gittiği her şehirde yoldaşlık eder. Ancak Harun Bey yaşlandıkça eşinin değiştiğini düşünür. Gittikçe geçimsiz bir kadın olduğunu düşündüğü Mihriban Hanım'ın dert ortaklığının yanında dert kaynağı olduğunu düşünür. Ona göre akrabaları ve kardeşleriyle birlikte kendisine musallat olmuşlardır. Bunların yanında Harun Bey'in eşi ile ilgili unutamadığı bir olay vardır. Antalya'da iken bir akşam hâkim ve eşiyle tiyatroya gideceklerdir. Fakat hâkimin eşi hasta olduğu gerekçesiyle gelmemiş Mihriban Hanım da eşi Harun Bey'i umursamayarak tiyatroya kadar hâkimle önden yürümüş, gayet samimi şekilde hâkimle muhabbet etmiştir. Harun Bey izzetinefsinin çiğnendiğini düşündüğü bu olayı hiç aklından çıkaramaz. Yıllar geçmiş Harun Bey ve Mihriban Hanım'ın birisi yirmi altı yaşında evlilik çağını geçmek üzere olan bir kızı bir de lisede okuyan bir oğlu olmuştur. İlk başlarda kendisinin işsiz adama kız vermek

[110] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 91

istememesine rağmen karısının uzun süren ısrarlarıyla işsiz bir gençle kızını evlendirmeye razı olur. Hekimoğlu Ali Paşa'daki evini bile kızı ve damadı için satmayı göze almıştır. Nikâhtan önceki gün oğlunun okulundan nikâh için izin aldıktan sonra dönüş yolunda kalp krizi geçirerek kızının mürüvvetini göremeden hayatını kaybeder.

"Kayan Köy" hikâyesinde anne babası ölen Gülsün kimsesi kalmadığı için dedesi tarafından dayısının oğlu Yaşar'la evlendirir. Gülsün Yaşar'ı sevmemesine rağmen bu evliliğe ses çıkaramaz. Doğurduğu ilk iki çocuğu vefat eder, daha sonra doğan çocuklarına Dursun ismini verirler. Dursun'dan sonara da Zeynep isminde bir çocukları olur. Gülsün ile Yaşar on dört senedir evlidirler, ancak Yaşar üç sene önce çalışmak için İstanbul'a gitmiştir. Bu üç sene zarfında gönderdiği bir iki mektupta da gelip gelmeyeceği hakkında bir şey söylemeyen Yaşar hakkında İstanbul'da başka bir kadınla evlendiği dedikoduları da yayılmıştır. İki çocuğuyla deden kalma evinde yaşamaya çalışan Gülsün'ün hayatı köyde meydana gelen toprak kayması sonucu yıkılma tehlikesi nedeniyle devlet tarafından boşaltılmıştır. Gidecek yeri olmayan Gülsün, iki çocuğunu da alıp bağ evinde kalmayı düşünse de yarı yıkık bir vaziyette olan kulübede kalamayarak geri evlerine dönerler. Fakat çılbanlar Köyü'nden birkaç kişi Çobanlar Köyü'nün toprak kayması tehlikesinden yıkılması ihtimalini güçlendirip, devletin köyü boşaltmasını sağlamak için köyün en görünür yerinde bulunan Gülsün'ün evinin duvarlarını oyarlar. Böylece gece karanlığında yıkılan ev toprak kaymasından dolayı yıkılmış gibi görünecektir. Gece bağ evinden gelen Gülsün ve çocukları daha önceden evin duvarlarının oyulduğunu bilmedikleri için karanlıkta eve girip sarılarak uykuya dalarlar. Ancak gece uykularının tam ortasında ev üzerlerine yıkılır.

2.9.Anadolu Halkının Kadına Bakışı

Kadın ve erkek yaratılış bakımından birbirinden farklı özelliklere sahiptirler. Geçmişten bugüne erkeğin gücün, kadınınsa güzellik ve zarafetin temsilcisi oldukları düşünülmüştür. Bu nedenle çoğu toplum, erkek egemen biçiminde şekillenirken çok azı ise kadın egemen biçimde şekillenir. Ancak özellikle geleneksel toplumlarda erkekler, fiziksel olarak kadından güçlü olduklarından kadınları ezebilmekte, kadını cinsel tatmin aracı ya da hizmetçi gibi görebilmektedir. Bunun aksi durumun geçerli olduğu aile yapılarına da rastlanmaktadır. Refik Halit Karay, Sabahattin Ali, Nurettin Topçu'nun Anadolu toplumunu konu alan hikâyelerinde çoğunlukla kadınlara cinsel nesne ya da eşine itaat etmekten başka seçeneği olmayan, ne aile içinde ne de toplum içinde söz hakkı verilmeyen varlıklar olarak bakıldığı görülür.

Refik Halit Karay'ın "Koca Öküz" hikâyesinde kadın karşımıza cinsel hüviyetiyle çıkar. Hacı Mustafa Ağa kasabada adı çıkmış Çiçek Emine'yi bir eşya gibi atının terkisine atıp köyüne götürür, evindeki karısından üstün tutar. Emine gibi genç ve güzel olmayan hanımı ise ev ve ahır işleri gibi işlere bakar ancak bu duruma ses çıkaramaz. Eski cazibesi kalmayan Mustafa Ağa'nın eşi ikinci plana düşer ve evde bir hizmetçi gibi yaşamaya başlar. Eve gelen genç ve güzel Emine ise el üstünde tutulur ancak bu da onun gençliği, güzelliği ve Hacı Mustafa Ağa'nın cinsel ihtiyacını gidermesi karşılığındadır.

"Vehbi Efendi'nin Şüphesi" hikâyesinde de kadın yine cinsel kimliğiyle ön plandadır. Hanife, gerçekte başka birisinden hamile olmasına rağmen Vehbi Efendi'yi kandırarak onunla evlenmek ister. Bu amacına ulaşana kadar da yapmadığı oyun kalmaz. En sonunda da kasaba halkı, imam, kadı ve kalem müdürünü kendi tarafına çekerek Vehbi Efendi'yle evlenir. Burada dikkat çekici bir nokta var ise kötü bir iş yapıp hamile kalan Hanife'nin kasaba halkı tarafından hor görülüp dışlanmamasıdır. Aksine halk onun yanındadır ve kasabada Hanife ile evlenmesi için Vehbi Efendi'nin üzerinde bir baskı ortamı kurulmuştur. "Yatık Emine" hikâyesinde ise Emine kasabalının bildiği veya şahit olduğu kötü bir davranış sergilememesine rağmen yalnızca adı düşmüş kadına çıktığı için hor görülür, dışlanır ve sonuç olarak da ölüme sürüklenir.

"Küs Ömer" hikâyesinde kasabada halkın kadına bakışı Zehra'nın ergenlikten evlilik çağına geçişiyle yansıtılır. Zehra yaşı ilerledikçe çocukluk yıllarındaki davranışlarını yavaş yavaş bırakır. Büyüdükçe diğer kadınlar gibi kendini eve çeker ve sokaklarda dikkat çekmemeye çalışır. Artık çeşme başlarında komşu çocuklarla şakalaşmaz, mezarlık aralarına beş taş oynamaz, ayaklarında takunyalar, göğsü yarı açık leblebici önlerinde oyalanmaz. Tenha sokaklarda bir erkeğe rast gelince duvar tarafına dönüp yalnızca tek gözüyle meraklı meraklı bakar. Ellerini döşemesinin ucuyla örtmeden dükkâncılara para uzatmaz ve uzun uzun pazarlıklar etmez. Kasabada kadın sosyal yaşamda erketen ayrı ve geri plandadır. Zehra hamamda beğenilip düğün haftaya kararlaştırıldığında da kimse Zehra'ya evliliğiyle ilgili bir şey sormaz. Gerçi Zehra evlenecek olmaktan mutludur ancak eveleneceği adam olan Ömer'i hiç tanımadığı için korkar ve kaygılanır.

Daha önceki hikâyelerde görüldüğü gibi "Yılda Bir" hikâyesinde de kadın cinsel kimliği ile ön plandadır. Hikâyede bu durum Teselyalı değirmenci Bekir'in "kadın açlığı" üzerinden yansıtılmıştır. Teselya'dan Aydın'a gelen Bekir karısını memleketinde bırakmıştır. Yıllarca değirmende tek başına yaşayan Bekir değirmene tane getiren yaşlı kadınlardan başka

kadın görmemiştir. Hayatında kadın eksikliğinden oluşan açlığı ruhunda hissetmektedir. Bazı geceler Teselya'da bıraktığı eşini ve gençlik aşklarını hatırlayan değirmenci, bazı geceler de "ışıkları sönmüş köyler etrafında uyumuş kadınları" düşünür. Hatta bazen de değirmenin etrafından geçen kadınları takip etmeyi düşünse de olacaklardan korkarak bundan vazgeçer. Bekir'in bu yalnızlığı yöreye her sene gelen çingenelerden biri olan Elif'in değirmene gelmesiyle kısmen son bulur. Tanıştıkları ilk gün yakınlaşırlar. Ancak çingenelerin yola çıkmalarıyla ayrılmak zorunda kalırlar. Elif her sene "demet zamanı" bu yoldan geçtiklerini seneye tekrar geleceğini söyler. Böylece Bekir her sene onu görebilmek ümidiyle zamanını geçirerek kısmen de olsa yalnızlığına çare bulmuş olur. Ancak tanışmalarının dördüncü senesinde Elif gelmez. Bekir çeribaşından onun hasta olduğunu ve kasabada kaldığını öğrenir.

"Yatık Emine" hikâyesinde düşmüş kadın olarak tanındığı için bir Eskişehir civarında bir kabaya sürülen Emine'ye halk, insanî muameleyi layık görmez. Daha ilk başta ona duygusal ilgi duymaya başlayan genç jandarma komutanı bile iyi davranmaz. Kasabada hiç kimse ona ev vermek istemez, hiçbir mahalle onu kabul etmez. Çeşme başlarında ve kahvelerde toplanan halk "Hele hükümetin ettiğine bak, kötü karıları gönderecek bizim memleketi mi bulmuşlar? "[111] diye söylenir. Ev bulunamayan Emine önce kadınlar hapishanesine sonra ihtiyar bir odacının evine son olarak da kasaba hastanesine yerleştirilir. Kaldığı her yerden halkın kıskanması ve öfkesi yüzünden bir bir dövülerek kovulur. Sonunda onu Tatar mahallesinde bir eve yerleştirirler. Emine bu evde kasaba halkından tecrit edilmiş gibidir. Sorunlar bununla da bitmez Emine'ye kimse ne bir ekmek ne de bir iş verir. Ona iş vermeyen kasaba, Gürcü Server ve Arzuhalci gibi ona yardım edenleri de etrafından uzaklaştırır. Halk kasabada Emine için neredeyse yaşam alanı bırakmaz. Bir taraftan eziyetler sürerken diğer taraftan Emine hakkında söylentiler yayılır. Hiç gerçekliği olmamasına rağmen ayak takımının geceleri onun evinin önünde gezindiği, gündüz vakti iki delikanlının kapıyı zorlayıp içeri girdiği, birçok kişiyle birlikte Urfalı memurun da eve dadandığı kulaktan kulağa yayılır. Yiyecek ekmeği, yakacak odunu bulunmayan Emine'nin evi de tatar kadınlarca yağmalanır. Jandarma şikâyetini dinlemez. Emine bu olanların hiçbirisine ses çıkarmaz. Her şeyi kabullenir. Onun Lakabı olan 'Yatık' da buradan gelir. En sonunda Emine'nin kasaba da yaşama imkânı kalmaz ve bir kış gecesi evinde hayıtını kaybeder.

"Şeftali Bahçeleri" hikâyesinde kasabada erkeklerle düşüp kalkan kadınlar toplum tarafından baskı görmeden rahat bir şekilde yaşar. "Yatık Emine" hikâyesinin aksine jandarma bu kadınlar neredeyse sahip çıkar. Kasabadan azılıların bu kadınların evleri önünde

[111] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, s.12.

toplanıp, tabanca patlatarak mahalleyi korkuya vermesi, jandarmanın da ertesi gün bunları alıp koğuşta dövüp yollaması ve konunun kapanması bunu gösterir.

"Koca Öküz" hikâyesinde düşmüş kadın olarak Çiçek Emine vardır. Hacı Mustafa Ağa, eşine rağmen "Kasabanın evi basıla taşlana dillenmiş en namlı kahpesi"[112] Çiçek Emine'yi bir gün atının terkisine alıp eve getir. Kasabada adı kötüye çıkan Çiçek Emine Hacı Mustafa Ağa'nın evinde baş tacı edilir.

"Sarı Bal" hikâyesine ismini veren Sarı Bal iki çocuklu, biraz geçkince bir kadındır. 'Yüreğe çarpan sesi', 'çatık kaşları altında insana öpmek, koklamak, içmek iştahı veren iri, mavi gözleri' vardır. Kasabanın bütün erkeleri onu dişiliğinin etrafında 'kedi gibi mırıldana mırıldana' dolanırlar. Yerliden, yolcudan ve memurdan her çeşit müşterisi vardır. İşsiz, eğlencesiz, ücra beldenin halkı para harcamak istediklerinde içer içer Sarı Bal'ın kapısını çalarlar. Sarı Bal, deyim yerindeyse kasabanın felaketidir. Hikâyede Sarı Bal sık sık taşıp köprüleri götüren Deliçay'a damları çökerten karayel ve bağları soyan doluya benzetilir. Onun da çökerttiği çiftlikler, damlar, soyduğu bağlar vardır. Kasaba erkelerini son derece etkisi altına almıştır ki neredeyse 'her mirastan hakkı, her kazançtan hissesi' vardır. Bir mal müdürü Sarı Bal yüzünden kasasında açık verir ve Akka'ya kalebent olarak sürülür. Kasaba camisinin azametli sofu imamı bile bir gece Sarı Bal'ın evinde basılır. Eşraftan Tahmisoğlu Feyzi de bütün parasını ona aldığı hediyelerle bitirir. "Sarı Bal" hikâyesinde diğer hikâyelere göre farklı bir düşmüş kadın görüntüsüyle karşılaşırız. Sarı Bal kasaba erkeklerini elinde tutan güçlü bir karaktere sahiptir. İşini geçim kaynağı olarak, isteyerek yapan Sarı Bal, Yatık Emine gibi sindirilmiş bir karaktere sahip değildir.

Sabahattin Ali'nin "Komik-i Şehir hikâyesinde Rahmi'nin kumpanyasında aktris ve Rahmi'nin sevgilisi olan Viktor, eşkıyalar tarafından kaçırılıp işleri bittikten sonra da bırakılır. Kaymakam da Viktor'un artık düşmüş bir kadın olduğunu düşündüğü için Viktor'dan faydalanmak ister. Ancak Viktor kaymakama direnir, tokat atar. Bunu gururuna yediremeyen kaymakam bir yazıyla Viktor'u umumhaneye gönderir. Bu üzüntü ve kötü koşullar sonucu genç kadın verem olur. Sevdiği kadını kurtaramayan Rahmi de intihar eder.

"Hanende Melek" hikâyesine isminin veren Hanende Melek, hayatını sesiyle kazanan, sıkıştıkça vücudunu da sesine yardımcı olarak kullanana bir kadındır. Bir gün şarkı söylediği sazlı kahvede ona daima sarkıntılık eden, eşinin altınlarını alıp kendisine getiren Hüseyin Avni, gözü dönmüş bir şekilde kadının koluna yapışır. Melek ona direnir, garsonlar Hüseyin

[112] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, s.53.

Avni'yi döverek yağmurun altında sokağa atarlar. Hüseyin Avni'yi hiç sevmemesine rağmen Melek, onun başucunda ağlayan küçük kızına acıyarak Hüseyin Avni'yi garsonun da yardımıyla evine bırakır. Kapıyı açan Hüseyin Avni'nin eşine kendisine getirdiği altınları verir. Giderken küçük kıza da o günkü yevmiyesine bir miktar daha para ilave ederek verir. Melek, hayatın ona sunduğu kötü şartlara rağmen insanî yönünü kaybetmemiştir. Bin bir güçlükle kazandığı parayı kendisi de kötü durumda olmasına rağmen hiç sevmediği Hüseyin Avni'nin ailesine verebilecek kadar merhametlidir.

"Yeni Dünya" hikâyesinde[113] düşmüş kadın olarak Yeni Dünya ismiyle ün salmış bir "oturak kadını"nın hikâyesi anlatılır. Eskiden gençliği ve güzelliğiyle ün kazanan Yeni Dünya çok erken yıpranmış, zayıflamış ve hastalanmıştır. Yeni Dünya oynaması için çağırıldığı bir düğünde oyunu beğenilmeyerek bir kenara oturtulur. Şehirden oynaması için Deli Emine isminde tombulca bir kadın getirilir. Oynamaya başlayan Deli Emine bir süre sonra Yeni Dünya'yı da oynaması için meydana çağırır. İlk başta tereddüt eden Yeni Dünya "yıllarca savaştığı meydanı" Deli Emine'ye bırakmamak için bütün hünerlerini sergiler. Ertesi gün kalabalık bir kafileyle gelinin köyüne gitmek için dokuz saat sürecek zorlu bir yolculuğa çıkılır. Yolda geçen gecenin yorgunluğuyla iyice kötüleşen Yeni Dünya arabanın bir köşesine kıvrılıp yatar. Köye gelindiğinde de erkek tarafını rezil etmemek için var gücüyle oynar ancak adım atacak hali kalmaz. Düğün Sahibi Hüseyin'e kendisini yatması için bir yere götürmesini söyler. Hüseyin Yeni Dünya'yı yaşlı bir kadının evine bırakır. Yeni Dünya bu evde bir yorganın üzerinde iniltiler içinde yatar kalır. Sabah Yeni Dünya'nın öldüğünü gören kadın henüz yola çıkmış olan kafileye yetişerek durumu düğün sahibine anlatır. Hüseyin de Yeni Dünya'nın cenazesini gelin evinden getirilen bir kilime sararak yoldan zorla çevirdiği bir arabanın arkasına yükler. Yeni Dünya genç ve güzelken itibar görmüş ancak hastalandığı zaman bütün itibarını yitirmiştir. Cenazesi bir kilimime sarılı olarak arabanın arkasına atılmıştır. Yeni Dünya'nın dramatik sonlu hikâyesi oturak âlemi kadınlarının nasıl toplum tarafından dışlanıp kullanıldıktan sonra bir paçavra gibi kenara atıldığını göstermektedir.

"Gramofon Avrat" hikâyesinde Azime'nin çalıştırdığı oturak kadınlarından genç ve güzel bir kız kısa sürede yaşadığı muhitte ünlenir. Sesinin ve oyununun güzelliğiyle herkes onu Gramofon Avrat olarak tanır. Gramofon Avrat neredeyse her oturak âleminde boy gösterir. Birçok kişi bu âlemlerde onun için kavga eder, cinayetler işler. Gözü açık ve atik bir

[113] Hikâyede adı geçen aydın, yazarın arkadaşı Muvaffak Şeref'tir. Onun açıkladığına göre, söz konusu kadını Dikmen'den kömürcü köyüne gelin götürülürken görmüşler. Kadın zayıf ve hastalıklı imiş. Arada bir öksürüyormuş. Yanında şişmanca bir oyuncu daha varmış. Aralarında yarışma olmuş. Sıskası bitkin düşmüş. Ama, yazarın anlattığı gibi, öyle ağzından kan gelerek ölmemiş, Sabahattin ali hikayesini daha etkili kılmak için kadını öldü göstermiş… Bkz: Asım Bezirci, Sabahattin Ali, Evrensel Yayınları, İstanbul 1997, s. 92-93.

yapıya sahip olan genç kız her kavgadan hiçbir olaya bulaşmadan kaçmayı başarır. Kapıda kendisini bekleyen silahlı korumasının nezaretinde arabacı Murat'ın arabasına atlayarak hızlıca uzaklaşır. Gramofon Avrat hiç konuşmadığı arabacı Murat'a duygusal ilgi duyar. Onun kendisini almaya gelmediği zamanlar başka arabaya asla binmek istemez. Murat da Gramofon Avrat'a karşı duygusal ilgi duyar ancak belli etmez. Yine bir gün Murat'ın kapıda beklediği bir âlemde kavga çıkar. Silah seslerinin ardından "Amanın Murat yetiş, beni vurdular" diye bağıran Gramofon Avrat'ın sesi duyulur. Murat hızla içeri koşarak kadını kucaklayıp bağ evine sokmaya çalışanlara ateş edip kadını alır ve dağlara doğru kaçarlar. Murat o yörenin dağlarını bilmediğinden birkaç gün sonra jandarmaya yakalanırlar. Murat hapse girer, kadın da hastaneye yatırılır. Murat'ın yaraladığı adamlardan biri öldüğü için mahkeme ona on iki yıl hapis cezası verir. Bu olaylardan sonra Gramofon Avrat hiçbir oturak âlemine gitmez, türkü söylemez. Yaşlı bir adamın yanına kapatma olarak girse de adamın onu kapı dışarı etmesiyle umumhaneye düşer. Ancak her Salı Murat'ı ziyarete gider. Kendisi uğruna adam vuran Murat'a hapishanede "vücudunu satarak kazandığı parayla" bakar. Gramofon Avrat'ın hapishanede yatan Murat'a bedenini satarak bakmaya çalışması onun gerçek sevgiye duyduğu özlemi ve aşka verdiği önemi gösterir. Her ne kadar düşmüş bir kadın olsa da insani yönünü yitirmemiştir.

"Mehtaplı Bir Gece" hikâyesinde hikâyenin isimsiz kahramanı, çocuk yaşlarda çalışmak için köyünden büyük şehre gelmiş ancak hastalığı yüzünden işten atıldıktan sonra sokaklarda yaşamaya başlamıştır. Öksürük nöbetleri içinde şehrin sokaklarında gezerken deniz kıyısına gelip bir taşın üzerine oturur. Bir süre sonra yüzü çiçek bozuğu üstü başı perişan düşmüş bir kadın yanına gelip onunla konuşmaya çalışır. Hasta adam kadına nereli olduğunu sorar. Kadın "N'ideceksin"[114] diye cevap verir. Bu cevap onun da Anadolu'nun bir köyünden olması ihtimalini akla getirir. Kadın ilk başta adama müşteri gözüyle baktığı için parası olup olmadığını sorar. Adam bu soruya gülümserken ağzından kanlı köpükler çıkmasına sebep olacak bir öksürük nöbetine tutulur. Adamın hasta olduğunu anlayan kadın koluna girerek kendisinin yaşadığı pencereleri çuvalla kapalı dökük barakasına götürüp yatırır. Ona sıcak su kaynatıp içirir, sabaha kadar başında bekler. Adam sabah uyandığında kadın çiçek bozuğu suratında bir şefkat hissi duyarak tekrar uyur. Kadın bedenini satarak geçinmeye çalışsa da insani duygularını kaybetmemiştir. Yolda karşılaştığı hasta bir adama hiçbir karşılık beklemeden yardım eder.

[114] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s.144.

"Çilli" hikâyesinde Sabahattin Ali'nin Aydın'da öğretmenlik yaptığı sırada tanıdığı ve İzmir'de bir barda karşılaştığı Nigâr isimli bir kızın yaşamı anlatılır.[115] Nigar on beş yaşındayken babası onu kırk beş yaşındaki istasyon şef muaviniyle evlendirir. Ellisinden sonra içkiye çok düşkün bir hale gelen adam çok kıskanç ve iktidarsızdır. Bir gün Nigar parkta Aydın'dan sınıf arkadaşı Kemal'le karşılaşıp konuşur. Bu olayı haber alan Nigar'ın eşi soluğu evde alır, Nigar'ı döver. Hayatından memnun olmayan Nigar eşyalarını toplayarak İzmir'e kaçar. İzmir'de barda çalışırken Kemal onun çalıştığı bara gelir, Nigar'ı görünce de bu olanlara kendinin sebep olduğunu düşünerek evlenme vaadiyle Nigar'ı alıp İstanbul'a götürür. Bir süre birlikte yaşarlar. Bu sırada Nigar'ın çocuğu olur. Evlenme niyeti olmayan Kemal'in çocuğun alınmasını istemesi üzerine onun niyetini anlayan Nigar çocuğu aldıracağını söyleyerek İzmir'e gider ve bir daha Kemal ile iletişime geçmeden çocuğu doğurur. Barda çalışarak kazandığı parayla çocuğuna bir bakıcı tutmuştur. Eski öğretmeni olan anlatıcıdan da çocuğunu Ankara'daki çocuk yuvasına yerleştirebilmesine yardım etmesini ister. Niyeti bebek biraz büyüdükten sonra onu geri almaktır. Nigar oğlunu Kemal'den habersiz büyüterek ondan intikam alacağını düşünür.

Nurettin Topçu'nun "Taşralı" hikâyesinde Emine, hapse düşen eşi Sefer'in arkasından İstanbul'a gider. Oğlu Durmuş'u yanına alıp kızı Şahbaz'ı kız kardeşine bırakır. Yıllar sonra da kardeşi Şahbaz'ı İstanbul'a annesinin yanına yollar. O sıralarda Emine bir doktorun yanında hizmetçi olarak çalışmaktadır. Şahbaz da İstanbul'a geldikten sonra doktorun muayenehanesinde temizlikçi olarak çalışır. Bir gün muayenehaneye gelen Emine kızının ağladığını görür. Sebebinin sorduğunda aldığı cevapla dünyası başına yıkılır. Doktor Şahbaz'ı evlendirme vadiyle kullanarak hamile bırakmıştır. Tek çıkar yol çocuğun alınmasındır. Doktor ameliyattan önce Emine'ye birkaç kâğıt imzalattıktan sonra Şahbaz'ı ameliyata alır. Ameliyattan hasta bir şekilde çıkan şahbaz kısa bir süre sonra hayatını kaybeder. Doktor, kızının hesabını soran Emine'yi de "Taşralı" diye aşağılayarak kovar. Hikâyede doktor her ne kadar Emine ve Şahbaz'ı taşralı olarak görse de genç ve körpe bir kız olan Şahbaz'ı kullanmakta bir sakınca görmez. Onun gözünde kendisinin yüzünden hayatını kaybeden Şahbaz'ın hiç değeri yoktur.

"Araboğlu" hikâyesinde acımasız ve zorba bir kabadayı olan Araboğlu işlediği birçok suçla birlikte köyden istediği kızla da evlenir, istediğini boşayıp bir başkasını alabilir. Evlendiği kadınların hepsine imam nikâhı kıyar ancak evlenmek istediği kız(lar) ondan korktuğu için itiraz hakkı yoktur. Köyün dört kızını alıp boşadıktan sonra iki dul kadınla

[115] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 93.

evlenir. Kadınlardan biri küçük kızının ölümüne sebep olmasından dolayı zulmüne daha fazla katlanamayarak Araboğlu'nu bırakıp gider. Araboğlu, En son evlendiği karısından olan küçük oğlunu babasını Yemen'den köle olarak getirip himaye eden Hacı Salih'in torunuyla evlendirip servete ortak olur. Kadınları istediği gibi kullanacağını düşünen Araboğlu, onları sanki kendisine hizmet eden birer eşya gibi kullanır. Oğlunu da Hacı Salih'in kızıyla evlendirirken gelinini yalnızca kendisine servet getiren bir kapı olarak görür.

2.10.Anadolu'da Aşk

Erich Fromm "Sevgi, iki insanın varlıklarının birbirine içten (varlıklarının özünden) bağlanması, her birinin kendisini varlığının özünde yaşamasıyla mümkün olabilir."[116] der. Elbette sevgi karşılıklı olduğu zaman, bu duyguyu yaşayan(lar)ın mutluluğu da kolaylaşacaktır. Âşıkların umutları, bazen sevginin tek taraflı oluşu, bazense dış nedenlerle hüsrana uğramaktadır. Geçmişten bugüne her toplumda aşk hikâyeleri anlatıla gelir. Hazindir ki bu hikâyelerde/anlatmalarda hep mutsuz son vardır. Refik Halit, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun Anadolu halkının aşkını konu alan hikâyelerindeki âşıkların çoğu kavuş(ama)maktadır.

Refik Halit Karay'ın "Yılda Bir" hikâyesinde Teselyalı değirmenci Bekir ile göçmen çingene kızı Elif'in aşkı anlatılır. Bekir Aydın'da köylerden uzak bir mevkide değirmen işletir. Elif de göçebe çingene obasıyla her sene Bekir'in değirmeninin yanından geçer. Bekir karısını memleketinde bırakmış ve köylerden uzak olan değirmende bir başına yaşamaktadır. Zaman zaman özellikle geceleri yalnızlık hissetmektedir. Çingenelerin gelmesiyle bu yalnızlığını unutur. Değirmene gelen çingene kızı Elif'e yakınlık duyar. Elif de gördüğü yakınlığa karşılık verir. Ancak Elif obasıyla göçebe hayatına devam etmek zorundadır. Çift yalnızca elifin obası her sene değirmenin yakınlarından geçerken görüşebilmektedir. Elif ile arsında duygusal yakınlık oluşan Bekir her sene ümitle Elif'in gelmesini bekler. En ufak bir seste değirmenden dışarı fırlayan Bekir'in bu davranışına anlam veremeyen köylü kadınları onun delireceğini düşünürler. Üç sene boyunca obayla birlikte gelen Elif dördüncü sene gelmez. Bekir, Elif'in hasta olduğunu ve kasabada bırakıldığını öğrenir. O yıl her sene Elif'in değirmene götürdüğü buğday çuvallarını "Keziban Nine" isimli yaşlı bir kadın götürür.

"Hakkı Sükût" hikâyesinde amele kâtibi Hasip Efendi fabrikada çalışan genç kızlardan Fotika'ya duygusal ilgi duymaktadır. Fotika'yı Balıkesir zelzelesinde ölen eşine

[116] Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları: İstanbul, 2004, s. 108.

benzetmektedir. Hasip Efendi zamanla Fotika'ya olan ilgisini belli etmeye başlar. Haftalıklar dağıtılırken ona bahşiş verir ve çalıştığı yeri daha rahat bir yerle değiştirir. Fotika da Hasip Efendi'ini bu ilgisine karşılık verir. Hatta zaman zaman işi bırakıp sohbet ettikleri bile olur. Ancak bir süre sonra fabrikadaki birçok kız gibi Fotika da hastadır. Hastalığından dolayı çoğu zaman işe gidemez. En sonunda da yatağa düşer. Bu durum Hasip Efendi'yi çok üzer. Fotika'nın doktor ve ilaç masraflarını kendisi karşılar. Ancak Fotika bunlara rağmen hayatını kaybeder. Fotika'nın ölümünden sonra fabrikadaki düzeni sorgulamaya başlayan Hasip Efendi maaşına yapılan zamdan sonra yüksek sesli itirazlarına son verir.

Türk edebiyatının en güzel aşk hikâyeleri olarak gösterilecek hikâyeler yazan **Sabahattin Ali**'nin hikâyelerinin çoğunda ne yazık ki mutsuz son vardır. Sabahattin Ali'nin âşıkların aşkları uğrunda nasıl bir sınavdan geçtiklerini ve mücadele verdiklerini son derece çarpıcı biçimde anlatır. Gorki'nin "Makar Çudra" hikâyesiyle benzerlik gösteren[117] "Değirmen" hikâyesinde çalgıcı ve göçebe bir Çingene olan Atmaca'nın bir değirmencinin sakat kızına olan aşkı anlatılır. Atmaca, çalgıcılık ve sepetçilikle geçinen göçebe bir çingene çergisine mensuptur. Göçleri sırasında çergi bir değirmenin yakınlarında konaklar. Atmaca'nın aşkı böylece başlar. Değirmencinin kızı da gönlünü Atmaca'ya kaptırmıştır, ancak kendisinin sakat olması nedeniyle Atmaca ile kurulabilecek bir ilişkiyi kabul etmez. Aşkının kabul görmeyince Atmaca nasıl bir tavır sergilemesi gerektiği hususunda kararsız kalır. Onun bu hali etrafındakilerin de dikkatini çeker. Hikâyenin anlatıcısı konumunda olan çeribaşı ile sohbetlerinde kullandığı şu sözler Atmaca'nın aşkının etkilerini açıklar niteliktedir:

> "Ne yapacağımı, bu halin beni nereye götüreceğini sorma, bende artık kuvvet yok, akıl yok, düşünce yok, yalnız aşk var. Mavzer kurşunu gibi çarptığını yere seren bir aşk… Senin Atmacan artık kanatlarını kımıldatacak halde değil!..."[118]

Ruhsal olarak çöküntüye uğrayan Atmaca yağmurlu bir gecede bütün herkesi değirmene toplar ve herkesi etkileyen bir klarnet gösterisinden sonra kolunu bilinçli olarak değirmenin çarkları arasına sokar. Atmaca bu hareketiyle kendini sevdiği kızla eşit seviyeye getirdiğini düşünür. Sevdiği kızın vücudunda bulunmayan bir uzvun kendisinde bulunmasına tahammül edemeyerek aşkı uğruna kolunu feda etmiştir. Görüldüğü üzere bu maddî değil duygusal, saf bir aşktır. "Değirmen" hikâyesinde de halk hikâyelerinde olduğu gibi, seven sevdiğine kavuşmak, onunla bir olabilmek tutkusuyla dayanılmaz acıları, büyük özverileri göze

[117] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.84.
[118] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s.20.

almaktadır.[119] Afşar Timuçin "Kendi dışında herhangi bir gücün varlığını benimsemeyen ya da kısacası yetke tanımayan şey aşktır."[120] derken sanki Atmaca'nın durumu açıklamaktadır. Nitekim Atmaca da aşkı önünde hiçbir engel tanımamıştır.

"Kazlar" hikâyesinde Seyit, Dudu ile evlendikten bir ay sonra askere gitmiş, tezkere aldıktan yirmi gün sonra da hapse girmiştir. Hapiste hasta olan Seyit, eşi Dudu'ya mektup yazarak iki kaz ister. Yalnızca bir tane kazı olan Dudu da eşinin isteğini yerine getirmek için komşunun kazını çalar. Bir eline kazları, diğer eline de bir torba bulgur alan Dudu, oğlu Hüsnü'yü de sırtına bağlayıp dokuz saat uzaklıktaki şehre doğru yayan yola çıkar. Hapishane kapısında gardiyan Dudu'nun elindekileri alır ve görüş günü olmadığı gerekçesiyle geri gönderir. Harman zamanı tekrar gelmek niyetiyle çaresiz köyüne dönen Dudu kaz çaldığı için tutuklanır ve üç ay hapse mahkûm edilir. Eşinin öldüğünü de üç ay sonra hapisten çıktığı zaman haber alır.

"Sarhoş" hikâyesinde Kanuni Kamil'in aynı yerde çalıştığı Hanende Muhsine'ye duygusal ilgi vardır. Kanuni Kamil her gece iş çıkışı Muhsine ile birlikte otele gitmeyi düşünse de gazinocu her gece Muhsine'yi arabayla oteline bırakır ve Kamil'i kadının yanına yaklaştırmaz. Ayrıca Kamil'i her gece pencerede bekleyen "sıska, sarı yüzlü" bir eşi vardır. Bir gece yine Muhsine'ye yanaşamayan Kamil kendi oteline giderken eşi onu penceren görüp "Gelme buralara alçak… Gelme sokmam seni içeri… Gelme"[121] diye bağırır; ardından da yukarıdan bir şangırtı sesi gelir. Sese pek aldırmayan Kamil yukarı çıkıp ağlayan bebeğine ninni söyledikten sonra pencerenin önünde hareketsiz duran eşinin öldüğünü fark eder. İhanete uğrayan kadın, ne kadar talihsizdir ki eşi Kamil'e bağırırken camın kaza sonucu camın kırılması üzerine boşluğa düşer.

"Komik-i Şehir" hikâyesinde tiyatro kumpanyası sahibi Rahmi ve oyuncu kızlardan Viktor birbirlerini sevmektedirler. Bir gün oyun esnasında kabadayılar Viktor'u kaçırırlar. Kasabanın candarma kumandanı ve kaymakamından yardım göremeyen Rahmi tek başına Viktoru aramaya çıkar ve bulur. Kaymakam, geri dönen Viktor'a sarkıntılık eder, ancak karşılık bulamayınca sinirlenir. Viktor'u umumhaneye gönderir, Rahmi'yi de kumpanyası ile birlikte kasabadan çıkarır. Bütün bu olanlara dayanamayan Rahmi, bir nehirden geçerken arabayı devirerek intihar eder. Aşkını vuslata erdiremeden ölür.

[119] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.84-85.
[120] Afşar Timuçin, *Aşkın Diyalektiği*, Bulut Yayınları: İstanbul, 2002, s. 9.
[121] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 105.

"Sarhoş" hikâyesini andıran "Hanende Melek" hikâyesinde üç çocuklu dava vekili Hüseyin Avni kasabanın sazlı kahvesinde sahne alan Hanende Melek'e tutulur. Her gece içkisini içtikten sonra soluğu kahvede Melek'in karşısında alır. Hukuk muhakemesi azası iken içkisi yüzünden görevinden uzaklaştırılan Hüseyin Avni hikâyede kahveci tarafından şu sözlerle anlatılır:

> "Günde iki köylüye iki istida yazıp yarım kâğıt alır, onu da lokantacı Mahir'de rakıya yatırır, evde çoluk çocuk aç beklesin. Yaşından da utanmaz, aksakalına da bakmaz, yazıhanesine uğrayan altmışlık köylü karılarına saldırır. Dayak yemediği gün yoktur. Şu kahvemize gelen efendilerin hiç birinin ona yüz verdiğini gördünüz mü? Çamur gibi adamdır!"

Hüseyin Avni Hanende Melek'e yakınlaşabilmek için saz takımındaki Çingene kemancıya içki ısmarlar, onunla Melek'e evden aşırdığı karısının küpe ve bileziklerini hediye gönderir. Melek ise Hüseyin Avni'den tiksinti derecesinde hoşlanmaz. Sahnede şarkı söylerken Hüseyin Avni'nin ona attığı bakışları kirli bir paçavraya benzetir. Yine bir akşam kahveye gelen Hüseyin Avni Melek'in gösterisi bittikten sonra gözü dönmüş bir şekilde Melek'in koluna yapışır. Onu gece garsonun yerine kendisinin hana bırakacağını söyler. Melek onunla gitmek istemediğini belirtmesine rağmen Hüseyin Avni'nin ısrarcı olması üzerine garson ve çıraklar sarhoşluktan ayakta durmaya mecali olmayan adamı döverek Melek'ten uzaklaştırırlar ve kapının dışına atarlar. Garsonla birlikte hana gitmek için dışarı çıktığında adamın başında ağlayan küçük kızını gören Melek, ona acıyarak garsona yardım etmesini söyler. Yağan yağmura rağmen garson ve Melek adamı evine kadar getirirler. Melek Hüseyin Avni'nin kendisine hediye ettiği altınları adamın eşine geri verir. Küçük kızın haline de üzülen Melek o günkü yevmiyesini ve dünden kalan parasını onu öptükten sonra çocuğun avucuna sıkıştırarak arkasına bakmadan uzaklaşır.

Sabahattin Ali'nin Bursa'nın Orhangazi ilçesinde görev yaptığı sırada edindiği gözlemleri yansıtan[122] "Selam" hikâyesinde berber Yusuf'un tiyatro kumpanyasında çalışan genç bir kadına olan aşkı anlatılır. Bursa'nın Pazarköy kasabasında geçen hikâye, anlatıcının tıraş olduğu berber tarafından anlatılır. Berber Yusuf üç çocuklu orta yaşın üzerindedir. Kasabaya gelen kumpanyada çalışan kızlar berbere gelip saçlarına maşa yaptırırlar. Zamanla bu kızlardan birisi ile Yusuf'un muhabbeti ilerler. Her gün dükkâna gelen bu kızla saz çalıp türküler söylemeye başlayan Yusuf, bir gece içkili bir şekilde kumpanyanın oyununu izlemeye gider. Sarhoş olduğundan taşkın hareketler sergileyen Yusuf'u kaymakam dışarı

[122] Pertev Naili Boratav, *"Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinin Hikâyesinden Çizgiler", Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Haz. Filiz Ali-Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez*, YKY, İstanbul 2014, s. 393.

attırır. O günden sonra kız bir daha dükkâna gelmez, kumpanya da kasabadan ayrılır. Yusuf'un canı bu duruma çok sıkılsa da bir süre sonra kendisini toparlar. Bir gün Yusuf'la berber arkadaşı dükkânda otururlarken gurbetten dönen bir kasabalı Yusuf'a kızdan selam getirir. Bunun üzerine Yusuf, hemen o gün dükkânı kapatıp, karısını ve çocuklarının bırakıp kızı bulmak için yola çıkar.

"Sulfata" hikâyesinde Mustafa ile Aliye birbirlerini sevmiş, babasının izin vermemesi üzerine Aliye Mustafa'ya kaçmıştır. Mustafa askere gidince babası "Kızılbaş dölü" olarak nitelendirdiği gelini Aliye'ye bakamayacağını söyler. Aliye, kocası askerden gelene kadar tarlada çalışarak geçinir. Mustafa askerden gelince babasıyla kavga edip Aliye'yi de alarak evden ayrılır. Annesinden kalan tarlayı satıp bir yıl kadar o parayla geçinirler. Daha sonra da kasabadan yüksekte kerpiç bir kulübe yapıp etrafındaki tarlayı da ekip biçerek kendilerine ait bir hayat kurarlar.

"Hasanboğuldu" hikâyesinde anlatıcı Edremit pazarında tanıştığı bir Yörüğün daveti üzerine Kazdağlarında bulunan Yörük obasına misafir olarak gitmek için yola çıkar. Yolu bilmediği için Zeytinli köyünde yol sorarken Yörük kızı Hacer'in Yüksekoba'ya gittiğini öğrenince birlikte yola koyulurlar. Yolda anlatıcının isteği üzerine Hacer, Hasanboğuldu Büveti'nin hikâyesini anlatır. Hasan Zeytinli köyünde ihtiyar anasıyla yaşayan genç bir bahçıvandır. Emine de Yüksekoba da yaşayan genç bir Yörük kızıdır. Obadan ovaya pazardan alışveriş yapmak için inen Emine, bir alışveriş sırasında Hasan'la tanışır, aralarında duygusal bir yakınlık oluşur. Bir süre sonra Hacer, kendisiyle evlenmek istediğini söyleyen Hasan'a bunun mümkün olmayacağını, obalı ile ovalının evlenemeyeceğini söyler. Kendisinin obadan ovaya gelin gelemeyeceğini, köyün sosyal hayatına uyum sağlayamayacağını anlatmaya çalışır. Ancak ondan ayrılmayı kabullenemeyen Hasan kendisinin obaya çıkıp orada yaşayacağını söylemesi üzerine Emine büyüklerine de danışarak Hasan'ı sınavdan geçirir. Eğer ki Hasan içi tuz dolu çuvalı hiç durup dinlenmeden Zeytinli 'den Yüksekoba'ya çıkarabilirse oba büyükleri, onların evliliğini onaylayacaklardır. Hasan gayretle çuval sırtında yola koyulursa da Gök Büvet'in kenarında dermanı kesilip yere çöker. Emine'ye dermanı kalmadığını köye dönmelerini söyler. Emine çuvalı sırtına vurup arkasına bakmadan yaylaya varır ama aklı Hasan'da kalır. Akşama doğru ailesine Hasan'ın sesini duymaya başladığını, kendisini çağırdığını söyler. Ertesi gün Gök Büvet'e giden Hacer bir çınarın suya uzanana dallarından birine takılmış olarak Hasan'ın çevresini bulur. O günden sonra hep Hasan'ın onu çağırdığını söyleyerek gezen Emine kendisini Gök Büvet'te Hasan'ın çevresini bulduğu

çınara asarak intihar eder. Bu olaydan sonra Gök Büvet'in ismi Hasanboğuldu olarak kalır. Bölge halkını derinden etkileyen bu olayın üzerine halk türküler yakar.

Halk şiiri ve halk hikâyelerinden izler taşıyan "Hasanboğuldu" hikâyesinde coğrafi ve kültürel farlılıklar çiftin evlenmesine engel teşkil eder. Sert ve güçlü bir mizaca sahip olan Emine, ona göre daha duygusal ve narin bir mizaca sahip olan Hasan'a oranla durumun daha çok farkındadır. Ovalı ve obalı iki gencin aşkı, ikisinin de intihar etmesiyle dramatik bir sonla biter.

"Gramofon Avrat" hikâyesinde Konya oturak âlemlerinin en meşhur kadını olan, sesiyle ünlü Gramofon Avrat kendisinin arabacılığını yapan Murat'a âşık olur. Murat da Gramofon Avrat'a duygusal yakınlık duysa da belli etmez. Bir gün meram bağlarının uzak bir köşesinde bir âleme gittiklerinde yine kavga çıkar, silahlar patlar. İçerden "Amanın murat yetiş, beni vurdular"[123] diye bağıran Gramofon Avrat'ın sesi gelir. Murat içeri girerek kadını zorla bağ evine sokmaya çalışanlara ateş ederek kadını onlardan kurtarıp arabayla dağlara doğru kaçar. Birkaç gün sonra yakalanırlar, Murat hapse girer, kadın da hastaneye götürülür. Murat'ın vurduğu adamlardan birisi öldüğü için mahkeme Murat'a on iki yıl hapis cezası verir. Gramofon Avrat da hastaneden çıktıktan sonra artık oturak âlemlerine gitmez. Kovulana kadar yaşlı bir adamın yanında "kapatma" olarak kaldıktan sonra umumhaneye düşer. Orada vücudunu satarak kazandığı parayla kendisi için adam vuran ve sevdiği erkek olan Murat'a bakar. Her ne kadar düşmüş bir kadın olsa bile Gramofon Avrat bu işi sevdiği adama bakabilmek için yapmaktadır.

Sabahattin Ali'nin konusunu Pertev Naili Boratav'dan alıp değiştirdiği[124] "Arap Hayri" hikâyesinde Beyşehir'de ayakkabı boyacılığı yaparak geçinen Arap Hayri'nin kasabaya gelen tiyatro kumpanyasının aktrislerinden Adalet'e olan aşkı anlatılır. Hayri, Beyşehir, Akseki ve Seydişehir arasında gidip gelerek ayakkabı boyar. Ayrıca kasabaya gelen tiyatro kumpanyalarına da hem rehberlik eder hem de oyunlarda bazen küçük roller alır, perdecilik yapar. Kasabaya gelen Sahir Süha'nın "Sanatkâr Gençler kumpanyasında da görev alır. Arap Hayri bu kumpanyada oynayan, Sahir Süha'nın eşi olduğu söylenen Adalet'e âşık olur. Onun rol aldığı zamanlarda sahnenin kenarında otururken kendini kadını seyre kaptırır, çoğu zaman perdeyi çekmeyi unutur. Kumpanyaya rehberlik ve yardım ettiği için Arap Hayri'nin aşkı kimsenin dikkatini çekmez. Kumpanyanın oyunlarını bitirip gideceği günün

[123] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 24.
[124] Pertev Naili Boratav, "*Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinin Hikâyesinden Çizgiler", Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Haz. Filiz Ali-Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez*, s. 389-390.

gecesinde kasabanın ileri gelenleri gölde bir sandal sefası tertip edip Sahir Süha ve Adalet'i de çağırırlar. Arap Hayri de bu eğlence de hizmet etmesi için çağırılmıştır. Gecenin ilerleyen saatlerinde içkinin dozu fazla kaçınca Sahir Süha, saldaki birçok insan gibi bir yana sızar, iyice sarhoş olan Adalet de yarı baygın bir şekilde kucaktan kucağa dolaşır. Arap Hayri en son bir ihtiyarın kucağında sızan kadını kucaklar, birlikte sessizce göle atlayarak Adalet'i sandaldan uzaklaştırır. Arap Hayri, Adalet'e duyduğu saf/katıksız aşkla onu içinde bulunduğu bu kirli âlemden kurtarmak ister.

Büyük bölümünü bir mektubun oluşturduğu "O Arkadaşım" hikayesinde anlatıcı, insanlarla arası pek iyi olmayan bir arkadaşının Darülfünun 'da okurken bir kıza aşık olduğundan, onunla birlikte İstanbul'dan uzak bir şehre gittiklerinden ve arkadaşının kıza bir çok mektup yazdığından ancak hiçbir cevap alamadığından bahseder. Daha sonra da okuyucuyu mektubu okumaya davet eder. "Yavrucuğum!" hitabıyla başlayan mektupta âşık, kadına cevap vermeyeceğini bildiği halde yine de ona mektup yazdığını, hayatında önem sırasına göre ön saflarda bulunduğunu ve bu yüzden ona içini dökmek için mektup yazdığını söyler. Âşık olduğu kadının hala Darülfünun da okuduğunu haber aldığını bu yüzden çok üzüldüğünü Darülfününun insanlarının istidatlarını körelttiğini düşündüğü için okulu bırakmasını tavsiye eder. Onun ruhunun serseri olduğunu düzenli bir hayata alışamayacağını düşündüğünü, birlikte hayatla daha iyi dalga geçebileceklerini söyler. Mektubu şu cümlelerle bitirir:

> "Ne olur bu mektubumu aldıktan sonra, bir kâğıda, hatta bir posta kartına okudum diye yaz ve imzanı atarak postaya ver. Sana daha uzun şeyler yazayım.
>
> Boğuluyorum… Ah boğuluyorum. Allah aşkına bana yazmak imkanı ver. Güzel ve afacan gözlerinden öperim cicim…"[125]

Mektuptan sonra anlatıcı, arkadaşının bulunduğu memleketten ayrıldığını bir süre sonra da "akıllı oluklarını iddia eden insanların" onu deli diye bir yere kapattıklarını duyduğunu söyler. Anlatıcının arkadaşının Darülfününda okurken bir kıza beslediği duygusal ilgi ondan uzaktayken bile bitmemiş aksine takıntı ve tutku haline gelmiştir. Sonunda da bu hal onun akıl sağlığının bozulmasına neden olmuştur.

"Bir Hakikatin Hikayesi"nde genç bir öğretmenin yüksek rütbeli bir zabitin kızı olan, okula yeni gelen bir kıza olan aşkı anlatılır. İlk görüşmede kızın donuk ele gözleri dışında fazla bir şey öğretmenin ilgisini çekmez. Birkaç kez okulda rastladıktan sonra artık kız okula

[125] Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s. 20.

gelmemeye başlar. Öğretmen kızı birkaç kez sinemada görür. İlk başlarda fazla etkilenmediği kıza artık duygusal olarak ilgi duymaktadır. Havaların ısınmaya başlamasıyla kız artık sinemaya da gelmez. Bir gün bir garden parti verildiğini duyan öğretmen kızı görebilmek için bu partiye gider. Umduğu gibi âşık olduğu kız da oradadır. Bir süre başkalarıyla dans eden kızı uzaktan izledikten sonra dayanamayıp kendisi de kızı dansa davet eder. Kız dans davetini kabul eder, öğretmenin aşkı da bu dans ve sonrasındaki kısa muhabbet ile daha da alevlenir. İkinci dans davetini yorgun olduğu gerekçesiyle reddeden kızın bir başkası ile dans ettiğini görünce büyük bir hayal kırıklığına uğrar. Daha sonra genç kız, aralarında ki kısa muhabbette annesinin ısrarıyla o adamlarla dans ettiğini söyler. Genç kız için her şeyi göze alacağını söyleyen öğretmen, içinde bulunduğu umutsuz aşkın durumunu şu sözlerle özetler:

> "Hulâsa:
>
> Ben onun uzak bir işaretiyle derhal hayatımı veririm.
>
> Acaba o…
>
> Bana elini verecek mi?..
>
> "Hayır…""[126]

"Çakıcı'nın İlk Kurşunu" hikâyesinde Çakırcalı Mehmet Efe ile kendisine çete kurmakta yardım Eden Ahmet Efe'nin sarışın ve güzel kızı Ayşe arasında ilk görüşte duygusal bir yakınlık olur. Ayşe Çakırcalı Mehmet Efe'nin önüne yemek koyup kahvesini pişirirken hep hayran gözlerle onu izler. Mehmet Efe de ona karşı duygusal ilgi beslemesine rağmen efeliğin şanında yakıştıramadığı için dönüp Ayşe'ye hiç bakmaz. Fakat bir muhabbet esnasında kendisini kaybedip Ayşe'nin elini tutmuş bir vaziyette çok yakınlaştığını fark ettiğinde kendisine gelip "Ayşe, Allah sağlık verirse, nikâhımızdan sonra…"[127] diyerek niyetini belli eder. Dağa çıktıktan bir iki sene sonra da şu türkü onların nikâhını müjdeler:

> "*Ilgın ılgın kadifeli gelin*
>
> *Gece geldim yorgunum*
>
> *Ben ol yârin efem*
>
> *Gözlerine vurgunum.*"[128]

[126] Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, s. 27.
[127] Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, s. 47.
[128] Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, s. 51.

Nurettin Topçu'nun "Taşralı" hikâyesinde Emine ile babasının çiftliğinde çalışan Sefer birbirlerine âşık olur. Emine'nin ağa babası ilk başta bu ilişkiye karşı çıksa da ölen eşinden sonra evlendiği kadınla vakit geçirirken bu durumu pek umursamaz. Bunu fırsat bilen gençler de evlenirler. Hırsızlıkla itham edilen Sefer'in kendisini dövüp anne ve babasına söven Emine'nin ağa babasını bıçaklaması sonucu tutuklanıp mahkûm edilmek üzere İstanbul'a gönderilir. Emine'de eşinin arkasından İstanbul'a gider. bir doktorun yanında hizmetçilik yaparak kazandığı çok az bir parayla eşi Sefer'in hapishanedeki masraflarını karşılamaya çalışır.

"Karayazı" hikâyesinde Eğinli Kevser'in halasının oğlu Kerim'e duyduğu aşk anlatılır. Kevser ile Kerim aynı yıl doğar, çocuklukları da birlikte geçer. Kevser daha çocukluk yıllarından Kerim'e karşı duygusal bir yakınlık hissetmeye başlar. Kerim on beş yaşına geldiğinde çalışması için İstanbul'a gönderilir. Kevser giderken herkesle vedalaşan Kerim'in kendisine tez zamanda geri geleceğini söylemesiyle aşkı daha da alevlenir. Kerim gittikten sonra çok üzülen Kevser, üç yıl boyunca yollara bakarak Kerim'in gelmesini bekler. Kevser Kerim'in yolunu beklerken ailesi onu evlendirmek ister. Sevdasından kimseye bahsetmeyen Kevser, düğünden önce anasına "Sandıkbağındaki büyük halayı görem de gelem. Bu akşam gider, yarın gelirim."[129] diyerek evden çıkar. O gece köyden kaçarak dağlara doğru koşar. Sabah da kervanbaşına bir altın vererek İstanbul'a gidecekleri Giresun'a götüren kervana katılır. Bir hafta yolculuktan sonra sekizinci gece kervan Giresun'a yaklaşırken arkadan yetişen atlılar kervanbaşına Kevser'i sorarlar. Bunu duyan Kevser, bindiği katırdan yola atlar fakat yolun bir yanı uçurumdur. Bir süre uçurumdan yuvarlandıktan sonra gözlerini açtığında babasını görür. Babası ve akrabaları onu alıp tekrar Eğin'e getirdikten sonra evlendirirler. Kevser evlenmek zorunda kaldığı adama üzülse de Kerim'e duyduğu aşktan dolayı onu sevip yakınlık gösteremez. Kendisini çocukları ile avutmaya çalışır. Evlendikten yedi sene sonra Kerim'in köye geleceği haberini alınca çok sevinir. Fakat Kerim'de kendi duygularına bir karşılık hissedemez. Buna rağmen Kerim'e olan hislerinde bir değişiklik meydana gelmez. Kerim'in tekrar İstanbul'a gitmesinden sonra daha çok ruhsal bunalımlar geçirmeye başlar. Onun kendine ilgisizliğinden sıkılan kocası çalışmak için İstanbul'a gider. Bu sırada Kevser'in babası bir gün çıktığı geyik avında hayatını kaybeder, abisi de Çanakkale Savaşı'nda şehit olur. O yıl annesi ve çocuklarıyla komşu köydeyken evleri yanar. Yangından kurtulan evin kilerine kocasının İstanbul'dan yolladığı parayla bir oda daha yaptırarak hayatlarını sürdürmeye çalışırlar. Kevser büyüyen kızını evlendirir, oğlunu da İstanbul'a

[129] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s.193.

babasının yanına çalışmaya gönderir. Bir süre sonra Kevser'in annesi vefat eder, İstanbul'da evlenen oğlundan da kocasının kalp krizinden öldüğü haberini alır. Köyde bir başına kalan Kevser köyün kadınları tarafından tef çalıp mani söylemesi için düğünlere çağırılır. Yıllar bu şekilde geçerken Kevser tam yetmiş beş yaşında Kerim'in Eğin'e döneceğini öğrenir. Kerim evlenmiş torun sahibi bile olmuştur. Kevser'in kalbinde beslediği aşk yine de ilk günkü heyecan ile durmaktadır. Kerim'in köye geleceği sabah heyecanla yatağından kalkan Kevser, sevdiği adamı karşılamak için hazırlık yaparken hayatını kaybeder. Kevser'in yıllarca yüreğinde büyüttüğü aşkın hikâyesi bu şekilde dramatik bir sona biter.

"Tıbbiyeli" hikâyesinde Sivas'tan tıp okumak için İstanbul'a giden genç, burada fabrikada çalışan Antepli Mersiye'ye âşık olur. Göz göze gelmeleriyle boş geçirdiği hayatında bir şeylerin değiştiğini hisseder. Mersiye bir gün kendisine musallat olan sarhoş bir kunduracı tarafından bıçaklanınca onu hastaneye Tıbbiyeli genç yetiştirir, tedavisiyle ilgilenir. Okul çevresinin ve amcasının tepkilerine rağmen Mersiye ile evlenmeyi düşünmektedir. Mersiye, tıbbiyeli genç her zora düştüğünde gözüne görünerek onu intiharın eşiğinden kurtarır. Tıbbiyeli ile bağlı bulunduğu Abdülaziz Hoca tevkif edildiğinde polis tıbbiyeliye yakınlığı nedeniyle Mersiye'nin de evini arayarak tıbbiyeli gencin ona emanet ettiği birkaç mektubu bulup Mersiye'yi de hapse atar. Bu sırada tıbbiyeli gencin Sivas'taki annesine oğlunun İstanbul'da kötü bir kadınla evlendiği haberi gönderilir. Kadın oğluna, onun bir kahpe ile evlendiğini göreceğine ölmeyi istediğini söyleyen bir mektup yazar. Mektup Şamlı şeyhin oğlu vasıtasıyla kasten Mersiye'nin eline ulaştırılır. Mersiye de Tıbbiyeli'ye böyle bir şeye sebep olduğu için daha fazla yaşayamayacağını söyleyen bir mektup yollayarak revirden aldığı zehirle intihar eder.

"Dağa İnen Nur" hikâyesinde on beş yıllık eşinin kendisine ihanet ettiği düşüncesiyle evini ve şehri bırakıp doğduğu köye giden birinin hikâyesi anlatılır. Katıldığı kafile yedi sene önce eşi Seher'le kaldığı evde konaklar. Gece eski anılarıyla boğuşan kahraman, kızgın olduğu Seher'i öldürmeyi düşünse de sonradan bunu yapamayacağını anlar. Kendi yaşamına son vermeyi düşünse de Seher'den intikam almadan bunu da yapmanın anlamsız olduğuna kara verir. Yine de çözümün ölüm olduğunu düşünür. Sabah olmasıyla kahraman bunalımlı intihar düşüncelerinden kurtularak kafileyle birlikte yola çıkar. Yol üzerinde bulunan bir Yörük köyünden geçerler. Adam masumluğuna inandığı Yörük köylülerinden yiyecek bir şeyler ister. Köylüler yiyecekleri getirdikten sonra karşılığında para verecekken köylü misafirlerine ikramda bulunduklarını söyleyerek parayı almaz. Bunun üzerine kahraman kendi kalbinin ne kadar karardığını, çürüdüğünü hisseder. Bu sırada kulaklarına gelen ezan sesi ile

birlikte tabiat ona huzur hissi verir. Bütün ağaçlar, sular, hayvanlar ona Seher'in temiz olduğunu fısıldar. Kahraman dünyanın yaşanabilecek bir yer olduğunu düşünürken karşı dağa nur indiğini ve dağın secde ettiğini görür. Artık Seher'i tekrar göreceği anı düşünmeye başlar. Bir aşk hikâyesinin anlatıldığı "Dağa İnen Nur"da dünyanın ancak sevgiyle ve sevilenle yaşanılacak bir yer olduğu hissettirilir. Kazanan ve kazandıran sevgidir.[130]

2.11.Anadolu'da Eğlence Hayatı

Anadolu'da çok eski tarihlere kadar uzanan bir eğlence kültürü vardır. Orta oyunundan gölge oyununa, meddahlıktan âşık atışmalarına kadar yerel kültüre özgü birçok eğlence tarzı mevcuttur. Anadolu halkı, kimi zaman düğün ve panayır gibi gecelerde çalgılı eğlenceler yaparken kimi zaman da köye/kasabaya gelen tiyatro kumpanyalarına giderek eğlence ihtiyacını karşılar. Zamanla devir değiştikçe eğlence şekilleri de ister istemez bu değişimden etkilenmiştir. Bazı şartların getirdiği ahlaki yozlaşmanın da etkisiyle köy/kasaba merkezinden uzak mevkilerde kadınlı-erkekli ve içkili oturak âlemleri de yapılmaya başlanır. Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali hikâyelerinde genellikle toplumun ahlaka muhalif olarak gördüğü oturak âlemlerini işlemekle birlikte; Sabahattin Ali, hikâyelerinde Anadolu'yu gezerek oyunlarını sergileyen tiyatro kumpanyalarına da yer vermiştir.

Refik Halit Karay'ın "Şeftali Bahçeleri" hikâyesinde "Anadolu'nun Sadabat'ı" olarak nitelenen kasaba, çapkın mutasarrıflarla rintmeşrep kadınların uğrağı olduğu için kasaba halkı da öylesine serbestleşir, öylesine açılıp zevke, safâya dalar ki artık "mubah görülmeyen günah kalmaz". Payitahtta, vilayet merkezinde yasak olarak görülen her şey burada gayet olağan bir durum olarak karşılanır. Kasaba halkı da günlerini şeftali bahçelerinde eğlenerek geçirir. Gündüzleri kasaba bomboş olur. Agâh Bey memuriyetinin ilk günü kasabayı gezerken bunu görür. Kasabada çeşmeden su dolduran birkaç kişi ve birkaç ihtiyardan başka kimse yoktur. Bunlar da herkes bahçelerdeyken Agâh Bey'in neden kasabada dolaştığına anlam veremezler. Yaşayış açısından oldukça serbest ve rahat olan kasabada kadınlar da oldukça rahattır. "Yatık Emine" hikâyesindeki kasabada oldukça kapalı bir yaşam varken "Şeftali Bahçeleri" hikâyesindeki kasabada gayet açık ve serbest bir yaşantı vardır. Kasabanın kadınları yanlarında erkekleri olmadan rahatça ırmakta yıkanıp yüzebilirler, erkeklerle görüşebilirler. Kasabada memurların sürdüğü eğlence hayatı oldukça renklidir. Eğlence akşamüzeri şeftali bahçelerinde başlayıp geç saatlere kadar sürer. Bu eğlencelerde

[130] Fadime, Şık, *Bir Filozofun Edebi Kimliği "Nurettin Topçu"*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2008, s. 122

türlü türlü rakı çeşitleri içilir, mezeler, kebaplar, patlıcan kızartmaları ve taratorlu semizotu salataları gibi yemekler yenir, şiirler, şarkılar okunur. Cuma günleri sabah erkenden eşeklere binilir, ırmağa yüzmeye gidilir. Akşamları da içki ve yemekli eğlence meclisleri bir memurun evinde her zamanki coşkusuyla devam eder. Bazı günler de hep birlikte hamama gidilir yemekli eğlenceler orada da yapılır. Eğlencenin her çeşidinin görüldüğü bu kasabada kadınlı eğlenceler de memurlar arasında oldukça olağan karşılanır. Kış yaklaşınca bahçelere gidemeyen memurlar, av eğlenceleri düzenler keklik vururlar. Jandarmaların yardımıyla kış için tavşan avına şöhretli av köpekleri, tazılar getirtirler.

"Vehbi Efendi'nin Şüphesi" hikâyesinde de memur eğlencelerine yer verilmiştir. Şeftali Bahçeleri hikâyesinde olduğu gibi memurlar vakitlerinin çoğunu eğlence âlemlerinde geçirirler. Cuma ve bayram günleri balık avına nehre inerler, buz gibi karpuz çatlatmak için kiraz yaylasına çıkarlar ve pazar dönüşü de çingene kızlara sataşırlar.

"Sarı Bal" hikâyesindeki kasaba eğlence âlemlerinin yaygın olmadığı kapalı bir yerdir. Eğlence, geceleri kasabanın dışında, elekçilerin oturduğu bir mahallede bulunan Sarı Bal'ın evinde yapılır. Bu eğlence âlemlerinin polis tarafından basılma riski oldukça yüksektir. Hovardalık etmek isteyenler geceleri gelip evin kapısına dayanıp içerdekileri uyandırırlar. Müşteri gelince hemen odanın ortasına sofra kurulur, mezeler hazırlanır ve kadehlere içiler doldurulur. Sarı Bal ve evdeki diğer kızlar ellerine zil takarak ortada oynar ve müşterilere sırnaşırlar. Onlar oynarken de birkaç kişilik saz, tef ve zillerden oluşan bir orkestra müzik çalar. Hem eğlenip hem içmeye devam ederler. İçkileri azalınca da kadınlar evdeki çocukları meyhanecinin evine gönderir. Geceleri uyandırılmaya alışık olan meyhaneci Ligor da şişeyi doldurur. Bu şekilde sazlı, sözlü, oyunlu ve içkili eğlenceler sabaha kadar devam eder.

"Şaka" hikâyesindeki kasabanın eğlence ortamı genellikle Yalı ismi verilen Balıkpazarı'ndaki meyhanelerde ve deniz kenarında geçer. Gündüzleri sessiz ve sakin olan Pazar akşamları hareketlenir. Servet Efendi ve Nedim Bey de memur oldukları kalemden akşam çıkar, odacıyla arkadaşları Şakir Efendi'ye haber yollarlar. Üç arkadaş buluşup Yalı'ya inerler. Biraz sahilde dolaştıktan sonra meyhaneye giderek içkilerini içerken sohbet ederler. İstanbul'dan gelen Servet Efendi ve Nedim Bey kasabanın eğlence olanaklarını sınırlı ve yavan bulurlar. 'Ara sıra iki ahbap gidip de biraz içki biraz çalgı arasında bir parça muhabbet edilecek bir ev' bulunmamasından şikâyet ederler. Bu nedenle sık sık Samatya meyhanelerini ve İstanbul âlemlerini anlatıp dururlar.

"Küs Ömer" hikâyesinde kasabanın eğlencesi olarak kaz dövüşleri vardır. Zehra'nın gelin olurken yanında götürdüğü kazlardan biri olan pehlivan kaz hırçınlığı ve kuvvetiyle herkesin dikkatini çeker. Köylülerden biri Ömer'e kendi kazıyla pehlivan kazı dövüştürmeyi teklif eder. Ömer başta istemese de kahvedekilerin ısrarıyla kabul eder. Dövüş Şadırvanlı medresenin avlusunda başlar. Oldukça heyecanlı geçen dövüş halk tarafından da büyük ilgi görür. Kasaba halkı ile birlikte yoldan geçen vergi memuru, muhasebe kâtibi gibi memurlar da izleyiciler arasına katılırlar. Yoldan geçen kağnıcılar bile arabalarını bırakıp dövüşü izlemeye gelirler. Bütün kasabanın ilgisini çeken bu kaz dövüşü Ömer'in kazının mağlubiyetiyle sonuçlanır.

"Yılda Bir" hikâyesinde olayların geçtiği Aydın yöresinin kadınlı erkekli eğlenceleri kısaca anlatılır. Bekir bir gece yattığı yerden sesler duyar ve yoldan geçenleri görmek için patikaya tırmanır. Aşağıdan önde iki kadın arkada dört adamın yürüdüğünü görür. Bunlar dağda kadın oynatmaya giden "Alaylı" çapkınlarıdır. Bekir, beş dakika sonra Aydın'a has iniltili, ahenksiz zurna sesleriyle nara, zil sedalarının ücra dağların tavşanlarını titreteceğini, gece yanan fundaların ateşinin parlayacağını düşünür. Bu manzara onu Teselya'daki eğlence âlemlerine götürür, gençliğindeki eğlenceleri hatırlatır. Bekir'in memleketinde kadınlarla erkekler birlikte serbestçe eğlenirler. Geceleri toplanıp "defne yığınlarının rayihalı alevleri üzerinden atlarlar". Nişanlılar kol kola gecenin karanlığına karışıp evlerine giderler. Teselya'daki eğlenceler yalnızca yaz aylarına da mahsus değildir. Kışın kar eğlenceleri yapılır, üzüm vakti de üzüm bağlarında yatılır. Bahar gelince tarlalara toprak ve çiçek kokulu küme küme otlar yığılır. Bu serbest yaşantı ve eğlenceler halkın gençlerini birbirlerine yakınlaştırır.

Sabahattin Ali'nin "Gramofon Avrat", "Bir Mesleğin Başlangıcı", "Yeni Dünya" hikâyelerinde de Anadolu'da oturak kadınlarının içkili eğlence meclislerinde şarkı söyletilip, dans ettirildiği eğlence ortamlarını anlatır. "Gramofon Avrat" hikâyesinde Konya'da sesinin güzelliğiyle ünlenen genç bir oturak kadını anlatılır. Gramofon Avrat civarın en ünlü oturak kadınıdır. Genelde eşrafın varlıklı ağalarının bağ evlerinde düzenlenen içkili, yemekli meclislerine çağırılıp şarkı söylettirilir. "Bir Mesleğin Başlangıcı" hikâyesinde ise oturak âlemlerinde boy gösteren zengin bir kabadayı olan koca Recep'in nasıl fakirleştikten sonra oturak kadınları ile müşterilerin aracısı olarak para kazanmaya mecbur olduğu anlatılır. "Yeni Dünya" hikâyesinde ise düğünlerde türkü söyleyip oynayarak para kazanmaya çalışan Yeni Dünya lakaplı bir oturak kadının hikâyesi anlatılır. Hikâyede damat evinde saz eşliğinde oturak kadını oynatarak eğlenirler. Bir yandan âşık sazıyla çalıp türkü söylerken oturak

kadınları da ellerinde zilleriyle salonun ortasında dans edereler. Gençler ise sokakta davul zurna eşliğinde halay çekerler. Bu halaylarda davulcu da davulunu çalarken çeşitli hareketler yaparak şovunu renklendirir. Hikâyedeki düğünde dans eden, gençliği ve güzelliğiyle ünlü olan Yeni Dünya'nın hastalığı nedeniyle eski halinden eser kalmamıştır. Bu nedenle gözden düşmüştür. Hikâyenin sonunda da Yeni Dünya dramatik bir şekilde hayatını kaybeder.

"Hanende Melek" hikâyesinde ise Hanende Melek, Anadolu'nun çeşitli kasabalarında turne yaparak sazlı kahvelerde şarkı söyleyerek para kazanır. Yeri geldiğinde de kadınlığının avantajlarını da kullanmak mecburiyetinde kalır. Kasaba halkı da Akşamları işleri bittikten sonra bu tür kahvelere giderek eğlenirler.

"Değirmen" hikâyesinde çingene obası geçimlerini sepet yaparak ve düğünlerde çalgıcılık yaparak kazanırlar. Bu hikâyede eğlence meclisi olarak hikâyenin son bölümünde yer alan Atmaca'nın klarnet sunumun yapmak için herkesi değirmene topladığı sahnedir. Atmaca oturduğu yerden klarnetini çalarken yağmurun ve çalışan değirmenin sesleri arasından duyulan klarnet sesiyle dinleyenler çok etkilenirler.

"Komik-i Şehir" ve "Arap Hayri" hikâyelerinde Anadolu'daki gezici tiyatro kumpanyaları dikkat çeker. Tiyatro kumpanyaları kasaba kasaba gezerek belirli bir süre boyunca oyunlarını halka sergilerler. Kasabaya gelen tiyatro kumpanyası genellikle kasaba hayatına renk ve canlılık katar. "Arap Hayri" hikâyesinde olduğu gibi bazen de yerli halktan oyuncu ve yardımcılar da alırlar.

2.12.Ahlaki ve İnsani Değerlerde Yozlaşma

Modern toplumlarla karşılaştırıldığında geleneksel toplumların insanî ve ahlaki değerlere bağlılığın daha yüksek olduğu iddia edilmektedir. Ancak geleneksel toplumlarda da -özellikle fizikî ya da sosyal gücü elinde bulunduranlar- insanî ve ahlaki değerler karşısında son derece duyarsızlaşabilmektedirler. Anadolu'nun farklı coğrafyalarını ve farklı dönemlerini hikâyelerine konu edinen Refik Halit Karay, Sabahattin Ali'nin, Nurettin Topçu'nun eserlerinde bu sorun önemli bir yer tutar. Üç yazar da insanî ve ahlaki yozlaşmayı eleştirir.

Refik Halit Karay'ın "Yatık Emine" hikâyesinde kasabadaki ahlak fukarası bazı erkekler aciz/zavallı durumdaki düşmüş kadın Emine'nin bu halinden yararlanmaya çalışır. İnsani duyarlılığını kaybeden bazı kadınlar da zavallı kadını eşlerinden kıskanır, fırsat

bulduklarını onu dövmekte ve aşağılamaktadır. Bir taraftan halkın eziyetleri sürerken diğer taraftan Emine hakkında söylentiler yayılır. Hiç gerçekliği olmamasına rağmen ayak takımının geceleri onun evinin önünde gezindiği, gündüz vakti iki delikanlının kapıyı zorlayıp içeri girdiği, birçok kişiyle birlikte Urfalı memurun da eve dadandığı kulaktan kulağa yayılır. Emine'nin kötü şöhretinden etkilene Çavuş ve arkadaşı bir gece Emine'ye sahip olmak düşüncesiyle onun evine giderler. Eve girdiklerinde ise kadının cesedini bulurlar.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde çok çeşitli ahlaki yozlaşma örnekleri görülür. Eserlerinde güçlü bir gözlem dikkati çeken Sabahattin Ali'nin bu hikâyeleri sosyolojik tespitlerden oluşur. "Selam" hikâyesinde Berber Yusuf kasabaya gelen tiyatro kumpanyasında çalışan saçlarına maşa yaptırmak için gelen genç aktris kızlardan birisiyle muhabbetini ilerletir. İyi saz çalan Yusuf bu genç kadınla muhabbetini ilerletmek için çok nadir çaldığı sazını evinden dükkânına getirir. Aralarındaki bu ilişki zamanla Berber Yusuf'ta duygusal ilgiye dönüşür. Bir akşam içkiyi fazla kaçıran Yusuf tiyatroya gider, kızın sahnede olduğu bir anda ona bakarak yüksek sesle "Aaaah"[131] diye iç geçirir. O gece Yusuf'u tiyatrodan atarlar, genç kız da tiyatro kasabayı terk edene kadar Yusuf'un dükkânına uğramaz. Aradan bir hayli zaman geçer Yusuf aktris kızı unutmuş gibidir. Fakat Balıkesir'den gelen bir kasabalı Yusuf'a aktris kızdan selam getirince Yusuf'un rengi sararır, eşi ve üç çoğundan oluşan ailesiyle birlikte dükkânını anlatıcıya/berbere emanet ederek kızı bulmaya gider. Yusuf'un ailesine uzun yıllardır dostu olan berber bakmaktadır.

"Hanende Melek" hikâyesinde dava vekili Hüseyin Avni, Hanende Melek'e ilgi duyar. Evli ve üç çocuk babası olan Hüseyin Avni, ailesi evde onu beklerken elindeki az bir parayla aldığı içkisini içtikten sonra soluğu kasabanın sazlı kahvesinde alır. Geç saatlere kadar bu kahvede Hanende Melek'i iğrendiren şehvet dolu bakışlarla kadını seyreder. Melek'e yakınlaşabilmek için karısının altınlarını zorla alıp Hanende Melek'e gönderir. O geç saatlere kadar kahvede eğlenirken küçük kızı kahveye gelip onu çağırır, ancak Hüseyin Avni ise onu umursamaz. Evde eşi ve üç çocuğu onu beklerken Hüseyin Avni, Hanende Melek'i elde edebilmek için kahvede kalmayı tercih eder. Sonunda Hüseyin Avni'nin kendi ailesine göstermediği merhameti Hanende Melek fazlasıyla gösterir. Hanende Melek, dayak yiyen sarhoş haldeki Hüseyin Avni, yağmura rağmen evine götürüp altınlarla birlikte o günkü kazancını da küçük kıza ve annesine verir.

[131] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2015, s.65

"Katil Osman" hikâyesinin kahramanı Osman'ın babası genç yaşta ölmüştür. Annesiyle yalnız kalan Osman girdiği hiçbir işte tutunamadığı gibi son derece şiddet eğilimlidir. "On yaşında mahalledeki memur çocuklarını dövmekten başlayarak, on ikisinde anasının üstüne yürümüş, on beşinde dayısına bıçak çekmiş, on altısında sonra da hiç olmazsa haftada bir karakolu, ayda bir hapishaneyi boylar olmuştu[r]."[132] Babasından kalan bağın baharda yaprağını, yazın üzümünü satarak parayı rakıya yatırır. Oturdukları evi de satmaya çalışsa da annesini evin tapusunu Osman'ın dayısına verip saklatması üzerine amacına ulaşamamıştır. Rakıya, eğlenceye verecek parayı bulamayan Osman, haraççılık yapmaya başlar. Esnafa musallat olup para ister, Osman'ın "şerrinden" yılan esnaf da onu başlarından savmak için üç beş kuruş verirler. Çünkü Osman yapıştığı insanı kolay kolay bırakmaz, terslenirse kavga çıkarır, hatta daha ileri gidip karşısındakine bıçak çekip "Yakarım ulan, kanını içerim ulan, beni katil etme ulan!.." [133] diye bağırır. Böyle yaygara koparıp insanları tehdit ettiği halde bir kişiyi bile yaralamayan Osman'ın ismi "Katil Osman" olarak kalır. Sivil hayatının tam tersine hapishanede kabadayıların yanında önünü ilikleyip onlara itaat eder. Yol kesip haraç isteme suçundan çok kısa süre hapis yatıp çıkan Osman, bir gün kumar masasında Berber Hüsamettin'i bıçaklar. Hüsamettin olaydan on iki gün sonra hayatını kaybeder. Hüsamettin'in ölüm haberinden sonra Osman'ın tavırlarında değişiklik olmaya başlar. Eskiden hapishanedeki mahkûmlara karşı sessiz ve saygılı olan Osman, artık sinirli ve sert davranmaya başlar. Çocukluğundan beri elinden tutanı olmadığı için bu duruma düştüğünü düşünen anlatıcı, Osman'a teselli vermek ister. Ancak Osman onu bir el hareketiyle susturarak Hüsamettin'i sırf gerçekten katil olmak için öldürdüğünü söyler, "yükünü sırtından atmış bir adam gibi" oradan uzaklaşır. Bu konuşmaya şahit olan bir diğer mahkûm Yakup Hoca'nın şu sözleri Osman'ın durumunu çarpıcı bir şekilde açıklar:

> "Bu dünya böyledir işte, kimi adam öldürdüğü için katil diye anılır, kimi adı "katile çıktı diye adam öldürür."[134]

Sabahattin Ali'nin öğretmen arkadaşlarından Mansur Tekin'den dinleyerek kaleme aldığı[135] "Böbrek" hikâyesinde böbrek tedavisi için İstanbul'a gelen Anadolulu bir taşra memuru olan Avni Akbulut'un başından geçenler anlatılır. Avni Akbulut İstanbul'a gelmeden önce Kayseri'de bir böbrek ameliyatı geçirmiş ancak diğer böbreğinde de iki taş çıkması nedeniyle tedavi olmak için İstanbul'a gelmiştir. Kayseri'deki doktoru İstanbul'daki profesör

[132] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, s. 29.
[133] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, s. 30.
[134] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, s. 34.
[135] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.109.

hocasına bir mektup yazarak Avni Akbulut'un eline verip onu hocasına yönlendirmiştir. Hasta adam ilk geldiği gece kaldığı handa kendisini hemşerisi olarak tanıtan "değirmi sakallı" olarak söz edilen biriyle tanışır, durumunu anlatır. "Değirmi sakallı adam", devlet hastanelerindeki doktorları kötüleyerek onu İrfan isminde başka bir doktora götürmeye ikna eder. Doktor burada Avni Akbulut'u muayene ettikten sonra ilaçla tedavi edileceğini söyler. Reçetesine piyasada bulunmayan ilaçları yazar. Bu ilaçları masraflı bir şekilde değirmi sakallı adam tedarik eder. Tedavisiyle hiç alakası olmamasına rağmen kendini hemşerisi olarak tanıtan bu adam, Avni Akbulut'u bakteriyolog, dâhiliyeci, mide uzmanı, kardiyolog, hatta kulak burun boğaz ve gözcüye bile götürdükten sonra bir gün ortadan kaybolur. Elinde parası kalmayan ve hastalığının tedavisinde hiç yol kat edemeyen Avni Akbulut, mektubunu da yanına alarak Doktor Osman'a gitmeye karar verir. Hastaneye vardığında bir yolunu bulup muayenehaneye girer. Öğrencilerine bir hastanın üzerinde bir şeyler anlatan doktor, dikkatsiz bir şekilde Avni'yi dinledikten sonra acilen ameliyat olması gerektiğini söyler. Ancak devlet hastanesinde yer yoktur ve uzun zaman sıra beklemek zorundadır. Hastanenin hademesi Avni'ye doktorun özel muayenehanesine gitmesini tavsiye eder. Bu tavsiyeye uyan Avni, ertesi gün doktorun muayenehanesine gider. Devlet hastanesinde yüzüne bile bakmayan doktor burada kendisine özel ilgi gösterir. İtinayla muayene ettikten sonra acilen ameliyat olması gerektiğini söyler. Ameliyatın masrafını soran Avni'ye de bin lirayı gözden çıkarması gerektiğini söyler. Yapacak başka bir şeyi kalmayan Avni Akbulut, memlekete iki bahçesinden birisinin satılması için mektup yazar. Bir müddet sonra para gelir ve ameliyat gerçekleşir. Doktor ameliyattan sonra böbreğinden çıkan taşı Avni'ye gösterir. Avni'nin diğer taşa ne olduğunu sorması üzerine doktor ve asistanları telaşla röntgen filmlerine bakar, telaşlanacak bir durum olmadığını söylerler. Fakat bir on beş gün sonra tekrar sancılar başlayınca Avni Akbulut tekrar ameliyata alınır. Avni Akbulut'un ikinci bahçesi de ameliyat masrafları için satılmıştır. İkinci ameliyatta üst üste ikinci cerrahi müdahaleye dayanamayan böbrek kanama yapar. Bunu üzerine doktor çareyi böbreği almakta bulur. Böylelikle Avni Akbulut tedavisi için İstanbul'a geldiği böbreğinden ve ayrıca Niğde'deki iki bahçesinden de olur. Oldukça zayıf ve güçsüz bir halde iyileşmeyi beklerken bir gün doktor ona hastalığının bu safhasının öğrenciler için enteresan olduğundan onu üniversite hastanesine nakledeceklerini söyler. Hikâyede özel sağlık yurtları ile özel doktorların ve simsarların halkı nasıl acımasızca dolandırıp soydukları gösterilir.[136] Doktorların halkın sağlığını para için çekinmeden istismar etmeleri eleştirilir.

[136] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s.109.

"Cankurtaran" hikâyesinde İbrahim'in çocukken babası daha sonra da annesi hayatını kaybeder. Yalnız kalan İbrahim daha on beş yaşında olmasına rağmen Asiye'yi kaçırır. Bir sene sonra da hamile kalan Asiye doğum yapmak üzeredir. Ancak normal doğumu gerçekleştiremeyen Asiye'nin şehre doktora gitmesi gerekir. İbrahim Asiye'yi kağnıya yatırıp şehrin yolunu tutar. Hastaneye vardığında başka doktor ve memurların kıskançlıklarından dolayı haksız bir şekilde şikâyet edilen doktor istemeyerek de olsa mecburiyetten dolayı kadın doğumlarıyla ilgilenmediğinden Asiye'yi hastaneye kabul etmez. Onları özel doğum hastanesi olan Mutena Cankurtaran'a yönlendirir. Doktor Mutena Cankurtaran doğumu yaptırmak için dört yüz lira ister. İbrahim Asiye'yi kağnıda bırakıp pazarda arabaya koşulu öküzlerden birini satıp yüz elli lira getirir. Ancak doktor bunu da kabul etmez. İbrahim'e iki yüz yetmiş liralık bir senet imzalattırır. İbrahim geri kalan bir öküzü ve kağnıyı da satar ancak ikisi birlikte sadece yüz elli lira eder. İbrahim gelene kadar ameliyat biter ama çocuk ölmüştür. Paranın tamamını isteyen doktor, Asiye'yi hastanede rehin tutar. İbrahim'in geri kalan parayı bulması imkânsız olduğundan birkaç kez doktora yalvarır, sonuç vermeyince de Asiye'yi kaçırmaya çalışır anacak başarılı olamaz. Ayrıca doktor, Asiye'nin hastanede kaldığı her gün için borca on beş lira eklemektedir. Hatta hastanede uzun süre kalan Asiye'yi kovduğu hademelerden birinin yerine çalıştırır. Bir gün İbrahim sinirli bir şekilde doktorun karşısına çıkıp Asiye'yi verip vermeyeceğini sorar. Doktorun parayı getirdiği takdirde Asiye'yi bırakacağını söylemesi üzerine İbrahim "Al öyleyse senin olsun. Köyde karı yok değil a! Hayrını gör!"[137] der, kapıyı vurup çıkar. Bu olanları sessiz bir vaziyette dinleyip sinirlenen Asiye gece camdan bahçeye atlayarak köyün yolunu tutar. Ancak camdan atlarken yarasının dikişleri patlar ve kanamaya başlar. Yol boyunca sancılar içinde kanı aka aka yürüyen Asiye, bütün yol boyunca sinirle tekrarladığı gibi "Köyde karı yok değil a!" diye haykırarak köye girer. Sesini duyan köylüler yetişir ancak Asiye ertesi sabah kan kaybından hayatını kaybeder. Doktorların bencilliği, para düşkünlüğü ve acımasızlığının, köylünün sahipsiz ve çaresizliğinin anlatıldığı hikâye, dramatik bir sonla biter.

"Dekolman" hikâyesinde anlatıcı Ankara'da özel bir hastane sahibi akrabasının evinde kalır ve doktorlar için cüzi bir ücret karşılığında bir takım tıbbi makaleler tercüme eder. Bir gün Ankara'nın büyük isimlerinden birisi gözünden rahatsızlanarak bu hastaneye gelir. Hastalık son derece ciddi bir göz rahatsızlığı olan Dekolman'dır. Önceleri tedavisi olmayan bu hastalığın yeni yeni tedavisi mümkün olduğundan hastanedeki doktorlar bu büyük ismi ameliyat etmeye yanaşmazlar. Bunun üzerine İstanbul'dan Alman Yahudi'si bir profesör

[137] Sabahattin Ali, *Sırça Köşk*, s. 91.

getirtilir. Hastanedeki doktorlar İstanbul'dan gelen profesör hakkında konuşurlarken anlatıcı Haftalık Tıp Gazetesi'nde Dekolman üzerine yazılmış bir makale bulup doktorlara gösterir. Doktorlar ondan bu makaleyi tercüme etmesini isterler. Anlatıcı ilk başta iki yüz lira karşılığında tercüme edeceğini söylese de yüz liraya anlaşırlar. Ertesi gün ameliyattan önce doktorlar bir önceki gece okuyup ezberledikleri bilgilerle Yahudi profesörü sıkıştırmaya çalışırlar. Profesör şaşkınlıkla doktorların yeni tıbbi yöntemleri takip etmesini övdükten sonra son çıkan Haftalık Tıp Gazetesi'nde bu konuyla ilgili bir makale yazdığını ancak Yahudi olduğundan dolayı imza kullanmadığını söyler. Doktorlar makaleden ezberledikleri bilgilerle makalenin yazarını köşeye sıkıştırmaya çalışarak komik duruma düşerler. Yazar, burada ırkçılığı, ötekileştirmeyi eleştirir.

Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde de ahlaki ve insanî değerlere yozlaşma ayrıntılı biçimde irdelenir. "Taşralı" hikâyesinde Sefer, çalıştığı çiftlikte eşi Emine'nin babası olan ağanın altın kemerini ve altın kakmalı kırbacı çalmak suçuyla itham edilir. Ağa bu nedenle Sefer'e kötü davranır, küfürler ederek herkesin içinde döverek onu aşağılar. Dayağa ve aşağılanmaya ses çıkarmayan Sefer, annesine ve şehit babasına sövülmesini kaldıramayıp bir gün ağayı bıçaklayarak öldürür. Çalınan eşyalar başka bir evde ortaya çıksa da Sefer adam öldürmek suçundan on yıl hapse mahkûm edilerek İstanbul hapishanesine gönderilir. Bu olaylar gelişirken Sefer'in altı yaşında Şahbaz isminde bir kızı vardır, eşi Emine de ikinci çocuğu Hasan'a hamiledir. Emine Sefer'in İstanbul'a gönderilmesiyle birlikte kızı Şahbaz'ı kız kardeşine emanet ederek Hasanı da alıp İstanbul'a gider. İstanbul'da otelle birlikte kahve işleten hemşerileri Dabanların Mustafa'nın yanına gider. Mustafa birkaç gün kadını otelinde misafir etse de bir yolunu bulup göndermek ister. Bu sırada yine hemşerisi olan doktorlara simsarlık ederek geçinen Çerkezoğlu Emine'yi kahveden alıp Arnavut bir doktorun yanına hizmetçi olarak götürür. Acımasız ve sert bir insan olan Arnavut Doktor Emine'nin parasını biriktirip daha sonra vereceğini söylese de hiçbir zaman vermez. Emine de sokakta kalmamak için ses çıkaramaz. Yıllar sonra Emine'nin kız kardeşi Şahbaz'ı bir hemşerisinin yanına katarak İstanbul'a gönderir. Aynı Doktor, Şahbaz'ı muayenehanesine hizmetçi olarak alır. Bir gün kızının muayenehanede ağlamaktan kızarmış gözlerle donmuş bir vaziyette gören Emine başına gelen felaketi öğrenir. Doktor daha yeni olgunlaşmaya başlayan kızı evlenmek vaadiyle kandırmış namusunu kirletmiştir. Doktor, üç aylık hamile olan Şahbaz'ın karnındaki bebeğin alınması için Emine'yi ve kızı kandırır. Şahbaz ameliyattan bir gün sonra hayatını kaybeder. Kızının ölümünün hesabını sormak için doktorun karşısına çıkan Emine'yi doktor, aralarında Çerkezoğlu'nun da bulunduğu hizmetçilere "Atın dışarı bu taşralı karıyı! Atın bu

edepsizi"[138] diyerek dışarı attırır. Kızının ölümüyle üzülen kadın olanları hapisten çıkmasına üç ay kalan Sefer'e anlatmak için hapishaneye gider ancak kızının öldüğünü söylemeye bir türlü dili varmaz. Hapishaneden çıkıp tekrar Dabanların Mustafa'nın kahvesine gider. Okuldan sonra gazete satarak para kazanmaya çalışan oğlu Hasan'la birlikte geceyi Kahvede geçirir. Ertesi gün Çerkezoğlu gelip Emine'ye yeni bir iş bulduğunu söyler. Kadını alıp Giritli bir tiyatrocunun evine hizmetçi olarak götürür. Çalışmaya başladıktan bir süre sonra Giritli tiyatrocu Emine'ye doktordan kızının intikamını almasını söyler. Çerkezoğlu'nun da yardımıyla doktora dava açmak bahanesiyle Emine'nin kocası hapisten çıktıktan sonra kullanmak için sakladığı beşibiryerdeleri alır. Ancak aylar geçmesine rağmen ne davadan ne de altınlardan haber yoktur. Bir gün Emine vaziyeti öğrenmek için tiyatrocunun karşısına çıkar. Tiyatrocu "Ne altınları? Hangi altınlar? Çıldırdın mı sen?"[139] der. Emine sinirlenerek Giritlinin yakasına yapışınca adam bağırarak yardım ister. Sesi duyara gelen tiyatrocunu karısı ve diğer hizmetçiler adamı Emine'nin elinden kurtarırlar. Bu sırada merdivenlerden yukarı doğru kaçan tiyatrocu "Atın bu alçak kariyi, bu edepsiz taşrâliyi!.. Beni tehdit ediyor, para istiyor! Atın bu taşrâliyi!"[140] diye bağırır. Kapıcı Emine'yi dışarı atacakken tiyatrocunun karısı engel olur. Emine geceyi orada geçirir ancak Hasan eve gelmemiştir. Ertesi sabah Kahvede olabileceğini düşünerek oraya gidince polislerin Hasan hakkında araştırma yaptığını görür. Durumu anlamaya çalışır. Hasan'ı görmek için polis merkezine gidince olayı anlar. Geçen gece olaylar olduğunda tiyatrocu karısının küpesini Çerkezoğlu'ndan da yardım alarak Hasan'a verip kuyumculardan fiyat sorması için gönderir. Arkasından da çocuğu hırsızlık yaptığı gerekçesiyle polise ihbar eder. Polis Hasan'ı gazete satarken yakalar, yüzük Hasan'ın cebinden çıktığı için de hapse atılır. Gerçeği anlatmak istese de kimse Hasan'ı ciddiye almaz. Emine bu olayların verdiği üzüntüyle ruh gibi bir süre sokaklarda gezindikten sonra kahveye döner. Bu sırada içeri giren Çerkezoğlu Sefer'in hapisten çıktığını ve bütün olanları ona anlattığını söyler. Sefer bütün olanları dinledikten sonra doktoru muayenehanesinde öldürür. Ertesi gün de tutuklanır. Emine bütün bu olanları daha fazla kaldıramaz, o gece kahvenin tahta merdivenlerinden sarkıttığı iple kendini asar. Çerkezoğlu adliyede elleri kelepçeli Sefer ile karşılaşır. Sefer ona "Çerkezoğlu! Ocağımı söndüren sensin! Kaynatamı bana kışkırtıp ilk kanı akıtmaya sebep olan yine sendin. On beş sene sonra da senin hesabını göreceğim!"[141] diye bağırır. Çerkezoğlu da arkasını dönüp geri geri giderken Sefer'e "Sefer! Haberin var mı? Emine dün akşam kendini astı! Hasan da karakolda mevkuf yatıyor! Baban benim babamı

[138] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 20.
[139] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 24.
[140] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 25.
[141] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 31.

memlekete sokmazdı ha?"[142] diye bağırıp ortadan kaybolur. Hikâyenin sonunda Sefer'in ailesinin başına gelen bütün felaketlerin sebebi ortaya çıkar. Çerkezoğlu'nun eşkıya olan babasını Sefer'in babası köye sokmadığı için intikamını bu şekilde almıştır. İki kez hapse düşürdüğü Sefer'in kızı ve karısının ölümüne, Hasan'ın da hırsızlıktan hapse düşmesine neden olmuştur. Çerkezoğlu'nun bu vicdansız davranış Arnavut doktor ve Giritli tiyatrocunun da acımasız ve çıkarcı davranışlarıyla birleşerek bir ailenin felaketi haline dönüşmüştür. Hikâyede memleketinden İstanbul'a gelen Anadolu insanının çektiği sıkıntılar da çarpıcı şekilde işlenmiştir. Gittiği her yerde aşağılanıp kötü davranılan Emine çok sıkıntı çeker. Her seferinde "taşralı" olarak aşağılanan Emine yaşadığı kötü olayların verdiği ruhsal çöküntüyle içinden şunları düşünür:

> "İstanbul bir cehennemdi ve herkes burada zebani idi. Burası Anadolu'nun kabri idi. Belasını bulacak kulları kader buraya sürüyordu."[143]

Emine, "Cehennem" olarak nitelendirdiği İstanbul'da kızını yitirmiş, oğlunu ve kocasını hapiste bırakıp hayatına son vermiştir.

"Araboğlu" hikâyesinde bölgenin zenginlerinden Hacı Salih Araboğlu'nun babasını köle olarak Yemen'den getirmiş ve himaye etmiştir. Köylünün korkusundan titrediği Araboğlu'nun babası Fırat Nehri'nin kıyısındaki bir kilisenin papazını öldürüp Fırat'a atmış onu idamdan Hacı Salih kurtarmıştır. Babasının ölümünden sonra yerini Araboğlu alır ancak Araboğlu'nun yaptıkları babasını yaptıklarını aratacak kadar çoktur. Araboğlu, köylünün sürüsünden koyun çalar hatta her ne zaman ete ihtiyaç duysa birkaç koyunu çalıp kavurma yapar. Birinci dünya harbinde askerlik yapmamak için kaçıp dağlarda dolaşır. Bir müddet sonra köye iner, bunu haber alıp evi çevren jandarmalara pencereden ateş açarak kurtulur, tekrar dağa kaçar. Dağda yakalanıp hapse atılan Araboğlu, duvarı delip hapisten kaçar. Sonra tekrar dağda yakalanır. Üç jandarma eşliğinde yakalanıp hapse götürülürken dere kenarında abdest alıp namaz kılma bahanesiyle kelepçelerini açtırır. Kelepçelerin açılmasıyla iri cüssesinin verdiği avantajla jandarmaları etkisiz hale getirip silahlarını alır, birini öldürür birini yaralar, diğer jandarma da kaçar. Büyük harpten sonra "Ermeni patırdısında" yoldan geçen boyunlarında beşibiryerde dizili beş Ermeni kızı misafir etme bahanesiyle dağa çıkartıp öldürdükten sonra altınlarını alır. Yine geçen kafilenin kızlarından birini beğenip evlenir. İki ay sonra kadın ortadan kaybolur. Soranlara "Adam o bana gari mi olur ki?" [144]diye cevap

[142] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 31.
[143] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 21.
[144] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 105.

verir. Aslında kadını bir gece koyun gibi parçaladıktan sonra çuvala koyup Fırat'a atmıştır. Harpten sonra Mütareke yıllarında İstanbul'a gitmiş, burada kendisini tanıyan Ermeniler onu İngiliz polisine katil olduğu için ihbar ederler. Birkaç sene hapiste yatan Araboğlu İstiklal zaferinden sonra serbest kalarak köye geri döner. Döndükten sonra köyden dört kız alıp boşar ardından iki dul kadınla evlenir. Bunlardan biri kocası ölen üç oğlan beş kız annesi Güllü'dür. Güllü, köyün imamının uyarılarına rağmen parası olmadığı için Araboğlu ile evlenir. Araboğlu, Güllü'nün kızlarından birisine tokat vurur, kulağından kan gelen kız da ölür. Gülllü de iki sene sonra oğlu askerden dönünce Araboğlu'nu bırakıp gider. Araboğlu'nun ayrıca vergi tahsildarı Zühtü Efendi'yi atının sırtında vergi topladığı sırada uzaktan ateş ederek öldürüp üzerinde para arayıp bulamadıktan sonra cesedini Fırat'a atar. Üzerindeki heybe para dolu at korkuyla zühtü Efendi'nin evine gidince olayın anlaşılması üzerine Araboğlu birkaç sene ortadan kaybolur. Köye tekrar geldiğinde elinde teşbihle Tokatlı şeyhe intisap ettiğini söyler. Elinde teşbih köyün dik ve taşlıklı yolundan salavat getirerek inmesi köylüde onun gerçekten hoca olduğu intibaı oluşmasını sağlar. Araboğluna'nun numara yaptığı dedikoduları ortalıkta dolaşsa da köyün imamı dâhil kimse korkudan sesini çıkaramaz. Bu yeni halinin de etkisiyle babasını Yemen'den getiren Hacı Salih'in ailesine nüfuz eder. Oğlunu Hacı Salih'in torunuyla evlendirerek kızın zenginliğinden faydalanır. Bir zaman sonra oğlu da eşinin altınlarını çalıp İstabul'a kaçar. Arabaoğlu son zamanlarda kasabada oturan Boşnak Şakir'le dost olur. Komisyonculuk yapan ve çok zengin olan Şakir işlerinde kendisine yardım edecek Araboğlu gibi bir kabadayıya ihtiyaç duyduğu için onunla dostluk kurar. Bir gün onunla birlikte Malatya'ya gitmeye orada iş yapmaya karar verirler. Araboğlu, Malatya'ya gitmek için yola çıkacağı gece eşiyle birlikte düğüne giden gelinin mücevherlerini çalıp evde uyuyan iki yaşındaki torununu boğarak evden çıkar, gece karanlığında düğün evinin de önünden geçerek Malatya'ya doğru yola koyulur. İnsani değerlerini tamamen yitirmiş olan Araboğlu yine başladığı yere dönmüş hırsızlık yapmış, cinayet işlemiştir. Yaptığı hiçbir şeyden pişman olmayan Araboğlu'nun kalbi bir an da olsa torununu öldürürken "Anaa!" diye bağırdığını hatırlamasıyla yumuşar gibi olsa da kedi kendine "Adam sen de… Bir parmak çocuk. Bir tanesi aha doğar."[145] diye düşünerek içini rahatlatır. Ardından Malatya'da Şakir ile birlikte kazanacakları parayı düşünerek keyiflenir.

"Tereke" hikâyesinde İmmihan kendisini evinin tavanında bulunan kütüğe asarak intihar eder. Arkasında yedi yaşında Gülşan'ı bırakan İmmihan yıllar önce dedesi Hacı Süleyman'ın telkiniyle Hasbi ile evlenmiştir. Bir gün ağaçta meyve toplayan İmmihan düşüp

[145] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 113.

de bir ayağı sakat kalınca Hasbi genç kadından soğuyarak onu terk edip İstanbul'a gitmiştir. İmmihan'ın Hasbi'den bir oğlu ve bir kızı olmuştur. Tek başına büyüttüğü çocuklarından oğlu askere gittiğinde Erzurum'da hastalıktan ölür. Kızıyla birlikte dedesinden kalan tarlaları işleyerek hayatını sürdürmeye çalışır. Hasbi ise İstanbul'a ilk gittiğinde bir fabrikada ayak işi bulur. Zamanla fabrikada dönen rüşvet ve kaçakçılık işlerinin içine girerek fabrikadaki mevkiini yükseltip müdürün kızıyla evlenir, İstanbul'un milyonluk apartman sahibi zenginlerinin arasına girer. Müdürün kızından iki kızı olur. Hasbi'nin kızları Suadiye plajlarında boy gösterir, bacak güzelliği yarışmalarına katılırlar. Bu durumdan oldukça hoşnut olan Hasbi Anadolu'nun bir köyünden olmayı utanılacak bir şey olarak görür. Köydeki eşi İmmihan'ı ve kızı Gülşan'ı hiç aklına bile getirmez. İmmihan intihar ettikten sonra kendisine haber gönderilmesiyle köye gelir. Köye geldiğinde İmam, muhtar ve muhtar azaları İmmihan'ın geride bıraktığı malları çoktan bölüşmüşlerdir. Kızı Gülşan'ı da daha çok mala sahip olabilmek için imam evine almıştır. İmmihan'ın ölümünden hiç üzüntü duymayan Hasbi imam ve muhtarla anlaşarak kasabaya giderken yanlarında bir kadın götürerek hala ölümü resmi mercilere bildirilmemiş İmmihan'ın yerine geçirip evi, bağı ve tarlayı Hasbi'nin üzerine geçirirler. Hasbi de Emlakları üzerine geçirdiği gün evi imama, bağı muhtara, tarlayı da İlyas'a satarak Gülşan'ı da imama bırakıp cebindeki paralarla İstanbul'un yolunu tutar. Annesini ölümü ve babasının umursamazlığı ile sahipsiz kalan Gülşan, imamın karılarından gördüğü eziyete daha fazla dayanamayarak köyün yaşlılarından Cottik Hala'nın evine sığınır. Çocuğa bakacak gücü olamayan ihtiyar kadın bir süre onu evinde barındırır, yıllar önce ölen kızının entarisini kesip Gülşan'a elbise yapar. Bir süre sonra yalnız yaşayan Ali Seyid gördüğü bütün kötülüklere dayanamayarak köyü terk edip İstanbul'a gitmek için yola çıkar. Giderken de haline üzüldüğü ve köyde çıkarcı, acımasız insanların arasında kalmasını istemediği Gülşan'ı da yanında götürür. Annesinden kalan kalan malların hiçbirisi kendisine verilmeyip sığıntı gibi yaşadığı evde hakaret gören küçük kıza ihtiyar bir kadın olan Cottik Hala ve kimsesi olmayan Ali Seyid dışında kimse sahip çıkmaz.

"Yitik" hikâyesinde başka bir köyden geldiği için köylü tarafından "yabanın gelini" diye adlandırılan kadın eşini kaybettikten sonra on iki yaşındaki oğlu Ömer ile birlikte gelin olarak geldiği köyde yaşamını sürdürmeye çalışır. Bir gün Kamaraçlının kadınları feryatlarla kadının bahçesine dalıp Ömer'in mevlit gecesi kendilerinin altınlarını çaldığını söylerler. Kadınlara inanmayan ve bunu kabullenemeyen dul kadının ağlamaya başlaması üzerine çıkıp giderler. Yarı yolda kadınların önüne dul kasının görümcesi Hasibe çıkıp sinirleri yatışan kadınları kışkırtır. Hasibe, kocası Çakal Mehmet ve oğulları Kazım, dul kadınla oğlu Ömer'e

hiç rahat vermezler. Her fırsatta üzerlerine gidip etrafa dedikodu yayarlar. Hasibe yine fırsat bulduğunu düşünerek kadınlara Ömer'i altınları çalarken gördüğünü söyleyerek kışkırtıp köyün meşhur hocası Zülfükar Hoca'ya gönderir. Zülfükar Hoca'nın kerametiyle altınları kimin çaldığını onlara haber vereceğini söyler. Zülfükar Hoca bir iki kitaba baktıktan sonra altınların dağda gömülü olduğunu, çalan kişinin de Ömer gibi zayıf ve sarışın olduğunu, hırsızın kendini yakın zamanda Fırat'a atacağını söyler. Kadınlar duyduklarıyla yavaş yavaş hırsızlığı Ömer'in yaptığından emin olurken Hasibe de gidip büyücü Zahide'ye giderek onu da söyleyecekleri hususunda tembihler. Hocanın evinden çıkıp büyücü Zahide'ye giden kadınların artık içlerinde şüphe kalmaz. Geri dönüp dul kadına dava açacaklarını söyledikten sonra köylerine dönerler. Ömer'in hırsız olduğu dedikodusu bütün köyde hızla yayılır. Köyün kadınları grup grup eve gelip kadını ziyaret ederek oğlunun hırsızlığı hakkında konuşurlar. Etrafta dolanan hırsızlık söylentinden dolayı kadının dayanacak gücü kalmaz. Artık o da bu kadar söylentinin etkisinde kalıp Ömer'in hırsızlık yapmış olabileceğini düşünmeye başlar. Fakat işin aslı gerçekte öyle değildir. Altınları çalan Hasibe'nin oğlu Kazım'dır. Kazım bir gün anne ve babasına altınları çaldığını itiraf eder, getirip altınları önlerine koyar. Hasibe ve Çakal Mehmet bu duruma sinirlenmek yerine altınları sahiplenirler. Kazım2ı da kimseye bir şey dememesi konusunda tembihlerler. Hasibe'nin aklında askerde olan büyük oğlunu Zülfükar Hoca'nın kızıyla evlendirmek vardır. Fakat hoca kızı vermek için beşi bir yerde şartı koymuştur. Altınları alan Hasibe sevinçle hocaya koşup yakın zamanda düğün yapacaklarını müjdeler. Öte yandan yolda dul görümcesini hazırlık yaparken bulur. Nedeni sorduğunda kadının evini dava etmekten vazgeçmeleri karşılığında evini Kamaraçlılara bırakıp kendi köyüne gitmeye karar verdiğini söyler. Bu haberle altınların kendisinde kalacağına kesin gözüyle bakan Hasibe gidip kocasına haber verir. Ömer de dağdan gelmiş eve uğrayıp çıkmıştır. Onun aklında da hırsızlık söylentileri vardır. Hoca'nın hırsızın kendini Fırat'a atacağı kehanetini düşünerek Fırat Nehri'nin kenarına iner. Önceleri azgın suyundan hep korktuğu nehir o gün ona çok güzel görünür. Nehrin ufuklarında bir ışık görür gibi olur. Bu ışık sanki onu dedikodunun, köylülerin, Zülfükar hoca ve diğerlerinin olmadığı bir dünyaya çağırır gibidir. Bu manzaradan geriye kalan Ömer'in suya ayaklarını sokmak için çıkardığı sahil kenarındaki kumsalların üzerinde bulunan potinleri olur. Hikâyede toplumun ve toplumsal telkinlerin insanlar üzerinde kurduğu baskı konu edilmiştir. Ömer, köylünün oluşturduğu baskı ve dedikodu ortamından etkilenerek kendisini nehre atmıştır. Ayrıca hikâyede Hasibe, Çakal Mehmet ve Kazım'ın şahsında kendi çıkarları uğrunda başkalarının felaketlerinden haz alan insanlar da eleştirilir. Hasibenin gözünde ne olursa olsun altınlara

sahip olabilmek, ölen kardeşinin emaneti olan görümcesinin ve Ömer'den daha önemlidir. Onların hayatlarında meydana gelen felaketler onu üzmek bir yana mutlu etmektedir.

"Kayan Köy" hikâyesinde komşu olan Çobanlar Köyü ile Çılbanlar Köyü'nde toprak kayması meydana gelir. Çobanla köyünde birkaç ev tehlike nedeniyle devlet tarafından boşaltılır. Çılbanlar Köyü halkı başta yüz elli yıl önce gelip yerleşmiş Boşnak Karabıçak ailesi olmak üzere Çobanlar Köyü'nün sulak meralarına göz dikmişlerdir. Çobanlar köyünün bir an önce yıkılmasını beklerler. Karabıçaklardan Hamza ve birkaç kişi köyün kendiliğinden yıkılmasını beklemeden Çobanlar Köyü'nün boşaltılmasını sağlayacak bir plan yaparlar. Çobanlar Köyü'nün en görünür yerinde olan Gülsün'ün evi yıkılırsa köyün gerçekten yıkılmaya başladığı düşünülerek devlet zoruyla köy boşaltılacaktır. Şeyhlerinden de izin aldıktan sonra gece karanlığında evi yıkmaları için Kızılbaş Hasan'la Yüzüyanık Gülsün'ün evinin duvarlarını yıkarlar. Onlar bunu yaparken evde kimse yaşamadığını, Gülsün'ün bağ evinde olduğunu düşünerek yapmışlarıdır ancak Gülsün onlar gittikten biraz sonra bağ evinde ısınamadıkları için çocuklarıyla birlikte evlerine döner. Her şeyden habersiz yorganlarına sarılmış uyurken ev büyük bir gürültüyle üzerlerine yıkılır.

"Görünmeyen Adam" hikâyesinde Osman Ağa bir gece rüyasında babasının kendisine üstünde çile yazan çukurun arkasından elini uzatarak "Oğlum yeter, bu çukuru atla da bu tarafa geç… Gayrı sen hesabını verdin. Yalnız çocuklara söyle: Ata, avrada bir de silâha iyi sahip olsunlar!"[146] dediğini görür. Ecelinin yaklaştığını anlayan seksen yaşındaki ihtiyar ertesi gün öğleyin babasını ziyaret ettikten sonra Cuma namazına gider. Hutbede imam, namustan, iffetten bahseder, "Size düşmanlık kendi cahilliğinizden gelir, bir de yabancıdan. Ama yabancının size sokulması da cahilliğinizdendir. Siz adam olsanız yabanın içinizde ne isi olacak?" diye cemaate nasihat verir. Namazdan sonra Osman Ağa hutbenin de etkisiyle cemaate köyün durumundan şikâyet ederek, nasihat verir. Köylünün köyün gençlerinde meydana gelen bozulmaya ses çıkarmamasına kızar. Osman Ağa yirmi yıl önce harp zamanı kendisinin komuta ettiği üç yüz kişilik bir müfrezeyle Yunan askerini Çan köyüne sokmamıştır. Yunanlılar yenilip geri Ege Denizi'ne doğru çekilirken Osman Ağa'dan intikam almak için bir gece ansızın köye baskın yapar, Osman Ağa'nın evini kuşatır. Evde silah arkadaşı Salim Ağa ile evde saklanırlar. Eve irip değerli eşyaları alan Yunan askerleri onları görmez ve evde kimse yok diye geldikleri gibi giderler. Osman Ağa da köylüye haber salıp onları komşu köye sevk ederek Yunanlıların yaktığı ateşten yana köyden kurtar. Kendilerine hep önderlik eden Osman Ağa'ya karşı halk her zaman saygı duyar, hürmet eder. Osman Ağa,

[146] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 220.

köye on sene önce gelen Arnavut Üzeyir'den de şikâyetçidir. Üzeyir gelip önce ılıcayı işletir, köyün gençlerini etkileyip ahlaksız ve kötü davranışlara sevk eder. Daha sonra da bir lokanta açıp orayı işletmeye başlar. Köye bir süre önce gelen bozuk davranışlı kafilenin "serseri" gençleri de yemeklerini bu lokantada yiyip içkilerini de içtikten sonra uygunsuz davranışlarıyla köylüyü rahatsız ederlere. Bir süredir de kafileden birisi Osman Ağa'nın gelini Kısmet'in etrafında dolanmaya başlar. Kafile o Cuma akşamı köyü terk eder ancak geride bir araba kalmıştır. Akşam Osman Ağa erkenden yatar, Yusuf ovadadır. Kısmet ahırdan atın seslerini duyunca bakmak için ahıra gider. Ahırda iki adamla Üzeyir kısmete saldırırlar. Genç kadının sesine uyanan Osman Ağa mavzerini alarak ahıra gider. İçeri girdiğinde kapının arkasına saklanan Üzeyir elindeki bıçağı ihtiyarın göğsüne saplar. Adamlar ve Üzeyir Kısmet'le birlikte atı da alıp kaçarlar. Kısmet'i arabaya bindirdikten sonra atı serbest bırakırlar. Sesleri duyan Bakkal Hüsnü ihtiyar can çekişirken koşarak gelir. Bu sırada Yusuf ovadan gelir. Osman Ağa güçlükle nefes alırken oğluna "Oğlum, atına, avradına, silahına sahib ol, yabana bırakma!"[147] der. Yusuf da babasının son sözlerini işittikten sonra evden babasının mavzerini alıp yola düşer. Yolda jandarmalar onu durdurup mavzeri taşımasının yasak olduğunu kendilerine teslim etmesi gerektiğini söylerler. Yusuf'un durumu anlatmasına rağmen dinlemezler. Yusuf da silahı verip yolundan kalmamak için jandarmalardan birine ateş ederek yaraladıktan sonra yol kenarındaki çalılara doğru koşarken jandarmaların açtığı ateşle vurulur. Yusuf'a yardım için arkasından gelen atlılar onun yanına vardığında jandarmalar kaçmış, Yusuf da mavzerin üzerine yüzükoyun yatarak can vermiş durumdadır. Hikâyenin sonunda Yusuf ve babası Osman Ağa hayatını kaybetmiş Kısmet de Arnavut Üzeyir'in yardımıyla kafiledeki adamlar tarafından kaçırılmıştır. Dramatik bir sonla biten hikâyede Nurettin Topçu Anadolu'da ahlaksız davranışların Anadolu'ya sonradan göç eden, Anadolu toprağıyla mayalanmayan insanların vasıtasıyla yayıldığına işaret eder. Önceki hikâyelerde de olduğu gibi göçle gelen Arnavut Üzeyir köylüye kötülük yayıp, bütün bu olayların gerçekleşmesine sebep ve yardımcı olmuştur.

"Nahiye Müdürü" hikâyesinde genç bir öğretmen, şehrin paragöz ve samimiyetsiz insanlarında kaçarak Anadolu halkına hizmet etmek düşüncesiyle Osman Bey'in nahiye müdürü olduğu, eski ismi Yoran yeni ismi Akköy'e gider. Yolda giderken birkaç efeyle aynı otobüste yolculuk eder. Fakat efeler hayal ettiği gibi yiğit ve mertlikten çok maddeci ve küstahlık sezdiren bir sertliğe sahiptirler. Gördüğü bu durumla hayal kırıklığına uğrayan öğretmen yine de hizmet aşkıyla yanıp tutuşan Osman Bey'le birlikte kalıp köye ilkokul

[147] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 228.

öğretmeni olur. Bir gece efeler öğretmenin evinin yakınında bulunan bir evi basarak genç bir kadını eşini vurarak kaçırırlar. Öğretmen kızı götüren efeye ateş ederek vurur ancak diğer efeler öğretmeni kıstırarak kadınla birlikte dağa kaçırırlar. Osman Bey jandarma birliğiyle arkalarından yetişse de kuvvetlerinin yeterli gelmemesiyle takviye birlik getirmek için kasabaya gider. Kasabadan kaymakam, jandarma kumandanı ve takviye birlikle yola çıkarlar. Yolda efeler önceden haber aldıkları için bir virajı kazarak yolu kullanılamayacak hale getirmişlerdir. Araba hızla uçurumdan yuvarlanır, jandarma kumandanı atlayarak kurtulur. Kaymakam ağır yaralanır, Osman Bey ise feci şekilde can verir. Ertesi gün efeler öğretmenin cesedini elleri ve kulakları kesilmiş bir şekilde okulun bahçesine bırakırlar. "İdealine veli aramak için gelen genç muallim" eşkıyaların kurbanı olur.

"Şehid Oğlu Şehid" hikâyesinde Molla Kadir, üç sene önce askere giden oğlu Şemsettin'den haber alamamaktadır. Oğlunu askere gitmeden önce bir Yörük kızıyla nikâhlar. Düğün hazırlığı yaparken de Şemsettin askere çağırılır. O askerdeyken Molla Kadir küçük oğlu eşi ve geliniyle geçinip giderken bir yandan da oğlunun döneceği zamana hazırlık yapar. Gelinini de altı ayda anasının babasının yanına ya kendisi götürür ya da küçük oğluyla birlikte yollar. O gün de oğluyla gelininin ziyaretten dönmesini beklemektedir. İkindi namazı sırasında küçük oğlunun bağırışlarını duyan cemaatle birlikte namazı bitirip onu karşılar. Muhacir köyü olan komşu köyden Boşnak imamın oğlu İdris'in gelinini kaçırdığını öğrenir. Hemen köylüyle birlikte silahlanıp yola çıkmak için meydanda toplanırlar. Tam bu sırada bir jandarma birliği köye girerek kimsenin bir yana ayrılmamasını köyde kaçak silah bulunduğu için arama yapılacağını söylerler. Molla Kadir, jandarmaların içinde bulunan şeytan Recep'in kardeşini görünce jandarmaları üzerlerine Boşnak imamın salığını anlar. Köylüye namusuna sahip çıkması gerektiğini telkin ederek jandarmalara saldırır. Kısa süreli kavganın sonrasında köylü jandarmayı yıldırır, tekrar İdris'in peşine düşecekken bu sefer de bölgenin en ünlü din adamı Yunus Hoca'nın oğlu gelerek babasını jandarmaya dokunulmamasını emirlere uyup köyden çıkmamasını buyurduğunu söyler. Molla Kadir bu sefer de işi garantiye almak için Boşnak imamın Yunus Hoca ile iş birliği yaptığını anlar. Fakat köylü çok korktuğu ve hocanın emirlerini dinlemeyip şeriata karşı gelmekten korktuğu için Molla Kadir'in ardından gitmez. Molla Kadir atına atlayıp tek başına yola çıkar. Geçen gece gördüğü rüya ona umut vermektedir. Rüyasında Şemsettin'in askerden geldiğini ancak ikisinin arasında bir deniz olduğunu, birbirlerine yaklaşırken denizin yarılıp ikisinin de ortasına düştüğünü, sonra da yeşillikler içinden beyazlar içinde Gazi Osman Paşa'nın geldiğini görür. Paşa gelip ikisine de sarıldıktan sonra orada bulunan saraya sokar. Yolda giderken adamların elinden kaçan gelini

ile karşılaşır. Onu atına aldıktan sonra köye doğru geri dönerken pusu kuran jandarmaların açtığı ateşle vurulur. Jandarmalar da oradan uzaklaşır. Bu sırada askerden gelen Şemsettin köye doğru gitmektedir. Jandarmaları görüp selam vererek yoluna devam ederken az ilerde Yahya Şemsettin'in sağ kalması durumunda abisini öldüreceğini düşünerek onu öldürür. Yörük kızı kayın babasından sonra eşinin de vurulduğunu öğrenince ne baba evine ne de koca evine bir daha uğramaz. Onu seneler sonra bazı köylüler civar kasaba pazarlarından birinde askerlere örme çorap sattığını gördüklerini söylerler. Hikâyede bir ailenin jandarma, muhacir Boşnakların ve sahtekâr bir hocanın iş birliğiyle nasıl yok olduğu anlatılır.

2.13.Anadolu'da Ekonomik Mücadele

Uzun süren savaşlar, doğal afetler ve sert tabiat şartların neden olduğu kıtlık dolayısıyla Anadolu halkı yıllarca yoksullukla mücadele eder. Zaman zaman eşkıyaların baskınları, ağaların zorbalığı da Anadolu halkının ekonomik olarak zor günler yaşamasına neden olur. Refik Halit ve Nurettin Topçu'nun Anadolu coğrafyasını ve insanını konu alan hikâyelerinde de halkın ekonomik mücadelesi işlenmekle birlikte, Sabahattin Ali'nin çoğu hikâyesinde halkın yaşadığı maddî sıkıntılar ve yoksulluğa karşı verdiği mücadele dramatize edilir.

Refik Halit Karay Anadolu'da ekonomik mücadeleyi işleyen hikâyelerinde emeğin sömürülmesine dikkate çeker. "Hakkı Sükût" hikâyesi Bursa'da bir ipek fabrikasında çok az bir paraya ağır ve sağlıksız iş koşulları altınca uzun saatler çalıştırılmasını anlatır. Hikâye, yazıldığı tarih ve konusu itibariyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahiptir. 1910 yılında Servet-i Fünun"da yayınlanan hikâyede Refik Halit Karay o güne kadar işlenmemiş bir konuyu ele alır. Türk edebiyatının ana sorunsalı 1950'lere kadar Batılılaşma olmuştur. Toplumsal yapıdan kaynaklanan haksız düzen sorunları ise daha çok 1950'lerden sonra edebiyatımızda kendini göstermeye başlar.[148] Buradan hareketle de Hakkı Sükût hikâyesi Türk Edebiyatında bu konuda öncü kabul edilebilir. Bu konuda Sâtı Erişenler de şunları söyler:

> "Hakk-ı Sükût', yurdumuzda ilk kez, Orhan Kemal'lerden kırk yıl önce, işçi sorunlarını ele alan, işverenlerin kıyıcılığını, kurnazlığını belirten; bununla yetinmeyip çalışma saatlerinin,

[148] Berna Moran, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*, İletişim yayınları, İstanbul 2012 s.7.

ücretlerin ayarlanmasını, sağlık koşullarının düzeltilmesini, bu konuları hükümetin ele alması gerektiğini, gerekli yasaların çıkarılmasını savunarak çözüm yolları öneren bir öyküdür."[149]

"Hakk-ı Sükût" hikâyesindeki fabrikada sağlıksız, ağır koşullarda ve uzun süre çalışan genç kızlar yavaş yavaş gençliklerini/tazeliklerini kaybederek ölmektedirler. İşçiler üç dört kuruşa karşı on dört saat kaynar sular, pis kokular içinde hasta nefesler emerek zehirlenirler. Bu durum amele kâtibi Hasip Efendi'yi de düşündürmektedir. Her yıl bir genç kız hayatını kaybetmektedir. Hasip Efendi'yi bunları düşünmeye iten sebeplerden birisi de Balıkesir zelzelesinde hayatını kaybeden karısına benzettiği Fotika'dır. Fotika, diğer hayatını kaybeden genç kızlar gibi yavaş yavaş gençliğini ve sağlığını kaybetmeye başlar. En sonunda da hayatını kaybeder. Onun ölümüyle ve bölgenin yaşlı papazının konuşmasının da etkisiyle Hasip Efendi fabrikadaki kötü koşulları sorgulamaya başlar. Ağır çalışma koşullarında hükümetin yapacağı bir şey olmadığını sanan Hasip Efendi aslında işin sandığı gibi olmadığını öğrenir.

Hikâyede papazın emek sömürüsü hakkındaki düşünceleri dikkat çekicidir. Papaz, halkı sömüren güce karşı bir sözcü gibidir. Hasip Efendi ile sohbetinde söylediği şu cümleler oldukça dikkat çekicidir:

"Doğru, fakat bunlar fayda vermedi; onu da, hepsi gibi sizin fabrikalarınız öldürdü; daha da çok öldürecek…"

"Daha çok öldüreceksiniz…"[150]

Papazın bu sözlerinden etkilenen Hasip Efendi bir gün fabrikaya gelen patron Saatçizade Hidayet Bey'e fabrikada ölen kızların vebalinin onun boynuna olduğunu ve işten ayrılmak zorunda olduğunu söyler. Hidayet Bey ona oldukça yumuşak karşılık verir ve maaşına zam yaptığını söyleyerek fabrikadan ayrılır. Bir süre ortalarda görünmez. Bu süre zarfında da Hasip Efendi Fotika'yı unutamamasına rağmen yumuşar. Artık herhangi bir itiraz etmez. Hidayet Bey'in onun maaşına yaptığı zam tam olarak bir "hakk-ı sükût" yerine geçmiştir. Bütün bu olanların ardından fabrikada işler ve Hasip Efendi eskiye döner. Fabrikanın genç kızları Fotika'nın ölümünden sonra gönlü boş kalan Hasip Efendi'ye yanaşmak için sürtünür, ona güler ve süslenirler.

[149] Sâtı Erişenler, *Türk Dili Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, sayı:286, Temmuz 1975, s.70.
[150] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri,* s.146.

Hikâyenin sonunda Hasip Efendi'nin kırda dolaşırken düşüncelerini anlatan şu cümleler dikkate değerdir ve emek sömürüsü hakkında Refik Halid Karay'ın da düşüncelerini yansıtır denilebilir:

> "İşte susuyordu; hâlbuki onun zalim ve kuvvetli tesiri altında değil yalnız kendisi, asıl daha yüksektekiler susmuşlardı; daha yükseklerde bile tesir gösteren bu tedbir sermayedarlara altın, mezarlara ölü yetiştiriyordu." [151]

"Garaz" hikâyesinde bir Anadolu kasabasından İstanbul'a göçen ve işlerinin kötü gitmesi sonucu tekrar kasabaya dönmek zorunda kalan Çerçi Halil ve ailesinin başından geçenler anlatılır. Çerçi Halil dükkânına mal almak için İstanbul'a gider ve iyi giden işleri sonucunda zengin olur. Bir süre sonra da karısını ve kızı Nebile'yi İstanbul'a getirir. Bu mekân değişimi aile fertleri için çok hızlı olur. Aile artık küçük bir Anadolu kasabasının kerpiç bir evinde değil Taksim'in lüks bir apartman dairesinde ikamet edecektir. Hayatlarındaki bu hızlı değişim özellikle ana-kızı etkiler. İstanbul'un renkli ve ışıklı ortamına ilk başlarda alışmakta zorluk çekseler de komşularının sayesinde ayak uydurmaya başlarlar. Çerçi Halil'in kızı Nebile İstanbul'a ilk geldiğinde on altı yaşındadır. Kasabadan ilk defa dışarı çıkmış, deniz ve asansörü ilk defa İstanbul'da görmüştür. Nebile, yaşadığı bu şaşkınlığı kısa sürede üzerinden atar. İstanbul'un o zengin kız modasına uyar. Şehir hayatına ayak uyduramadıklarını düşündüğü annesini ve babasını beğenmez. Her davranışlarını eleştirir ve onları her fırsatta aşağılar. Nebile artık küçük Anadolu kasabasındaki Nebile değildir. İstanbul'un en meşhur pastanelerinde, plajlarda ve sinemalarda boy gösterir. Şehirli görünmek için her türlü çabayı sarf eder. O günün modasına uyarak iki kez nişanlanır ama ikisinde de nişanı atar. O bütün şımarıklığıyla dertsiz tasasız zengin hayatını yaşarken Çerçi Halil'in işleri kötüye gider ve elinde ne varsa kaybeder. Çaresiz hep birlikte kasabaya geri dönerler. Ama Nebile beş yıl boyunca İstanbul'da geçirdiği hayatını bırakıp da nasıl kasabaya döneceğini bilemez. Fakat çaresiz kasabaya dönerler. Ancak bu dönüşün bir neticesi olarak Nebile kalbinde babasına büyük bir kızgınlık duymaktadır.

Nebile kasabaya döndükten sonra hep İstanbul'u hatırlar ve İstanbul İle kasabayı karşılaştırır. Taksim Meydanı'nı, İstanbul'un kalabalık ışıklı caddelerini, otomobilleri, tramvay seslerini, pastaneleri düşünür hep. Ama o artık sık sık elektriği kesilen, kerpiç evli, eğri büğrü dar sokaklı, "çürük bir kasaba leşinde" hayatını sürdürmek zorundaydı. Nebile, on altı yaşında gittiği İstanbul'da ne tam manasıyla şehirli olabilmiş, ne de yirmi bir yaşında döndüğü kasabasında tam anlamıyla kasabalı olabilmiştir.

[151] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, s.150.

Hikâyede apartmandaki komşuları polisin kızı Hanife'den de bahsedilir. Hanife yarı aç karnıyla fakültede okur. Nebile bu kızla karşılaşmaktan hep çekinir. Çünkü zenginliğin verdiği rahatlıkla Nebile hiçbir şekilde okumayı düşünmemiştir. Hanife'nin anlatıldığı bölüm hikâyede bir paragraflık yer tutmasına rağmen Nebile'nin karşısına konulması dikkat çekicidir.

"Küs Ömer" hikâyesinde hasat zamanında halkın gündelik hayatı olukça canlı olarak yansıtılır. Mevsim yaz sonudur. Harmanlar kalkar, bağlar bozulur, yemişler taşınır. Bir senedir boş olan yolları küfeli atlar, yüklü arabalar, telaşçı insanlar doldurmuş sokaklar canlanmış, ayaklanmıştır. Kasabadaki hareket hikâyede şu satırlarla anlatılır.

> Tokmakların derin gümbürtülerle kalkıp indiği dibek taşları önünde kızlar buğday dövüyor, çeşme başında kadınlar, ta yarı yola kadar bakraçlar, çuvallar, tekneler yaymış bulgur yıkkıyor, güneşli meydancıklarda çorap ören ihtiyarlar serili taneleri bekliyordu. Hepsi konuşuyorlar, şakalaşıyorlar, haykırışıyorlardı. Kasabanın orta caddesinden ise birbiri arkasına dizili kağnı katarları zahire taşıyor ve tekerleklerin hırpalayıcı gıcırtıları hep birleşerek sokaklarda, bir kovan ağzı gibi, korkunç, ara vermez bir uğultu dolaştırıyordu.[152]

Bu şekilde hareketli bir gün geçiren kasaba akşam ezanların okunmasıyla sessizliğe bürünür.

"Yatır" hikâyesinde kasaba halkı "Etlik" dedikleri kırk günlük süre zarfında kışa hazırlık yaparlar. Bacalar boğula tıkana tüter, kazanlar kaynar, evler sucuk dizileriyle çevrilir. Kasabayı bir telaş, gürültü kaplar. Hazırlıkların bitip kışın gelmesiyle de kasabaya bir sessizlik ve hareketsizlik çöker. Hazırlıklarını tamamlayan halk kahvelere dolarak, nargile içerek, sohbet ederek vakitlerini kayıtsızca geçirir.

Sabahattin Ali'nin "Bir Orman Hikâyesi"nde köylünün, geçim kaynağı olan ormanı "mali sermayeye" kaptırmamak için verdiği mücadele anlatılır. Bu konu Türk edebiyatında ilk kez ele alınan bir konudur.[153] Nafakalarını ormanı işleterek sağlayan halk, köyü çevreleyen sık ormanların ortasında dış dünyaya kapalı bir hayat sürer. Orman köylünün tek geçim kaynağı olduğu gibi bir bakıma kutsal bir yer de olmuştur. Öyle ki ormanı atalarının kendilerine emaneti olarak görüp çocuklarına miras olarak aktarmak da önemli bir sorumluluktur. Orman işletme şirketi köylüleri odunlarını, kerestelerini satamaz duruma getirince gençler geçim sıkıntısı yüzünden şirkete işe girmeyi bile düşünürler. Köy halkıyla

[152] Refik Halid Karay, *Memleket Hikâyeleri*, s.92.
[153] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 96.

şirket arasındaki mücadele uzun bir süre devam eder. En sonunda hiçbir şeyi kalmayan köylüler, orman işçilerine yiyecek ve içecek satarak geçinmeye başlarlar.

"Kazlar" hikâyesinde eşi Seyit'in hapse girmesinden dolayı Dudu dört yaşındaki oğluyla çaresiz kalır. Eşinin vurduğu adamın yakınları, ona yardım eden Abisini de vurmuş, Seyit'e yardım edebilecek herkesi korkutarak yardımları kesmiştir. Dudu'nun geçimini sağlamak için yalnızca yumurtasını bakkala bağladığı bir kazı vardır. Kaz her gün yumurtlarsa oğlu Hüsnü'ye içlik yapmak için aldığı bezin fiyatını bir ayda anca ödeyebilecektir. Nitekim Seyit'in koğuştaki yerini değiştirebilmek için mektupla Dudu'dan iki kaz istemesiyle bu kazı da gardiyanlara vermek zorunda kalır.

"Kanal" hikâyesi Konya ovasında geçer. Bu civarda yaşayanlar geçimlerini tarımdan sağlarlar ancak bölgede her zaman su kıtlığı vardır. Bu kıtlık Beyşehir gölünden açılan bir su kanalıyla giderilmeye çalışılır. Zağar Mehmet ve Dedemköylü Mehmet hem kapı komşusu hem de çocukluk arkadaşıdırlar. Çocukluklarından beri dost olan iki arkadaş büyüdükçe ve geçim sıkıntısı omuzlarına bindikçe daha az görüşmeye başlarlar. Bu arada Zağar Mehmet evlenmiştir, babasının ölümünden sonra anası, kız kardeşi ve on sekiz yaşındaki erkek kardeşine bakmak zorunda olan Dedemköylü Mehmet de kardeşiyle aynı gün evlenir. Bu evlilikteki amaç iş gücünün artmasıdır. Bir gün Zağar Mehmet tarlasını sularken suyun kesildiğini fark eder. Su yukardaki tarladan/Dedemköylü Mehmet'in tarlasından kesilmiştir. Zağar Mehmet, suyu salmaları için oğlunu Dedemköylü Mehmet ve kardeşine gönderir ancak bir sonuç alamaz. İki kardeşe birden karşı koyamayacağını düşünen Zağar Mehmet bir süre beklemeyi tercih eder. Fakat günler geçtikçe boyu bir karışı geçmeyen ekinleri solmaya başlar. Dedemköylü Mehmet'in ekinleri ise diz boyuna gelir. Zağar Mehmet tarlada iki büklüm çalışan annesi, eşi ve çocuğunun halini gördükçe üzülür. Bir gün elinde tüfekle tarlanın kuru su kanalının içine yatar. Beş el ateş ederek tarlalarına çalışmaya gelen Dedemköylü Mehmet ve kardeşini öldürür. Hikâyede Anadolu'nun orta kesiminde yaşayan insanların gözünde tarlanın ve bilhassa suyun ne kadar hayatî bir öneme sahip olduğunu gösterilir.[154] Asım Bezirci'nin de dikkat çektiği üzere "Kanal" hikâyesinde bozkırda doğayla savaşan köylünün yüzyıllardır süregelen bir yarasına parmak basılmıştır: Su ve toprak…"[155]

"Ayran" hikâyesinde Hasan, annesi civar kasabalardan birinde hizmetçilik yapıp ancak haftada bir eve uğradığı için evlerine uzakta olan istasyonda ayran satarak biri beş diğeri iki

[154] Polat Sel, *Cumhuriyet Dönemi Türk Hikâyelerinde Anadolu (1923-1950)*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008, s. 243.
[155] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 98.

yaşındaki kardeşlerine bakmak zorundadır. Sahip oldukları ihtiyar bir keçinin sütünden ayran yaparak yaz kış demeden her gün taşımakta zorlandığı içi ayran dolu güğümü alarak istasyona gider. Ancak yaz mevsimleri çok kazanmasına karşın kış mevsimleri pek müşterisi yoktur. Soğuk ve karlı bir kış günü Hasan yine ayran dolu güğümünü alarak evden çıkar. Onu ayranı satıp para kazanabilmekten çok akşam karanlığında eve dönebilmek düşündürmektedir. İstasyona vardığında öğle treni gelir. Hasan, "Temiz ayran" diye bağırarak müşteri bulmaya çalışırken tren camlarından biri açılır. Adam iki bardak ayran içtikten sonra bir onluk uzatarak paranın üstünü ister. Cebinde hiç parası olamayan Hasan istasyon memuruna gider ancak memur hasanın yüzüne bile bakmayarak hareket düdüğünü çalar. Hareket etmeye başlayan trendeki adam bağırarak Hasan'ı geri çağırarak verdiği parayı geri ister. Hasan da trenden "Hey, çocuk, hakkını helal et"[156] diyen adama çocuk saflığıyla parayı geri verir. Eve bir ekmek götürecek parayı bulamayan Hasan akşam trenini bekler ama tren hiç durmadan geçer gider. Havanın da kararmasıyla korkan Hasan eve doğru yola koyulur. Yolda uçsuz bucaksız karanlıkta kurt sesleri duyan Hasan korkarak elindeki güğüm ve maşrapayı atıp koşmaya başlar. Bir süre sonra etrafını çeviren karaltıların ortasına yığılıp kalır. "Hayatı istasyonda ayran satmaktan ve küçük kardeşlerini beslemekten ibaret sanan" Hasan, omuzlarına yüklenen bu ağır yükün altından kalkamaz. Dramatik bir sonla biten "Ayran" hikâyesi okuyucuya acıma hissi verdiği kadar düşünmeye de iten sarsıcı bir hikâyedir.[157]

Sabahattin Ali'nin Konya'da bulunduğu günlerdeki gözlemlerini yansıtan[158] "Isıtmak İçin" hikâyesinde yoksul bir kadının hasta çocuğuyla verdiği yaşam mücadelesi anlatılır. Anlatıcı, Ermeni bir kadının evinde kiracı olarak yaşar. Ermeni ev sahibinin bulduğu bir kadın az bir paraya düzenli olarak gelip onun çamaşırlarını yıkar. Anlatıcı bir akşam eve geldiğinde çamaşırcı kadını evinin kapısında soğuktan neredeyse donacak vaziyette bulur. Kadın iş bulma umuduyla kasabayı gezdiğini söyledikten sonra anlatıcıya yıkanacak çamaşırı olup olmadığını sorar. Umursamaz bir tavırla şimdi yıkanacak bir şeyi olmadığını söyleyen anlatıcı kadından ertesi gün gelmesini ister ancak kadın o gün gelmez. O günkü umursamazlığından pişman olan anlatıcı, sora sora kadının evini bulur. Eve girdiğinde kadının hasta olan kızının öldüğüne şahit olur. Kadın para ya da yakacak bir şeyler bulabilmek için günlerce dolaşmış ancak hiçbir şey bulamayarak evine dönmüştür. Küçük kız soğuğa dayanamayarak yatağında günlerce titreyerek can vermiştir.

[156] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s.36.
[157] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 101.
[158] Asım Bezirci, *Sabahattin Ali*, s. 106.

Konusunu Sabahattin Ali'ye Pertev Naili Boratav'ın anlattığı[159] "Uyku" hikâyesinde bir kamyon yolculuğu anlatılır. Anlatıcı ve arkadaşı Yıldızeli'nden Sivas'a gitmek için yoldan geçen bir kamyona binerler. Kamyonda şoför ve muavininden başka üç de kadın vardır. Üç gündür aralıksız direksiyon sallayan şoför, üç gece boyunca hiç uyumamıştır. Bu nedenle kamyonu kullanırken sık sık uykuya dalar. Hatta uykuya daldığı anlardan birinde kamyonun virajda hendeğe yuvarlanmasını direksiyonu kırarak anlatıcı engeller. Şoför, birkaç dakika olsun uyuyabilmek için her çeşme başında durarak muavini Rahmi'ye motora su doldurmasını söyler. Bu durumdan oldukça rahatsız olan anlatıcı ve arkadaşı arkada bulunan kadınların bir kaza olayından bahsetmeleriyle daha da tedirgin olurlar. Bir süre sonra şoför artık dayanamayarak arabayı durdurup uykuya dalar. Sivas'a varmalarına az kaldığı için anlatıcı ve arkadaşı arabadan inerek yaya olarak yollarına devam ederler. Hikâyede yedek şoförsüz çalıştırılan kamyon şoförlerinin ağır, yorucu ve tehlikeli iş hayatı yansıtılmıştır.

"Kamyon" hikâyesinde Anadolu'da geçim sıkıntısı çeken insanların iş bulma umuduyla büyük şehirlere göçü anlatılır. Konya'ya iki saat uzaklıktaki bir köyde yaşayan bir genç, geçim sıkıntısı çeken ailesine bakmak için hemşerilerinin yaptığı gibi İzmir'e gidip bir fabrikada çalışmayı düşünür. Ancak İzmir'e otobüsle gitmek için beş lira yola parası gerekmektedir. Beş gün boyunca köyde yol parası bulmak için dolaşsa da bulamaz. Durumu daha önce kamyon muavinliği yapmış olan bakkalın oğluna anlatır. Bakkalın oğlu gence İzmir'e kamyonla gitmesini söyleyerek İzmir'e gelmeden kamyondan atlamasını tembihler. Eğer atlamazsa şoförün onu bir güzel dövdükten sonra bir tek donla onu ortada bırakacağını anlatır. Böylece yarım liraya İzmir'e gidebileceğini söyler. Genç yarım lira vererek hayatında ilk defa bindiği kamyonun kasasına kalabalık yolcuların arasına sıkışır. Şoför paranın diğer yarısını da İzmir'e girmeden toplayacaktır. Fakat gencin başka parası yoktur. Gencin yolcuların sözlerinden İzmir'e yaklaştıklarını anladığı sırada kamyon dar bir yola gelir. Bu yolun bir tarafı uçurumdur ve uçurumu dibinden bir su sesi gelmektedir. Yolun çökme tehlikesi olduğu için burada genelde yolcular inip yaya yürür, kamyonlar da yavaş yavaş geçer. Şoför bunun için arkaya dönüp "Haydi beyler" diye bağırır. Para toplanacağını sanan genç, kamyon daha yavaşlamadan atlar ve dengesini kaybederek uçurumdan aşağı dereye doğru yuvarlanır. Hikâyede mahsulü para etmeyen, vergilerini ödeyemeyen köylünün içinde bulunduğu kötü durum yansıtılmış, dönemin ekonomik şartları eleştirilmiştir.

[159] Pertev Naili Boratav, "*Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinin Hikâyesinden Çizgiler", Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler, Haz. Filiz Ali-Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez*, s. 389-390.

Sabahattin Ali'nin bazı hikâyelerinde konunun nerede/hangi şehirde geçtiği açıktan belli olmamakla birlikte, eserlerin konusunun Anadolu'da geçmesi ya da eserlerde Anadolu insanının anlatılıyor olması yüksek ihtimaldir. "Apartman" hikâyesinde bir işçi beş katlı bir apartmanın çatısında çalışır. Çalıştığı apartmanın sahibi yine kendisinin olan karşı apartmanda oturur ve sık sık çalışan işçileri izleyip müdahale eder. İşçi, geçim sıkıntısı çektikleri için oğlunu okuldan almış çalıştırmaktadır. İki kızı eşi ve oğlundan oluşan ailesini geçindirmeye çalışmaktadır. Çalışırken aşağıda sırtında ağır küfesiyle yürümekte zorluk çeken oğlunu mal sahibinin uşağıyla birlikte gelirken görür. Çocuk sırtındaki yükle zar zor iki üç basamağı çıkıp apartmana girdikten kısa bir süre sonra bir gürültü ve ardından bir bağırtı gelir. Çocuk dizinden kanlar akar bir vaziyette küfesini sürüyerek apartmandan çıkıp kaldırıma oturup ağlar. Onu yollamak için gelen uşaktan parasını ister ancak uşak iki tane şarap şişesi kırdığı için parsını vermez, yukardan mal sahibinin de telkiniyle onu kolundan tutup sürükler. Yukardan olan biten her şeyi gören ancak kovulma korkusuyla ses çıkaramayan baba çocuğunun yüz üstü düştüğünü görür, gözü kararır ve dengesini kaybederek aşağıya düşer. Dramatik bir sonla biten hikâyede sınıfsal farkların doğurduğu sonuçlar yansıtılmış, toplumsal sorunlara işaret edilmiştir.

"Arabalar Beş Kuruşa" hikâyesinde hikâyenin merkezindeki kahraman olan sekiz yaşlarındaki çelimsiz çocuk, çarşaflı annesiyle kalabalık bir caddede araba satarak ailesinin geçimine katkı sağlamaya çalışır. Sessiz ve tiz sesiyle eline aldığı tahtadan arabayla caddede yürüyerek "Arabalar beş kuruşa" diye bağırır. Bir gün yine her zamanki yerlerinde araba satarken onların tezgâhının yakınında ışıklı bir vitrini olan tuhafiye dükkânının önünde bir araba durur. İçinden şişman kürklü bir kadınla beyaz bereli, yumuşak lacivert paltolu bir çocuk iner. Kadın mağazaya girer, çocuk da araba satan çocuğu görünce koşarak yanına gelir. Sınıf arkadaşı olan iki çocuk konuşmaya başlarlar. Beyaz bereli çocuk arkadaşına cebinden çıkardığı badem ezmesinden verir. Matematik ödevini yapıp yapmadığını sorar. Kendisi yapamamış akşam babasına soracaktır. Araba satan yoksul çocuk ise ödevin çok kolay olduğunu söyleyerek nasıl yapılacağını anlatır. Bunun üzerine beyaz bereli çocuk öğretmenden sıra arkadaşını değiştirip onunla oturmak isteyeceğini söyler. Ancak araba satan çocuk "Benim yanımdaki kalkmaz ki; hem ben söyleyemem. Mahalle komşumuzdur… o da bizim gibi fıkaradır…"[160] der. "Onu kaldırdı da yerine zengin çocuğunu oturttu" denmesinden korkar. Onlar ele ele konuşurken beyaz bereli çocuğun annesi şişman kadın sert bakışlarla gelir, çocukların ellerini ayırır. Beyaz bereli çocuk, annesine araba satan çocuğun

[160] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s.61.

mektep arkadaşı olduğunu söyleyince de kadın "Ben yarın mektebinize de telefon edeceğim. Seni kendi seviyende olmayanlarla temas ettirmeyi gösteririm."[161] diyerek çocuğu kolundan çekip götürür. Giderken de çarşaflı kadına ve oğluna tahkir edici bakışlarla bakar. Bunların ardından araba satan çocuk ağlayarak ince sesiyle yine "arabalar beş kuruşa" diye bağırarak araba satmaya devam eder. Hikâyede insanları birbirinden ayıran sınıfsal ayrımların doğurduğu olumsuz sonuçlar eleştirilmiştir. Varlıklı insanların yoksul insanlara nasıl baktığı çocuklar merkeze alınarak etkileyici bir biçimde gösterilmiştir. Beyaz bereli çocuğun annesi şişman kadın yoksul insanları kendi seviyesinde görmez ve oğlunun da onlarla iletişim kurmasını istemez. Ancak oğlu çocukluğunu verdiği saf ve sevgi dolu duygularla araba satan çocukla kendi arasında bir fark görmez. Beyaz bereli çocuk annesi onu kolundan çekip götürürken yoksul çocuğun ağladığını görür. O da yaşlı gözlerle ona bakıp yoksul çocuğun haline üzülür.

"Millet Yutmuyor" hikâyesinde anlatıcı, büyük şehirlerden birinin parkında kurulan bir panayırda gezinir. Etrafa bakınırken daha önce gittiği külüstür salaş tiyatrosunun önünde olduğunu fark eder. Gösterilerin fenalığını hatırlar. Çığırtkan yüksek sesle tiyatrodaki gösterileri överken bir an durunca gişede oturan patron bağırmasını söyler. Çığırtkan patrona "millet yutmuyor." Diye cevap verdikten sonra tekrar yüksek sesle bağırmaya devam eder. Ancak kimsenin tiyatroyla alakadar olmadığını görünce patrona "Pılıyı pırtıyı toplamaktan başka çare yok." der. Patron da başka çarelerinin olmadığını, eğer tiyatroyu kapatırsa tiyatroya çalışan herkesin sürüneceğini söyler. Çığırtkan çaresiz yine yüksek sesle bağırmaya devam eder ancak yine kimse dönüp tiyatroya bakmaz bile.

2.14.Anadolu Folkloru

Folklor, halkın maddi ve manevi bütün kültür özelliklerini ifade eder. Anadolu halkı yüzyıllardır meydana getirdiği kültür çerçevesi içerisinde aşk, özlem, kahramanlık gibi duygularını farklı sanat şekillerinde ifade etmekle birlikte Anadolu insanının kültürel özellikleri daha çok türkü ve şiirlerden okunmaktadır. Anadolu'yu ve Anadolu insanını anlatan edebiyatçılar da eserlerinde yöresel türküler ve şiirler kullanarak halkın kültürünü daha iyi yansıtmanın yanı sıra eserlerini daha da zengin bir içeriğe kavuştururlar. Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu da hikâyelerinde zaman zaman yöresel türkülere ve şiirlere yer verirken Refik Halit Karay'ın hikâyelerinde türkü ve şiir gibi çok fazla folklorik öğeye rastlanmaz.

[161] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 61.

Sabahattin Ali'nin "Kanal" hikâyesinde Zağar Mehmet bir su meselesi yüzünden çocukluk arkadaşı Dedemköylü Mehmet'i ve kardeşini tarlada vurur. Bu hazin olay yöreyi de derinden etkiler. Zağar Mehmet'in hapishanedeki mahkûmluğu sırasında bir çoban Mehmet'in yaşadığı olayı anlatan şu türküyü söyler:

"Ecel gelir kapımızı dolaşı,
Kara haberimiz köye ulaşır,
Çifte gelin kuzu gibi meleşir.
Yuma hocam yuma, kanımız aksın,
Dostumuz ağlasın, düşmanlar baksın…"[162]

Zağar Mehmet'in yüreği bu türküyü dinlemeye dayanmadığı için o uzaktan görünür görünmez hemşerisi olan çoban türküyü keser.

"Bir Mesleğin Başlangıcı" hikâyesinde anlatıcı, "halkiyat tetkikleri" yapmak, hikâye ve şiir toplamak için yola çıkan bir arkadaşıyla Sivas'a gider. Sivas'ta arkadaşı düğünlerde kadınların söyledikleri şarkıları dinleyip derlemek ister ancak aile kadınlarını dinlemesi mümkün olmadığından o da çareyi içki meclislerinde şarkı söyleyen kadınlara şarkı söyletmekte bulur. Kadın bulabilmek için yerli halktan bir arkadaşının tavsiyesiyle Koca Recep'le iletişime geçer. Recep akşama arabayla anlatıcı ve arkadaşını alarak şehirden uzak bir yere götürür. Yolda giderken Recep'in dış görünüşü ve hareketleri anlatıcının dikkatini çeker. "…gizli umumi kadınların tellallığını yapan birçok adamlar tanımıştım, fakat şu karşıma bir halk filozofu, bir köy muhtarı vakarıyla oturan nur yüzlü adam bunlardan biri olabilir miydi?"[163] diye düşünen anlatıcı Recep'in bu iş yaptığına inanmak istemez. Meclis kurulup şarkılar söylenmeye başladığında anlatıcı Recep'in yanına sokularak gerçekte ne iş yaptığını sorar. Başta ciddi tavrından ödün vermeyen Recep biraz sonra hikâyesini anlatır. Recep, eskiden babasından kalan mirasıyla geçinen varlıklı ve şehrin en meşhur kabadayılarından biridir. Civarda sözü geçtiği için bütün arkadaşları kadınlı eğlence yapmak istediklerinde Recep'e gelip yardım isterler. Çünkü Recep en nazlı kadınlara bile otoritesiyle söz geçirebilir. Gün gelir âlemden âleme koşan Recep'in serveti tükenir. Artık arkadaşlarının ona kadın bulması için verdiği parayla geçinmek zorunda kalır. Anlatıcı gibi kendisine yakıştıramadığı bu mesleği yapmak zorunda kalır. Kendisini hovardalık âlemlerine kaptıran Recep'in sosyal statüsü farkında olmadan değişmiş, yaptığı iş başka bir mesleğe evrilmiştir.

[162] Sabahattin Ali, *Değirmen*, s. 98.
[163] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s.71.

"Hasan Boğuldu" hikâyesinde Emine ile Hasan'ın aşkı türkülere konu olmuş, nesilden nesile anlatılan bir hikâye haline gelmiştir. Yüksekoba'lı Emine ile Zeytinli'li Hasan yaşadıkları coğrafya ve kültür farlılıkları nedeniyle kavuşamazlar. Çünkü ovada yaşayan insanla obada yaşan insanın yaşam koşulları ve dünya görüşleri birbirinden farklıdır. Evlenebilmek uğruna obaya çıkmayı kabul eden Hasan, içi tuz dolu çuvalı Yüksek obaya çıkaramaz ve sınavı geçemez. Sınavı geçemeyen Hasan kendini Gök Büvet'e atarak intihar eder. Emine de kendisini Gök Büvet'te bulduğu Hasanın çevresiyle asarak hayatına son verir. o günden sonra Gök Büvet'in adı Hasanboğuldu Büveti olarak anılır. Bölge halkını etkileyen, hazin bir sonla biten bu aşk için türküler yakılır. o türkülerden birisi de hikayede geçen Hacer kızın söylediği şu türküdür:

"Uzaklardan sesin aldım;
Çevreni derede buldum;
Nereye gittiğin bildim,
Hasanım arkandan geldim.

Sarı kâküllü, dal boylum;
Saz benizli, ayva tüylüm;
Tatlı sözlü, melek huylum,
Hasanım ardından geldim.

Köyden, obadan koğulan,
Duru sularda boğulan,
Toz köpük olup dağılan
Hasanım ardından geldim.

Sarp dağlara getirdiğim,
Kavuşmadan yitirdiğim,
Ak kefensiz yatırdığım
Hasanım ardından geldim.

Emine'yi yaslı eden,
Kerem olup Aslı eden,
Dağı taşı sesli eden
Hasanım ardından geldim."[164]

"Ses" hikâyesinde yol yapımında çalışan Sivaslı Ali'nin sesi ve ustaca saz çalışı anlatıcı, arkadaşı ve araba bozulduğu için yolda kalan diğer yolcuları derinden etkiler.

[164] Sabahattin Ali, *Yeni Dünya*, s. 124.

Gecenin sessizliğinde Ali'nin çaldığı sesi ve söylediği halk şarkısını duyan yolcular amele çadırlarının bulunduğu yere gidip Ali'nin etrafında toplanırlar. Ali gür ve tatlı sesiyle bir halk şarkısı söyler:

"Döndüm daldan düşen kuru yaprağa
Seher yeli, dağıt benii kır beni;
Götür tozlarımı burdan uzağa
Yârin çıplak ayağına sür beni…

Aldım sazı çıktım gurbet görmeye,
Dönüp yâre geldim yüzüm sürmeye,
Ne lüzum var şuna, buna sormaya,
Senden ayrı ne hal oldum, gör beni.

Ayın şavkı vurur sazım üstüne,
Söz söyleyen yoktur sözüm üstüne
Gel hilal kaşlım, dizim üstüne,
Ay bir yandan, sen bir yandan sar beni,

Sekiz yıldır uğramadım yurduma,
Dert ortağı aramadım derdime,
Geleceksen bir gün düşüp ardıma,
Kula değil, yüreğine sor beni."[165]

Anlatıcının arkadaşı Ali'nin sesinden çok etkilenip onu Ankara'da konservatuvarda açılan bir sınava sokmak amacıyla Ankara'ya davet eder. Ali elinde yeni aldığı sazıyla Ankara'ya gelip sınava girer. Fakat Anadolu kültürüyle yetişmiş bir Anadolu insanı olan Ali Batılı müzisyenlerce batılı tarzda yapılan bu sınavda başarısız bulunur, ertesi sabah sazını satıp Konya'ya geri döner.

"Çakıcı'nın İlk Kurşunu" hikâyesinde Çakıcı Mehmet daha on altı yaşındayken Abdullah Çavuş'u vurarak babasının intikamını alıp dağa çıkar. Çakırcalı Mehmet Efe dağa çıkan diğer eşkıyalar gibi halka zulmetmez aksine halkı sömüren zengin ağaların hükmüne son verir. Onlardan aldığı paralarla köylere okul, yol ve köprüler yaptırıp fakir, öksüz ve yetim kızları evlendirir. Bölgenin halk şairleri de Çakırcalı için türküler besteleyip okurlar:

"*Martinim fişenk dolu*

Tabakam tütün dolu

[165] Sabahattin Ali, *Kağnı-Ses-Esirler*, s. 113-114.

Bana da Çakıcı derler,

Yar fidan boylu

İzmir valisi duydu.”[166]

Devlet görevlilerinden beklediği adaleti bulamayıp Çakırcalı Efe’nin adaletine sığınan halkın söylediği türküler dilden dile dolaşmaktadır:

“*Elde martin anam*
Efem bekler anam
Kader hışmına vurulursam
Bana ağlar yârim anam.

Efem fidan boylu güzel efem
Gönülleri yakan efem”[167]

Çakırcalı Efe ile Ahmet Efe’nin kızı Ayşe arasındaki aşk için de türküler söylenmiştir:

“*Ilgın ılgın kadifeli gelin*

Gece geldim yorgunum

Ben ol yârin efem

Gözlerine vurgunum.”[168]

Nurettin Topçu’nun “Karayazı” hikâyesinde Kevser adlı genç kızın halasının oğlu Kerim’e duyduğu aşkı anlatır. Kevser, İstanbul’a giden sevdiğinin arkasından kendi kendisine türküler okumaktadır. Hikâyenin geneline yayılan bu dizeler Kevser’in yetmiş beş yıllık hayatında yaşadıklarının etkisiyle hissettiği duyguları yansıtır.

“Bir kuş konmuş kanatlının(kanatlı: iki kanatllı kapı) başına

Merhamet et gözlerimin yaşına

Vadem yeter sana hasret ölürsem

Dertli yazın mezarımın taşına.”[169]

[166] Sabahattin Ali, *Çakıcı’nın İlk Kurşunu*, s. 51.
[167] Sabahattin Ali, *Çakıcı’nın İlk Kurşunu*, s. 52.
[168] Sabahattin Ali, *Çakıcı’nın İlk Kurşunu*, s. 51.
[169] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 191.

“Her akşam her akşam çıkam yetmeğe

Kimseleri benim gibi etmeye

Elâ gözlerini sevdiğim ağam

Ahretimi dünyam gibi etmeye.”[170]

“‘Yaz gelince meyva verir bağımız

Güz gelince çiçek açar dağımız

Yine çöl gurbete düştü yolumuz

Ya suyumuz çekti ya toprağımız.””[171]

“Tabutumda örtmesinler yüzümü

Hasret ölsem yummasınlar gözümü

Sağ yanımda bir pencere koysunlar

Nazlı yar geçerken görem yüzünü.”[172]

“Bir oda yaptırdım yele karışıdır

Akar çeşmim yaşı sele karşıdır

İçerimi kan deryası bürümüş

Gülüp eğlendiğim ele karşıdır.”[173]

Kevser, evlenmiştir fakat Kerim’e olan aşkı hala devam etmektedir. İçinde yaşadığı aşkı kimseye anlatamayan Kevser davranışlarında da bunu saklamaya çalışır. Fakat içerisinden şu dizeler geçmektedir:

“Geçer iken bir gül aldım göçerden

Dilim söyler kalbim ağlar içerden

Herkes bilir ben safalı gelinim

Kimse bilme benim derdim içerden”[174]

[170] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 192.
[171] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 194.
[172] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 197.
[173] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 198.
[174] Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 200.

Hikâyede kevserin okuduğu bazı dizelerde Gemirgâp ve Eğin gibi yer isimleri geçer. Nurettin Topçu'nun annesinin memleketi Eğin'in Gemirgâp köyüdür. Bu nedenle Topçu annesi ve akrabaları vasıtasıyla bu coğrafyaya ve kültüre oldukça hâkimdir. Karayazı" hikâyesinde de yörenin mani ve şiirlerini kullanmıştır:

"Gemirgâp karşısı Gerişla düzü

Canıma kâr etti ellerin sözü

Bakıyor düşmanlar ayırsın bizi

Gül daldan ayrılmaz ben de o yardan."[175]

"Kurban olam gözlerinin içine

Ayrı düştüm o gidiyor gücüme

Elâ gözlerini seviğim ağam

Sığmadın mı Eğin'in içine."[176]

Kevser, İstanbul'a çalışmaya giden Kerim'in ailesine gönderdiği mektupları merakla dinler, her mektupta kendisine de selam bekler. Fakat kerim hiçbir zaman ne kendisini sorar ne de selam yollar. Bu neden çok üzülen Kevser'in içinden şu dizeler geçer:

"Şu karşıki karlı dağlar var olsun

Selâmı gelmeyen ağam sağ olsun

Senden bana selâm gelmek âr ise

Benden sana çok çok selamlâr olsun."[177]

Kevser, genç kızlığından yetmiş beş yaşında ölümüne kadar hep Kerim'i sevmiş günlerini onun hasretiyle geçirmiştir. Yaşadığı acı dolu günlerini içinde geçirdiği şu dizelerle özetler:

"Yazan kâtip kara yazmış yazımı

175 Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 201.
176 Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 207.
177 Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 203.

Derdü gamdan açamadım gözümü

Kahbe felek güldürmedi yüzümü

Bahtı kara yazılmışım ağlarım.”[178]

“Karayazı” hikâyesinin akışı boyunca aralarda bu şekilde halk kültürüne özgü şiir parçaları verilerek hem Anadolu insanının duygularını ifade ediş biçimi yansıtılmış hem de anlatıma farklı bir hava kazandırılmıştır.

178 Nurettin Topçu, *Taşralı*, s. 217.

SONUÇ

Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu Türk edebiyatının farklı dönemlerinde eser veren yazarlardır. Her üç yazarın hikâyelerinde de Anadolu ve Anadolu insanı önemli bir yer tutar. Üç yazar farklı dönem ve düşüncede olmalarına karşın, Anadolu toplumunun sorunlarına yaklaşımları dikkate değer benzerlik gösterir. Nitekim Nurettin Topçu, en çok etkilendiği iki hikâyecinin Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali olduğunu söyler. Üç yazarın hikâyeleri dikkatli şekilde okunduğunda hikâyelerde tesir ve benzerlik kendisini açıktan hissettirir. Yazarların meselelere bakışında ve ele alış biçiminde elbette bazı farklılıklar vardır.

Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali hikâyelerinde yaşadıkları sürgün hayatı ve farklı yerlerdeki görevleri vasıtasıyla Anadolu'nun farklı yörelerini ve insanlarını anlatırlar. Anadolu insanını konu edinen hikâyelerde coğrafya-insan ilişkisi kaçınılmazdır. Bunun en büyük nedeni de Anadolu insanının yüzyıllardır yaşadığı coğrafyada tabiatla yaşam mücadelesi vermesidir. Bu nedenle hikâyelerde Anadolu insanı tabiat ve coğrafyayla sürekli iletişim halindedir. Refik Halit Karay "Yatık Emine" hikâyesinde Ankara'da Haymana Ovası'ndaki bir köy anlatılırken bu olabildiğince yüksek platodaki insanların dış dünyadan kopuk oluşlarına dikkat çekerken; "Şaka" hikâyesinde Sinop olması olası bir Karadeniz kıyı kasabasındaki insanların değişime kapalılığı vurgulanır. Nurettin Topçu ise daha çok kendi memleketi olan Erzurum ve çevresini anlatmakla birlikte Batı Anadolu'yu ve insanını da anlatır. Topçu'nun hikâyelerinde Fırat Nehri çoğu kez geçer. Refik Halit Karay ve Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde coğrafya-insan ilişkisi belirgin biçimde vurgulanırken, Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ise coğrafyaya-insan ilişkisine ait ayrıntılar hissedilmekle birlikte, coğrafya daha çok dekoratif unsur olarak öne çıkmaktadır.

Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu, eserlerinde aydınların Anadolu insanına bakışını zaman zaman farklılıklar olsa da çoğunlukla benzer bakış açılarından ele almışlardır. Refik Halit Karay'ın hikâyelerinde aydın tipler genellikle Anadolu'ya sürgün giden kimselerdir. Bu nedenle Anadolu'yu İstanbul'a kıyasla çok düz ve hareketsiz bulurlar. "Şaka" hikâyesi örneğinde olduğu gibi Anadolu halkını çok mutaassıp görürler. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ise "Bir Siyah Fanila İçin", "Fikir Arkadaşı", "Bir Skandal" ve "Köpek" hikâyeleri örneğinde olduğu gibi Anadolu insanı ve coğrafyasını "görgüsüz ve kaba" olarak gören, uyum sıkıntısı çeken aydınlarla birlikte sözde Anadolu'ya hizmet etmek isteyen aydınlar ve "Asfalt Yol" hikâyesinde olduğu gibi gerçekten halka hizmet etme amacı güden aydınlar birlikte görülmektedir. Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde ise, özellikle "Köy Hocası"

ve “Nahiye Müdürü” hikâyelerinde, daha çok Anadolu’ya hizmet etme, Anadolu insanını eğitmek amacıyla görev yapan aydınlar görülür. Hikâyelere konu olan aydınların bu çabası, genellikle halkın eğitimsizliği, bir takım çıkarcı insanların yönlendirmeleri ve memurların tembelliklerinin sonucu olumlu netice vermez. Refik Halit ve Nurettin Topçu’nun hikâyelerine kıyasla Aydın-Anadolu insanı ilişkisi Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde daha başarılı ve gerçekçi şekilde yansıtılmıştır.

Refik Halit ve Nurettin Topçu Anadolu toplumunda dini inançların eksikliği ya da istismar edilmesine hikâyelerinde yer vermesine karşın Sabahattin Ali bu hususa değinmez. Refik Halit de Nurettin Topçu da bu soruna eleştirel bakmakla birlikte her iki yazarın da din adamlarını, dinî kurum ve değerlerini karalamaya çalışma eğilimi içinde oldukları söylenemez. Refik Halit Karay, “Boz Eşek” ve “Yatır” hikâyelerinde Anadolu’da halkın büyük bir ciddiyetle bağlandığı batıl inançları alaycı bir dille eleştirir. “Cer Hocası” ve “Vehbi Efendi’nin Şüphesi” hikâyelerinde de eleştirilerini çıkarcı din adamlarına yöneltir. “Hakkı Sükût” hikâyesinde ise diğer hikâyelerden farklı olarak halkı uyarmaya çalışan Hristiyan bir din adamına yer verir. Nurettin Topçu ise din ve din adamlarını konu alan hikâyelerinin büyük çoğunluğunda batıl inançların ve çıkarcı din adamlarının pençesinde hayatlarını sürdüren halkın durumunu işler(“Dam”, “Kütük”, “Tereke”, “Yitik” vb hikâyelerinde), halkı eğitip bilinçlendirmeye çalışan aydınların karşısında durup onlara zorluk çıkaran din adamlarını eleştirir(“Köy Hocası”). Eserlerini dini ve mistik bir çerçeve içerisinde kaleme alan Nurettin Topçu’nun Anadolu’daki çıkarcı tarikat şeyhlerini bu denli sert bir şekilde eleştirmesi ayrıca dikkate değerdir. Topçu, genellikle hikâyelerinde halkın bilgisizliğini kullanarak çıkar elde etmeye çalışan şeyhlerin ve hocaların karşısına sağduyulu ve sorgulayıcı kişileri çıkarır. Ancak bu kişilerin sağduyulu çabaları halkı kolayca etkisi altına alan şeyhlerin olumsuz davranışları sonucu neticesiz kalır.

Kendisi de siyasi nedenli sürgün olarak Anadolu’ya gönderilen Refik Halit Karay, hikâyelerinde bu meseleyi gerçekçi ve insancıl bir bakış açısıyla işlemiştir. Nurettin Topçu ve Sabahattin Ali de Anadolu’nun çeşitli bölgelerine sürgün hayatı yaşamış olsalar da hikâyelerinde sürgün hayatlarına yer vermemişledir. Ancak Anadolu’da sırasıyla Denizli, Konya, Sinop cezaevlerinde kalan Sabahattin Ali, farklı kültür ve sınıftan yurt insanıyla tanışır. Gerek kendi anı ve gözlemleri, gerekse bu mekânlarda tanıştığı Anadolu insanlarının anılarını hikâyeleştirir. Tecrübeleriyle kaleme aldığı bu hikâyeler canlılığı ve ilginç konularıyla dikkat çekicidir. Hapis hayatı yaşamayan Refik Halit Karay’ın hikâyelerinde de

hapishane ya da mahkûmlar yer almaz. Nurettin Topçu ise sadece "Taşralı" hikâyesinde kısa da olsa hapishane ve mahkûmları işler.

Refik Halit daha çok bürokrat ve memurların yeteneksizliğini, tembelliğini, sorumsuzluğunu vurgularken ("Şeftali Bahçeleri", "Boz Eşek", "Vehbi Efendi'nin Şüphesi" vb. hikâyelerinde) ; Sabahattin Ali ise bürokrat ve küçük memurların acımasızlığını, rüşvet ve yolsuzluğun Anadolu halkını nasıl mağdur ettiğini sert bir dille eleştirir. ("Kağnı", "Komik-i Şehir", "Fikir Arkadaşı", "Candarma Bekir" vb. hikâyelerinde) Sabahattin Ali gibi Cumhuriyet dönemi hikâyecisi olan Nurettin Topçu'nun Cumhuriyet dönemi Anadolu'su bürokrasisini işleyişi benzerdir. Nurettin Topçu da bürokratların liyakatsiz biçimde terfi ettirildiği, rüşvet ve adam kayırmacılığın had safhaya varmasını sert bir dille eleştirir. Örneğin "Memuriyet Hayatı" hikâyesinde yöneticilerin kişisel çıkarları için astı konumundaki memurların yükselmesini engellemeleri eleştirir. Üç yazar da Anadolu'da büyük bir sorun teşkil eden bürokrasi sorununa eğilmişlerdir. Bu eleştiriler kimi Zaman Refik Halit'in hikâyelerindeki gibi alaycı, kimi zaman da Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun hikâyelerindeki gibi sert ve acı olarak kendisini hissettirir. Üç yazar da hikâyelerinde Anadolu'daki bürokrasi sorunun önemini vurgulamışlardır.

Türk edebiyatının farklı döneminde yaşayan üç yazar Refik Halit, Sabahattin Ali, Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde Anadolu toplumunda ezen-ezilen çatışması önemli bir yer tutar. Her üç yazar da bu soruna insanî duyarlılığı öne çıkararak yaklaşır. Türk edebiyatında ezen-ezilen çatışmasını çok yönlü biçimde işleyenlerden biri de Sabahattin Ali'dir. Sabahattin Ali'nin bu meseleye bu kadar eğilmesinde, toplumcu gerçekçi eğilimden etkilenmiş olması da tesirli olmakla birlikte, bu durum yazarın insanî duyarlığı öncelikli tutmasıyla da ilintilidir. Toplumun sorunları karşısında son derece duyarlı olan Nurettin Topçu hikâyelerinde ezen-ezilen çatışmasını dramatik bir anlatımla işler. Fikir olarak da her daim sosyal adalet vurgusu yapan Topçu, güçlünün zayıfı ezmesini neredeyse tüm hikâyelerinde eleştirirken ağa, muhtar, doktor vb. seçkinlerin halkı nasıl mağdur ettiğini gösterir.

Hikâyelerde sarhoş kocaların zulmü ve ilgisizliğiyle dağılan("Araboğlu", "Hanende Melek", "Kayan Köy" vd.), ağa ve amir gibi kimselerin baskıları ve zulmüyle yok olan("Kazlar", "Taşralı" vd.), gençlerin kendi rızaları olmadığı halde sevmediği bir insanla evlendirilmeleri sonucu sevgi temeline dayanmadığı için huzursuz bir şekilde devam eden ("Küs Ömer") ve Anadolu'da çok eşliliğin getirdiği sıkıntıyla boğuşan aileler("Koca Öküz", "İki Kadın" vd.) Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde

işlenmiştir. Üç yazar da birçok sorunun merkezini teşkil eden ailelerdeki bir takım çarpıklık ve bozukluklara etkili bir biçimde çeşitli örneklerler dikkat çekmişlerdir.

Refik Halit Karay, Sabahattin Ali, Nurettin Topçu'nun Anadolu toplumunu konu alan hikâyelerinde çoğunlukla kadınlara cinsel nesne ya da eşine itaat etmekten başka seçeneği olmayan, ne aile içinde ne de toplum içinde söz hakkı verilmeyen varlıklar olarak bakıldığı görülür. Örneğin Refik Halit Karay'ın "Koca Öküz" hikâyesinde Çiçek Emine gençliği ve güzelliğiyle ön plana çıkmış, yalnızca bunun için bulunduğu kötü ortamdan bir eşya gibi alınıp Hacı Mustafa Ağa tarafından kuma olarak eve getirilmiştir. Ayrıca "Küs Ömer" hikâyesinde de hiç tanımadığı bir adamla evlendirilen Zehra'nın durumu anlatılır. Sabahattin Ali'nin "Hanende Melek", Yeni Dünya", "Gramofon Avrat" ve "Çilli" hikâyelerinde de kadının yine cinsel birer nesne olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Nurettin Topçu'nun "Araboğlu" hikâyesinde de kadın Araboğlu'nun ihtiyaçlarını karşılayacak ve işi bittikten sonra kolayca atılabilecek bir varlık olduğu görülür.

Refik Halit, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun Anadolu halkının aşkını konu alan hikâyelerindeki âşıkların çoğu kavuş(ama)maktadır. Ayrıca hikâyelerde âşıkların sevdiklerine kavuşabilmek için yaptıkları fedakârlıklar da dikkat çekicidir. ("Karayazı", "Değirmen" vd. hikâyeler) Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde çoğu zaman tutkulu aşklara yer verilmiştir. Bunda da yazarın kendi tutkulu ve romantik ruh hali etkilidir denilebilir. Zaten birçok dost ve yakını onun aşk konulu şiirlerinin biyografisiyle ilintili olduğuna dikkat çekmişlerdir. ("Hanende Melek", "Bir Hakikatin Hikâyesi" vd. hikâyeler) "Değirmen", "Hasan Boğuldu" hikâyeleri de Anadolu folkloruyla ilintilidirler.

Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali hikâyelerinde toplumun ahlakına muhalif olarak gördüğü oturak âlemlerini işler. Yine Sabahattin Ali, "Yeni Dünya", "Gramofon Avrat" vb. hikâyelerinde Anadolu'yu gezerek oyunlarını sergileyen tiyatro kumpanyalarına da yer vermiştir. Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde ise bu oturak âlemlerine rastlanmaz. Bu da yazarların dünya görüşü ile ilgilidir yorumu yapılabilir. Nurettin Topçu hikâyelerinde daha çok halkın eğitimsizliğine ve çıkarcı şeyhlere dikkat çektiği için bu konuya yer vermemiştir denilebilir.

Anadolu'nun farklı coğrafyalarını ve farklı dönemlerini hikâyelerine konu edinen Refik Halit Karay, Sabahattin Ali'nin, Nurettin Topçu'nun eserlerinde insani ve ahlaki yozlaşma sorunu önemli bir yer tutar. Birçok hikâyede meydana gelen olayların ve çatışmaların kaynağını genelde halkın insani ve ahlaki olarak çöküşü yer alır. Ahlak ve insani

değerlerini kaybeden kimseler ölümlerden ailelerin dağılmasına varana kadar etraflarına tamiri mümkün olmayan zararlar verirler. "Yatık Emine" hikâyesinde kasaba halkının insanlık dışı davranışlarından dolayı Emine zor şartlar altında yaşamaya dayanamayarak can verir. "Cankurtaran" hikâyesinde de bir doktorun para uğruna yaptıkları sonucu çocuk sahibi olma ümidi besleyen bir aile yok olur. "Selam" hikâyesinde ise gayri meşru bir sevdanın peşinden koşan berber Yusuf'un hiç düşünmeden ailesini ve çocuklarını arkasında bırakır. Nurettin Topçu'nun "Taşralı" hikâyesinde anlayışsız ve insanlığını kaybetmiş inşalar yüzünden bir aile dağılırken, "Araboğlu","Nahiye Müdürü" ve " Şehid Oğlu Şehid" hikâyelerinde insani değerlerini kaybetmiş insanlar etraflarındaki birçok insanın canından olmasına sebep olurlar.

Nurettin Topçu'nun hikâyelerinde genellikle Anadolu'ya sonradan göç eden, Anadolu'nun yerli halkından olmayan kişiler olumsuz kişiler olarak geçmektedir. Anadolu'da ahlaksız davranışların Anadolu'ya sonradan göç eden, Anadolu toprağıyla mayalanmayan insanların vasıtasıyla yayıldığına işaret eder. Hikâyelerde yer alan göçmenlerin büyük çoğunluğu hikâyelerde bulunan ezen-ezilen ve iyi-kötü çatışmasının hep negatif tarafında yer alırlar. Örneğin "Dam" hikâyesinde Muhtar İsak, Boşnak asıllıdır, "Araboğlu" hikâyesinde Araboğlu'nun babası Yemen'den gelir. Yine "Araboğlu" hikâyesinde Boşnak Şakir, olumsuz bir tip olarak öne çıkar.

Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali hikâyelerinde Anadolu insanının ekonomik mücadelesini ve emeğin zengin patronlar tarafından sömürülmesini ayrıntılı ve çarpıcı bir şekilde işlerken Nurettin Topçu da hikâyelerinde Anadolu insanının ekonomik sıkıntılarına yer vermekle birlikte daha çok Anadolu insanının ahlaki sorunlarına ve dinî inançlar karşısındaki tavırlarına ağırlık vermiştir. Sabahattin Ali'nin çoğu hikâyesinde halkın yaşadığı maddî sıkıntılar ve yoksulluğa karşı verdiği mücadele dramatize edilir. O hikâyelerinde çarpıcı tablolar ve etkileyici bir dil kullanarak halkın ekonomik sıkıntılarına daha duygusal bir bakış açısıyla yaklaşır.

Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu hikâyelerinde zaman zaman yöresel türkülere ve şiirlere yer verirken Refik Halit Karay'ın hikâyelerinde türkü ve şiir gibi çok fazla folklorik öğeye rastlanmaz. Örneğin Sabahattin Ali'nin "Hasan Boğuldu" ve "Kanal" hikâyeleri olayı özetleyici mahiyette bir türküyle biter. "Ses" hikâyesinin dokusuna ustaca yerleştirilen "Döndüm daldan kopan kuru yaprağa" mısraıyla başlayan türkü bugün/2016'da da sevilerek dinlenen bir türküdür. Nurettin Topçu'nun "Karayazı" hikâyesinde de hikâye kişisinin duygularını ifade edici nitelikteki manzum parçalar metnin dokusuna ustaca yerleştirilmiştir.

Anadolu insanını konu edinmelerine rağmen Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde, kahramanların konuşmalarında yerel şive görülmezken Nurettin Topçu hikâyelerinde genellikle yerel şiveye yer vermiştir. Şivesel konuşmaların daha çok Erzurum ve Erzincan yöresine ait olması, bu yöreli olan yazarın bu şiveye hâkim olmasıyla alakalıdır.

Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu, hikâyelerinde çok çeşitli ve toplumu derinden etkileyen çok önemli konulara işaret etmişler, çarpıklıkları ve olumsuzlukları kendi bakış açılarından eleştirmişlerdir. Dünya görüşleri ve yaşadıkları dönemler ne kadar farklı olsa da Aydın gözüyle Anadolu'nun önemli sorunlarını ortak bir sağduyuyla görmüş ve hikâyelerinde bu sorunları işlemişlerdir. Üç hikâyecinin de hikâyelerinde işaret ettiği Anadolu toplumu ve coğrafyasını ilgilendiren sorunların büyük çoğunluğunun ne yazık ki bugün de çözüme kavuşturulduğu söylenemez.

KAYNAKÇA

1.Refik Halit Karay, Sabahattin Ali ve Nurettin Topçu'nun Anadolu Konulu Hikâyeleri

Ali, Sabahattin, *Değirmen*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Kağnı, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul: 2015

Karay, Refik Halid, *Memleket Hikâyeleri,* İnkılap Yayınları, İstanbul: 2015.

Topçu, Nurettin, *Taşralı*, Dergâh Yayınları, İstanbul: 2014.

2.Referans Kaynaklar

Aktaş, Şerif, *Refik Halit Karay*, Akçağ Yayınları, Ankara: 2004.

Anadolu Mecmuası, (Haz. Arslan Tekin- Ahmet Şerif İzgören), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2011.

Balkan, Ayşe, *Refik Halit Karay'ın Eserlerinde Sosyal Tenkit,* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi: 2010.

Banarlı, Nihad Sâmi, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1971.

Baykara, Tuncer, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I (Anadolu'nun İdari Taksimatı)*, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1988.

Bezirci, Asım, *Sabahattin Ali (Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Eserleri),* Evrensel Basın Yayın, İstanbul: 2000.

Boratav, Pertev Naili, *"Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinin Hikâyesinden Çizgiler", Sabahattin Ali Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Haz. Filiz Ali-Atilla Özkırımlı, Sevengül Sönmez, YKY, İstanbul 2014.

"Coğrafya", *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 2011.

Enginün, İnci, Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat'tan Cumhuriyet'e (1839-1923), Dergah Yayınları, İstanbul 2006.

Erişenler, Sâtı, *Refik Halid Karay'ın Hikâyeciliği*, Türk Dili Dergisi Türk Öykücülüğü Özel Sayısı 1975, Tdk Yayınları.

Fromm, Erich, *Sevme Sanatı*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları: İstanbul, 2004.

Göçgün, Önder, *Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği, Bütün Şiirleri ve Eserlerinden, Açıklamalı Seçmeler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2001.

Gökyay, Orhan Şaik, *Dede Korkut Hikâyeleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1985.

Gümüşçü, Osman, *Tarihi Coğrafya*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2006.

Hasdedeoğlu, Mehmet Onur, *Toplumcu Gerçekçilik Ve Sabahattin Ali'nin Hikaye Kişileri*, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008.

İplikçioğlu, Bülent, *"Anadolu- Tarih", TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1991.

İpşirli, Mehmet "Cer", İslam Ansiklopedisi, cilt 7, 1993.

Kahraman, Âlim, *Modern Türk Hikayesi (Kavram, Gelişim Seyri, Tematik ve Karşılaştırmalı Okumalar)*, Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2015.

Kaplan, Mehmet, *Nesillerin Ruhu*, Dergâh Yayınları, İstanbul 1978.

Kaplan, Ramazan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları, Ankara 1997.

Karay, Refik Halid, *Bir Ömür Boyunca*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2011.

Kefeli, Emel, *Edebiyat Coğrafyasında Akdeniz*, 3F Yayınevi, İstanbul 2006.

Korkmaz, Ramazan, *Sabahattin Ali (İnsan ve Eser),* YKY, İstanbul: 1997.

Kutlu, Mustafa, *Nurettin Topçu (editör: Mustafa Kara)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 2009.

Kutlu, Mustafa, *Sabahattin Ali*, Dergâh Yayınları, İstanbul: 1995.

Moran, Berna, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış II*, İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

Ocak, Ahmet Yaşar, *"Anadolu- Tarih/ Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması"*, TDV İslam Ansiklopedisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1991.

Okay, M. Orhan, *Anadolu'dan Hatıralarla Nurettin Topçu'nun Mektupları*, Cümle Yayınları, Ankara 2015.

Okay, M. Orhan, *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.

Okay, M. Orhan, *Silik Fotoğraflar*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2013.

Özcan, Zeynep Eda, *Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlarında İnsan*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Sel, Polat, *Cumhuriyet Dönemi Hikâyelerinde Anadolu (1923-1950),* Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Şık, Fadime, *Bir Filozofun Edebi Kimliği "Nurettin Topçu",* Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2008.

Timuçin, Afşar, *Aşkın Diyalektiği*, Bulut Yayınları: İstanbul, 2002.

Tuncel, Metin, *"Anadolu- Coğrafya", TDV İslam Ansiklopedisi*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, C. 3, İstanbul 1991.

Uysal, Sermet Sami, *Her Yönüyle Yahya Kemal Beyatlı*, Toroslu Kitaplığı, İstanbul 2004.

Yalçın, Alemdar, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920-1946)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2002.

Zengin, Zeynep, *Hikâyeci Yönüyle Refik Halid Karay*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.